

ΠΟΙΟΣ ΗΤΟΝ Ο ΦΟΝΕΥΣ ΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ ΜΟΥ

— Σήμερα πιά θά φάγω μιὰ βούκα ψωμί νά πάγη στήν καρδιά μου! — Είπεν ή μήτηρ μου καθεζομένη μεταξύ έμου και του αδελφου μου παρά την λιτήν τράπεζαν, ήν ό ύπηρέτης είχε παραθέσει εις τό δωμάτιόν μας.

— Πρώτα κάμε το, και ύστερα πέ το, μητέρα. — 'Απήντησε πειρακτικώς ό αδελφός μου, διότι από τινος πολλάκις μέν ήκουε την καλήν ταύτην πρόθεσιν, ποτέ όμως δέν την έβλεπε πραγματοποιήνην.

'Η μήτηρ, συνειθισμένη εις παρομοίας του εωτέρου της υίου παρατηρήσεις, ουδ' έπρόσεξε καν εις τους λόγους του. 'Αλλ' έπιστραφέισα προς την όπισθεν αυτης θύραν, ίνα βεβαιωθί ότι είναι κεκλεισμένη,

— Και μή μου αφήσετε, είπεν, αυτή την "σεισουράδα" νά ξαναμβή δώ μέσα. "Ω, χαρά στό μας αλήθεια, σταις "τούμπαις" και τους "σάλτους"!

"Σεισουράδα" ήτον ό Γάλλος ύπηρέτης του επί τόν Βόσπορον ξενοδοχείου, έν ώ ή μήτηρ μου ήλθε νά μέ συναντήση, μόλις άφικόμενον εκ της 'Εσπερίας. Τό πρωτοφανές διά την επαρχιώτιδα σχήμα του "φράκου", αί συνεχείς του καταξυρίστου Γάλλου ύποκλίσεις, ένέπνευσαν εις αυτήν ευθύς έξ αρχής ακατάληπτον αντίπαθειαν. Και τό χειρότερον ήτο, ότι ό δυστυχής ύπηρέτης προσπαθών και καλά νά κατακτήση την ευνοιάν της έπολλαπλασίαζε τους "σάλτους" και ταις "τούμπαις" αυτου, ύποκλινόμενος ουτω πιθηκιστικώς, ώστε έκορύφωσε, κατ' αυτάς έτι τάς πρώτας ήμέρας, την έναντίον αυτου άγανάκτησιν της μητρος μου, ήτις και τόν έβάπτισε μέ τό όνομα της σεισοπυγίδος, διότι, έλεγεν, είχε "θηλυκό", τουτέστι καταξυρίστον πρόσωπον και δέν ήμπορουσε νά σταθί στα "ξερά" του, χωρίς νά σκύψη τό κεφάλι και νά σειση την ουρά του.

Μετά τινας ουτω πως έμπαικτικας παρατηρήσεις και επί του όλου παραστήματος και της ένδυμασίας του άτυχουδς Λουή, ή μήτηρ μου διέκοπεν άνεπαισθήτως τό γευμά της και, προσηλώσασα τους

όφθαλμούς εις τό παράθυρον, έβυθίσθη όλίγον κατ' όλίγον εις σκέψεις, κατά την συνήθειάν της.

'Ο Βόσπορος εκυλίετο χαριέντως υπό τά βλέμματά μας: πολυάριθμα ισχυοτενή άκάτια διέσχίζον τά κυανά του νερά κατ' αντιθέτους διευθύνσεις, ως χελιδόνες πετώσαι μετ' άπαραμίλλου ταχύτητος. 'Η μήτηρ μου τά παρετήρει δι' άπλανών όμμάτων και μετά μακράν σιωπήν άναστενάξασα βαθέως,

— Διές έσύ! είπε, πώς περνούν τά χρόνια, και γυρνούν τά πράγματα! Δέν θά γυρίση τό παιδί μου, έλεγα, δέν θά προφθάση νά έλθη πίσω, και θ' άποθάνω, και θά μείνουν τά μάτια μου άνοιχτά, από την λαχτάρα που έχουν νά τό διοüne! "Ολ' ήμερίτσα παραφύλαγα τους δρόμους και ρωτούσα τους διαβάτας. Και όταν έβράδυναζεν, άφην' άνοιχτή την θύρα έως στά μεσάνυχτα. Μή σφαλεις, Μιχαήλε, μπορεί νά έλθ' άκόμη. Και δέν θέλω νά έλθη τό παιδί μου και νά βρῆ κλειστή την θύρα μου. Φθάνει που είναι τόσα χρόνια έρημο και ξένο, άς μήν έρθη και στό χωριό του νά του φανή πώς δέν έχει κανέναν εις τόν κόσμο, που νά φυλάγη τόν έρχομό του. Σάν επλάγιαζα, σ' έβλεπα στόν ύπνο μου, και μ' έφαινετο πώς άκουα την φωνή σου, κ' έσηκονόμουν και άνοιγα την θύρα: ήλθες, παιδί μου; 'Ηταν ό άγέρας που σβυντζίνιζε στόν δρόμο.

Και έτσι ξημέρονε, και έτσι βράδυναζε. 'Οχτώ χρονάκια πέρασαν, ψωμί δέν έπήγε στην καρδιά μου. Γιατι, δέν θά προφθάση νά έλθη τό παιδί μου, έλεγα, και θά πεθάνω και θά μείνουν τά μάτια μ' άνοιχτά! Και διές έσύ! Τώρα που σ' έχω κοντά μου, τώρα που σε θωρώ, μου φαίνεται σάν νά ήταν χθές που διάβηκες και σήμερα που ήλθες. Και οι πίκραις που ήπια, παιδί μου, και οι τρομάραις που έτράβηξα είναι σάν νά μήν ήτανε ποτέ!

'Εδω έκοψε μηχανικώς όλίγον άρτον, ως εάν ήθελε νά εξακολουθήση τό φαγητόν της: αλλά πριν τόν θέση εις τό στόμα, ήτένισε πάλιν διά του παραθύρου, είδε τόν άείρροον Βόσπορον, είδε τά παλινστούντα σκάφη, και στενάξασα εκ μέσης καρδιάς επανέλαβεν άργά και θλιβερά:

— Έτσι περνούν τά χρόνια, και γυρνούν τά πράγματα! 'Απ' εκεί που έφοβούμουν δέν έπαθα τίποτε και άπ' εκεί που ήμουν ήσυχη ήλθε τό κακό! 'Επήγες εις την άκρη του κόσμου, παιδί μου, και δέν έχάθηκες, κ' έγύρισες. Και ό Χρηστάκης μας — πέντε ώραις δρόμον έπήγε, κ' έμεινεν εκεί!... 'Ε... μόνον οι νεκροί δέν γυρίζουν

πίσου!...

Ήτανε παραμονή τῶν Φωτῶν — ξεύρεις πῶς εἶναι ἡ καρδιά μου σὲ τέτοιαις ἐπίσημαις ἡμέραις. Ἐνθυμήθηκα τὸν μακαρίτη τὸν πατέρα σου, κ' ἐνθυμήθηκα, πῶς μιὰ τέτοια παραμονή, σάν εἶδες τοῦ κόσμου τὰ παιδιὰ ποὺ κρατοῦσαν ταῖς "σουρβιαῖς" καὶ "σουρβιζαν" τοὺς ἀνθρώπους μέσ' στὸν δρόμο, πῆρες καὶ σὺ μιὰ σκούπα καὶ ἄρχησες νὰ χτυπᾷς τὸν πατέρα σου πᾶ' στὴν ράχη καὶ νὰ τὸν σουρβίζης: «Σούρβα, σούρβα! γερὸ κορμί, γερὸ σταυρί, ὄλο γειὰ καὶ δύναμι, καὶ τοῦ χρόν' γεροί!» Ἔτσι μικρὸ ποὺ ἦσουνε, ἤξευρες τὰ λόγια. Καὶ τὸ χάρηκεν ὁ μακαρίτης, καὶ σὲ πῆρε στὴν ἀγκαλιά του καὶ σὲ φίλησε: — Ἐχε τὴν εὐχή μου, καὶ νὰ μοῦ τρανέψης! — Καὶ σ' ἔδωκε μιὰ πεντάρα, καὶ μ' ἐκούνησε μὲ τὸ δάχτυλο καὶ μὲ εἶπε. — Αὐτὸ τὸ παιδί, γυναῖκα, θὰ γένῃ! — Ποῦ τὸ ἤξευρε, πῶς ὕστερ' ἀπὸ τρεῖς μῆνες θεὸς νὰ σ' ἄφῃν' ὄρφανό! Καὶ ποῦ τὸ ἤξευρε, πῶς οἱ παραμοναῖς τῶν Φωτῶν θεὸς νᾶρχουνταν καὶ θὰ περνοῦσαν καὶ σὺ θὰ κακοπάθιαζες στὴν ξενητεία κι ἐγὼ θεὸς νᾶκλαιγα μονάχη!

Ἔτσι κ' ἐκείνη τὴν παραμονή. Ὁ Μιχαήλος ποὺ μὲ ἤξευρεν, ἐπήγεν ἀπὸ νωρὶς εἰς τὸ βουνὸ καὶ ἔφερε μιὰ σουρβιά: Ἐνα μεγάλο κλωνὶ γεμάτο σφιχτὰ καὶ πράσινα μάτια. — Μ' αὐτὰ τὰ σουρβα, μανά, θὰ διοῦμεν ἀπόψε τὴν τύχη μας. — Σάν ἦρθεν ὁ Χρηστάκης στὸ σπίτι, ἐκαθήσαμε στὸ παραγῶνι κ' ἐχωρίσαμε τὴν φωτιά σὲ δυὸ μεριαῖς, καὶ ἄρχησεν ὁ Μιχαήλος νὰ βάζῃ τὰ σουρβα στὴν μέση πᾶ' στὴν καυτερὴ τὴν πλάκα, γιὰ νὰ διοῦμε τὴν τύχη μας. Πρῶτα πρῶτα σ' ὠνομάτισεν ἐσένα, κ' ἔκοψε σουρβο καὶ τὸ ἔβαλε. Καὶ μόλις τῶβαλεν, ἐβρόντηξε καὶ πήδηξε κι ἐβγήκεν ἀπ' τὴν στιά. Ἔχε τὴν εὐχή μου, Μιχαήλο! τοῦ εἶπα. Ἀπόψε εὐφρανες τὴν καρδιά μου. Σάν εἶν' ὁ Γιωργῆς μας γερός, εἴμασθ' ὄλοι καλά! Ὑστερα μ' ὠνομάτισεν ἐμένα. Ἔ! κ' ἐγὼ, πές, καλά πῆγα. Ὑστερα ὠνομάτισε τὸν Χρηστάκη — καὶ διῆς ἐσύ! Τὸ μάτι τῆς σουρβιάς ἔμεινε πᾶ' στὴν πλάκα ποὺ τῶβαλε, σιγανὸ καὶ ἀκίνητο, ὥστε ποῦ ἐμαύρισε κ' ἐκάπνισε κ' ἔγειρεν ὀλίγο καὶ ἐκάηκε! — Χριστὸς καὶ Παναγιά, παιδάκι μου! τοῦ εἶπα. Δὲν ἔβαλες καλὸ σουρβο! Κ' ἐπῆρα τὴν σουρβιὰν ἀπὸ τὸ χέρι του κ' ἐδιάλεξα τὸ πιὸ καλὸ τὸ μάτι καὶ ἄνοιξα καινούριο τόπο στὴν φωτιά καὶ τὸ ἔβαλα... Ἐκάπνισεν ὀλίγο, ἐμαύρισεν, ἐτανίσθη κ' ἔμεινε στὸν τόπο! Τὸτ' ἐγέλασεν ὁ Χρηστάκης δυνατὰ κ' ἐπήρεν ἓνα δαυλὶ καὶ ἀνεκάτωσε τὰ κάρβουνα καὶ εἶπε: — Ἐγὼ, μητέρα, εἶμαι βασταγερός ἀνθρώπος, τὸ ξερείς. Ἔτσι

εὐκόλα εὐκόλα δὲν πηδῶ νὰ φύγω μέσ' ἀπὸ λίγη ζέστη σάν καὶ λόγου σας. Ἄν θέλῃς νὰ ἰδῆς τὴν τύχη μου, φέρ' ἐδῶ! —

Καὶ πῆρε τὸ κλωνὶ ἀπὸ τὸ χέρι μου καὶ τὸ ἔβαλε μέσ' στὴν φωτιά. Κ' ἐπυρόθηκεν τὰ σουρβα καὶ ἤρχησαν νὰ βροντοῦν καὶ νὰ πηδοῦνε...

Τώρα, λέγε μου ἐσὺ ὅ,τι θέλεις. Σουρβα εἶναι σουρβα, τὸ ξέρω. Καὶ τὴν τύχη τὴν βλέπουν γιὰ τὴν συνήθεια, ὄχι γιὰ τὴν ἀλήθεια, κι αὐτὸ σωστό. Μὰ ὅταν θυμηθῶ τοὺς κούφιους ἐκείνους κρότους καὶ ταῖς μακρυναῖς τουφεκιαῖς, ποῦ ὕστερ' ἀπὸ λίγαις ἡμέραις ἄρχησαν ν' ἀκούγωνται τριγύρω στὰ χωριά, μοῦ ξεσηκόνετ' ἡ καρδιά μου, καὶ δὲν μπορῶ νὰ ἡσυχάσω. Τὸ πρᾶγμα ἦταν καθαρὸ καὶ ξάστερο, μὰ μεῖς δὲν τὸ ψηφήσαμε, μόνο τὸ πῆραμ' ἐλαφρῶνὰ κ' ἐγέλασαμεν.

Ἐκεῖ πάνου στὰ γέλοια ἀνοιξεν ἡ θύρα κ' ἐμβῆκεν ὁ Χαραλαμπῆς τοῦ Μητάκου. Τὸν ξεύρεις. Ἦταν συνομήλικος τοῦ Χρηστάκη καὶ τὸν ἔμοιαζε πολὺ στὸ ἀνάστημα καὶ ταῖς πλάταις. Ὅσον ἦτο μικρὸς ἤρχετο συχνὰ στὸ σπίτι μας: μὰ σάν ἐμεγάλωσε κ' ἐπήρεν ἄσχημο δρόμο, δὲν ἠμποροῦσα νὰ τὸν βλέπω μπροστά μου. Γιατὶ πολλαῖς φοραῖς ἔκαμνε τὸ κακό, καὶ τὸν ἔπαιρναν γιὰ τὸν Χρηστάκη. Τόσο πολὺ τὸν ἔμοιαζε: καὶ σάν συντεχνίταις ὅπου ἦτανε φοροῦσαν καὶ τὰ ἴδια τὰ ρούχα. Γι' αὐτὸ τὸν ἔβαλα μιὰν ἡμέρα μπροστά. Ἀπὸ τότε δὲν ἐξαναπάτησε στὸ κατώφλιο μας: κ' ἐκείνη τὴν βραδεῖα ἦλθε.

— Καλησπέρα, κυρά! Καλὸ στὰ κάμνετε!

— Καλὸ στὸν Λαμπή. Ἄν μὲ φέρνης κἀνα γράμμα, κάτσε νὰ σὲ κεράσω.

— Ὅχι, κυρά, ἐγὼ τὴν παραίτησα πᾶ τὴν "πόστα". Καὶ ἦρθα ἴσα ἴσα νὰ ξαναπῶ, τοῦ Χρηστάκη νὰ μὴν ἀφήση νὰ τὴν πάρῃ κανένας ἄλλος.

Ἐκεῖ, σάν νὰ μ' ἐταράχθηκεν ἡ καρδιά μου!

— Καὶ γιατί, Λαμπή;

— Γιατ' εἶναι καλὴ δουλειὰ ἡ "πόστα", κυρά, καλὴ δουλειὰ!

— Καὶ σάν εἶναι καλὴ δουλειὰ ἡ "πόστα", γιατί δὲν τὴν κρατεῖς τοῦ λόγου σου, ποῦ τὴν εἶχες ὡς στὰ τώρα;

Θαρρεῖς τοῦ ἔδωκε κανεῖς μιὰ μαχαιριά, καὶ ἄλλαξεν ἡ θωριά του καὶ ἄρχησε νὰ μασσᾷ τὰ λόγια του.

— Ἐγὼ, κυρά, δυὸ χρόνια πῆγα κ' ἔφερα τὴν πόστ' ἀπὸ τὸ

σιδερόδρομο, ἕκαμ' ἄρκετούς παράδες. Τώρα πιά ἄς κάμουν και οἱ φίλοι.

—Ἄκουσε νά σέ πῶ, τοῦ εἶπα τότε, Λαμπή! Ἐσύ ἄν ἔκαμες παράδες, καθώς τὸ λένε — Θεὸς κ' ἡ ψυχὴ σου! Ἐμεῖς τέτοιους παράδες δὲν τοὺς χρειαζόμαστε. Ἐπειτα, ξεύρεις; οἱ "καυμέδες" δὲν ἔχουν πλέον πέραση. Καὶ αὐτὸς ποὺ κουβαλεῖ τὴν "πόστα" δὲν μπορεῖ πλέον ν' ἀρχοντήνη με τὰ ὑστερήματα, ποὺ στέλνει κανένα ὄρφανό, ξενητεμένο, μέσ' στὸ γράμμα, νά μνημονέσουν τὸν πατέρα του. Ὅσο γιὰ τὴν ἄλλη τέχνη ποὺ σ' ἀρχόντηνε, Λαμπή, νά ὁ Θεὸς και ἄς σέ κρίνη. Ἐμένα τὸ παιδί μου εἶναι χριστιανὸς και τίμιος ἄνθρωπος, και ξεύρει νά βγάλῃ τὸ ψωμί του με τὸν ἴδρω τοῦ προσώπου του.

Ἐτσι τοῦ εἶπα, γιατί τὸ ἤξευρα πὼς ἦταν κλέφτης. Καὶ κεῖ ποὺ τοῦ τᾶλεγα, παιδί μου, τὸν ἔπιασε μιὰ τρεμοῦλα και ἄσπρισαν τὰ χεῖλια του, και ἄγριεψεν ἡ ματιὰ του, σὰν σεληνιασμένος. —ὦ, Παναγία μου! τρεῖς φοραὶς ἄνοιξε τὸ στόμα του νά συντύχη, και τρεῖς φοραὶς ἄκουσα τὰ δόντια του νά κροτιοῦνται, παιδί μου, μὰ τὴν φωνὴν του δὲν τὴν ἄκουσα! Ἐτσι ἔστριφογύριζε τὸ νεκρό-χλωμό του πρόσωπο! Καὶ εἶδα τὴν ἀπειρή του φρίκη και τὴν ματιὰ του τὴν τρομαγμένη, ποὺ ξέταζε κλεφτάτα κλεφτάτα τὰ ροῦχα, και τὸ δεξί του χέρι, ὡς ἀνάμεσα στὰ δάχτυλα! Ὡσὰν νά ἦτανε χρисμένος καὶ τι κι ἐφοβοῦνταν μὴν τὸ διοῦμε. Καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὸν φρικτὸν ἀγῶνα — ὦ, Παναγία μου! σὰν κανεὶς ποὺ ψυχομαχᾷ λαμποπνιγμένος, παιδί μου,

— Μὴν ἄκοῦς τὸν κόσμο, κυρά! Ἐγὼ εἶμαι καλὸς ἄνθρωπος! εἶπε, κ' ἔκρυψε τὸ πρόσωπο με τὰ χεῖρια του, κ' ἐβγήκε, και δὲν ἔκαλονύχτισε!...

— Ὡρεῖς, μητέρα; Εἶπε τότε ὁ Χρηστάκης. Σὲ τᾶλεγα και δὲν τὸ πίστευες. Ἐσκοτώσεν ἄνθρωπο, και τὸν πιάνει τὸ αἷμα. Ὅλος ὁ κόσμος τὸ λέγει και σὺ δὲν τὸ πιστεύεις. Ἄμα πῆς πὼς ξεύρεις καὶ τι ποὺ ἔκαμεν — ἄς εἶναι και γιὰ δοκιμὴ μονάχα — θαρρεῖ πὼς τοῦ λὲς γιὰ τὸ φονικό. Θαρρεῖ πὼς ἐφάνηκε τὸ αἷμα στὰ χεῖρια του, γιὰ νά τὸν προδώσῃ.

— Ἀφοῦ δὲν τὸ εἶδες με τὰ μάτια σου, τοῦ εἶπα, τί σέ μέλει και τὸν κακολογᾷς. Κάθε ἀρνὶ κρεμιέται ἀπὸ τὸ ἴδιο του ποδάρι. Καὶ ἄν εἶναι ἀλήθεια, ἔχει Θεὸς ποὺ θά τὸν κρίνη και ἄς ὄψεται. Κάμε μου μόνο τὴν χάρι, και μὴ ἀνακατόνεσαι στὴν ὑπόθεσι τῆς

πόστας; Αὐτὸς χωρὶς αἰτία βέβαια δὲν τὴν παραιτᾷ.

— Δὲν ἄκοῦς ποὺ σοῦ τὸ λέγω, μητέρα; Εἶπε πάλ' ἐκεῖνος. Εἶναι τὸ αἷμα ποὺ τὸν πιάνει! Τὸ αἷμα, ποὺ ἔχυσε στὸν δρόμο του, ἐστοιχειώθηκε τώρα, και δὲν τὸν ἀφήνει νά περάσῃ. Προχθὲς ἀναγκάσθηκε νά γυρῖς ἀπὸ τὰ μισόδρομα και ν' ἀφήσῃ τὴν πόστα. Ἄκουεις, εἶδε κάποιον ποὺ τὸν παραμόνευε; Χωρὶς ἄλλο ἦταν τὸ αἷμα. Γιατὶ λέγουν, πὼς ὅποιος σκοτώσῃ ἄνθρωπο και δὲν σκεφθῇ νά γλύψῃ ἀπὸ τὸ μαχαίρι· του τὸ αἷμα, ἢ θά στοιχειωθῇ νά τὸν πνίξῃ καμμιά μέρα, ἢ θά τὸν μαρτυρεῖ, ὡς ποὺ νά τ' ὁμολογήσῃ και νά τὸν κρεμάσουν.

— Νάχης τὴν εὐχή μου, παιδάκι μου, μὴ μοῦ ξεσηκόνεις τὴν καρδιά μου περισσότερο. Καὶ, νάχης τὴν εὐχή τῆς Παναγίας, μὴν ἀνακατόνεις αὐτὰ τὰ πράγματα! Γιατὶ σ' ἀκούει κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐξουσία κ' εὐρίσκεις τὸν μπελά σου! Ἐφησε και τὴν πόστα και τὸν ποστιέρη νά κουρεύωνται, και βλέπε τὴν δουλειὰ σου, σὰν νοικοκυροπαῖδι.

Μὰ κεῖνος ὁ μακαρίτης — τὸν ἤξευρες πὼς ἦτανε — δὲν τὸν ἐχωροῦσεν ὁ τόπος νά καθῆσῃ. Τὸν ἔμαθα τέχνη και τὸν ἄνοιξ' ἀργαστήρι, γιὰ νά πιάσῃ τὸν τόπο τοῦ πατέρα του. Μὰ, ἔλα ποὺ ἀγαποῦσε νά γυρνᾷ μέσα στοὺς δρόμους!

— Ἀπ' ἐδῶ ὡς στὸ Λουλεβουργάζι, εἶπεν, εἶναι πέντε ὥραις δρόμος. Μιὰ φορὰ κάθε δεκαπέντε θά πάγω και θά ἔλθω, γιατί ν' ἀφήσω νά ὠφεληθῇ ἄλλος;

— Ὅχι, νάχης τὴν εὐχή μου! Δὲν σ' ἀφήνω νά πάρῃς τὴν πόστα! Ἐποσχέσου μου πὼς δὲν τὴν παίρνεις, γιατί θά με κάμῃς νά χάσω τὴν ἡσυχία μου!

— Ἐ! καλά, εἶπε τότε. Δὲν τὴν παίρνω. Ἐφησε νά μείνῃς καναδὺ μῆνες χωρὶς γράμμα, και νά διῆς ἐσύ πὼς θά τὸ μετανιώσῃς.

Αὐτὸ μ' ἐγγίξεν ἐκεῖ ποὺ με πονοῦσε. Τὰ γράμματά σου δὲν ἤρχοντο τακτικά, γιατί τὰ ἄνοιγαν στὸν δρόμο. Καὶ δὲν φθάνει, ποὺ δὲν ἄφηναν μέσα τίποτε, μόνον ὕστερα ἐντρέπονταν νά τὰ φέρουν ἀνοιγμένα, και ἔτσι ἔμενα ἐγὼ χωρὶς εἰδήσεις σου, κ' ἐκαθόμουν κ' ἐκλαια. Μολαταῦτα δὲν τοῦ εἶπα τίποτε. Τόσον καιρὸ ὑπόφερα, ἄς ὑποφέρ' ἀκόμα.

Ὅταν ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῆς πόστας, τὸν βλέπω κ' ἐμβαίνει με τὸν σάκκο τοῦ "κονακιοῦ" στὴν ἀμασχάλη, και με τὸ τουφέκι στὸν ὄμο του.

— Τώρα πιά, μητέρα, είπε, τὸ κεραστικό δὲν θὰ πηγαίνει σὲ ξένα χέρια. Αὐριο πού θὰ σὲ φέρω τὸ γράμμα τοῦ Γεωργῆ, θὰ μοῦ τὸ δώσης ἐμένα. Ὅριστε;—

Εἶχαν περάσει κοντὰ δώδεκα ἡμέραις ἀπὸ ἐκείνη τὴν βραδεία, πού τοῦ τὸ εἶχα ἐμποδίσει. Ὅπως πάντοτε, ἔτσι καὶ τότε εἶχαν ξεχασθῆ πλέον οἱ προφητείας τῆς παραμονῆς τῶν Φωτῶν. Μὰ τὸν γυιὸν τοῦ Μητάκου δὲν τὸν ἐλησμόνησα. Γι' αὐτὸ ἄρχησα νὰ τὸν νειδιζῶ, πὼς ἔκαμε δουλειὰ τοῦ κεφαλιοῦ του. Μὰ κείνος πού ν' ἀκούση! Ἐπῆρε τὴν ὑποχρέωση πάνου του! Ὑπεσχέθηκε στοὺς προεστοὺς καὶ στὸν Καῦμακάμη!

Σὰν εἶδα πού πᾶν τὰ λόγια μου χαμένα, τὸν ἔδωσα κ' ἐγὼ τὸ γράμμα σου, καί, ἔχε τὸν νοῦν σου δά, παιδί μου, τοῦ εἶπα, νὰ μὴ χάσης τὸ γράμμα τοῦ Γεωργῆ μας! — Θαρρῶ πὼς τότε βλέπω ἀκόμα! Ἐβγαλε τὸ φέσι του, ἐφίλησε τὸ χέρι μου, κ' ἐπῆγε... Ποιὸς τὸ ἤξευρε νὰ μὴ τὸν ἀφήση!...

Τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα ἦτανε νῆρθη ὁ καινούριος ὁ Δεσπότης. Οἱ ἐπίτροποι καὶ οἱ προεστοὶ ἐπῆγαν ἀπὸ νωρὶς εἰς τὸν σιδηρόδρομο· οἱ δάσκαλοι μὲ τὰ παιδιά τοῦ σχολειοῦ ἀραδιασμένα· οἱ παππάδες καὶ οἱ ἄλλοι χωριανοὶ ἐβγήκαν καμμιὰν ὥρα δρόμο, γιὰ νὰ τὸν προσωπαντήσουν. Ὁ Μιχαῆλος ἐπῆγε κ' ἐκείνος μαζί τους. Ἐμεινεν ἄδειο θαρρεῖς τὸ χωριό. Ἡ ὥρα τῆς πόστας ἦλθε, μὰ δὲν ἀνησύχησα γιὰ τὸν Χρηστάκη: Χωρὶς ἄλλο θὰ ἔλθῃ μὲ τὴν συνοδεία τοῦ Δεσπότη. Ὁ καιρὸς ἦταν καλὸς κ' ἐγὼ ἐφύλαγα στὸ παραθύρι. Σὰν εἶδα τὸν κόσμον ἀπὸ μακρὰ πού ἐπέστρεφε, ἔσιαξα τὸ φακίολι μου κ' ἐβγήκα ὡς ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ νὰ φιλήσω κ' ἐγὼ τοῦ Δεσπότη τὸ χέρι. Τὰ ἐξαπτέρυγα καὶ οἱ σημαίαις τῆς ἐκκλησίας ἔλαμπαν ἀπὸ μακρὰ εἰς τὸν ἥλιο, καὶ κατόπιν ἐγυάλιζαν οἱ σταυροὶ καὶ τὰ φελώνια τῶν παππάδων. Πίσω, στὸ ἓνα πλάγι, διέκρινα χρυσοσέλωτο τὸ ἄσπρο ἄτι, πού ἐπῆγαν γιὰ τὸν Δεσπότη· μὰ ὅσο καὶ ἂν ἐκόντευε, Δεσπότης δὲν ἐφαίνετο ἐπάνω του. Βγά! εἶπα μὲ τὸν νοῦ μου, καὶ ἄρχησα νὰ πλησιάζω ἀνήσυχη καὶ βιαστική.

— Φεῦγα, κυρά! ἐφώναξε τότε ἓν' ἀπὸ τὰ παιδιά, πού ἔτρεχαν ἐμπρὸς ἐμπρὸς μὲ τὰ γιορτερά τους. Φεῦγα πίσω, γιατί ἔρχεται τ' ἄσκέρι! Ἀκοῦς ἐκόψαν τὸν σιδηρόδρομο καὶ μᾶς ἐπῆραν τὸν Δεσπότη!

Ἐκεῖ ἐτινάχθηκεν ἡ καρδιά μου! Ὁ πόλεμος ἀκούετο, μὰ οἱ Ροῦσσοι ἦτανε μακρὰ, ξεῦρω κ' ἐγώ; στὰ Μπαλκάνια, μᾶς ἔλεγαν,

κι ἀκόμη παρὰ πέρα. Καὶ τώρα νὰ κόψουν ἔξαφνα τὸν σιδηρόδρομο. — Εἶδες, εἶπα, καὶ θὰ πάθῃ τίποτε τὸ παιδί! καὶ ἐκόπηκαν τὰ γονατὰ μου κ' ἔμεινα στὸν τόπο. Ἐκεῖ ἐπρόφθαξε τὸ πληθὸς βιαστικὸ καὶ τρομαγμένο. Κ' ἐπρόβαλ' ὁ Σταυρὸς μὲ τὰ ξαπτέρυγα κι ἐπρόβαλ' ὁ παππᾶς μὲ τὸ θυμιατήρι, καὶ πρόβαλαν τέσσαρες νομάτοι μ' ἓνα λείψανο στὸν ὦμο, καὶ στὸ πλάγ' ὁ Μιχαῆλος ἀνεμαλιάρης καὶ λουσιμένος εἰς τὰ δάκρυα... Ἄχ! παιδί μου! παιδάκι μου!... Ποιὸς τὸ ἤξευρε νὰ τὸν ἐμποδίση!—

Ἐδῶ ἡ τρέμουσα φωνὴ τῆς συνεπνίγη ὑπὸ τῶν λυγμῶν καὶ τῶν κλαυθμῶν τῆς.

Ἦτον ἡ πρώτη φορὰ ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζον τὴν φύσιν τῆς δυστυχοῦς μητρός μου, οὔτε ἐγὼ τὴν διέκοπα, οὔτε τὸν ἀδελφόν μου ἀφῆκα. Ἡ θλίψις ὑπερεπλημμύρει τὴν φιλόστοργον αὐτῆς καρδίαν, καὶ ἂν δὲν τὴν ἄφηνεν νὰ ἐκχειλίση ἅπαξ καὶ δις καὶ τρίς τῆς ἡμέρας, δὲν ἠδύνατο νὰ εὑρῇ ἀνακούφισιν. Τὸ φοβερὸν τραῦμα εἶχε πλήξει τὸν πολυπαθῆ μας οἶκον πρό τριῶν καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν. Ἄλλ' ἡ πρόσφατος ἔλευσις ἐμοῦ, ὅστις δὲν εἶχον ἰδεῖ τὸ φρικτὸν ἐκεῖνο δρᾶμα ἐκ τοῦ πλησίον, ἀνέξανε τὰς μόλις οὐλωθείσας πληγὰς τῆς ταλαίνης. Ἡ ἐμὴ παρουσία καθίστα τὴν ἀπώλειαν τοῦ μακαρίτου πολὺ μᾶλλον ἐπαισητοτέραν, διότι, καθὼς ἔλεγεν ἡ μήτηρ μου δικαίως, ἐφαίνετο πλέον πὼς ἡ χαρὰ μας δὲν εἰμποροῦσε νὰ εἶναι σωστή. Τόσον ὀλίγους πού τοὺς ἀφῆκα τοὺς ἐδικούς μου, τοὺς εὔρισκον ὀλιγωτέρους. Καὶ οὔτε ἐγὼ νὰ τὸν φιλήσω, οὔτε ὁ πτωχὸς ἀδελφός μου ἠδύνατο πλέον νὰ εὐφρανθῇ ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ τοῦ τόσον καιρὸν προσδοκηθέντος ἀδελφοῦ του! Καὶ ἔκλαιε λοιπὸν ἡ δύστηνος καὶ διηγέτο τὴν θλιβεράν ἐκείνην ἱστορίαν, ὡς ἂν εἶχε συμβῆ αὐτὴν τὴν προτεραίαν.

Καὶ ὅταν αἱ πλήμμυραι τῶν δακρύων ἀνεκούφιζον ὀλίγον τὴν βαρυπενθῆ αὐτῆς καρδίαν, νομίζετ' ἐλησμένοι τὴν δυστυχίαν τῆς; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Τὴν θλίψιν διὰ τὸν φόνον τοῦ ἀγαπητοῦ μας ἀδελφοῦ διεδέχετο ἡ ἀμείλικτος ὀργὴ κατὰ τοῦ φονέως.

— Καμμιά φορὰ, μοι ἔλεγε κατ' ἴδιαν ὁ ἀδελφός μου, ἐνόμιζον πὼς ἄρχιζε νὰ ξεχνᾷ τὸν Χρηστάκη, μὰ ποτὲ δὲν τὴν εἶδα νὰ ξεχάσῃ τὸν φονιά του.

Καθ' ὅλον τὸ μεταξὺ διάστημα οὔτε Δεσπότη, οὔτε Καῦμακάμη ἀφῆκεν ἥσυχον διὰ νὰ τῇ εὑρουν τὸν φονέα τοῦ τέκνου τῆς. Κατ' ἀρχὰς ἐνομίσθη, ὅτι ἐφονεύθη, συντυχῶν εἰς τὴν συμπλοκὴν κατὰ

τήν ἐπὶ τοῦ σταθμοῦ τοῦ Λουλεβουργιάς ἔφοδον. Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπιστάθην, ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν. Οἱ ἐπελθόντες πρὸς παραλαβὴν τοῦ ἀρχιερέως εὗρον τὸν σταθμὸν τοῦτον ἐρημωμένον ὑπὸ τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν πρὸ δύο ἡδὴ ἡμερῶν, ἐξ οὗ χρόνου πᾶσα συσκοινωνία μετὰ τῆς πρωτεύουσας ἦτο διακεκομμένη, τοὺς δὲ Ρώσους ἀμαχητὶ καταλαβόντας τὸ χωρίον, ἀλλὰ μόλις περὶ τὰ μέσα τῆς προηγηθείσης ἐκείνης νυκτός. Τὸν πτωχὸν ἀδελφόν μου ὅμως ἀνεκάλυψαν ἐν τῇ ἀτάκτῳ αὐτῶν ἐπιστροφῇ παρὰ τὴν γέφυραν τῆς λεωφόρου, πολὺ μακρὰν τοῦ χωρίου, καὶ νεκρὸν πολὺ πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Ρώσων. Δὲν ἐφονεύθη λοιπὸν τυχαίως, οὐδ' ἐν συμπλοκῇ. Ἄλλ' οὐτ' ἐπίτηδες ἦτο δυνατόν νὰ ἐφονεύθῃ ὑπὸ στρατιωτῶν ἢ ληστῶν. Διότι οὔτε οἱ μὲν θὰ ἄφηναν τὸν νεκρὸν ἀσύλητον, οὔτε οἱ δὲ ἀνέπαφον τὸν ταχυδρομικὸν σάκκον. Πᾶσα δὲ ἐπίσημος ἐρευνα κατέληγεν εἰς τὸ ψηλαφητὸν συμπέρασμα, ὅτι ὁ φόνος ἐγένετο ἐξ ἐνέδρας καὶ οὐχὶ πρὸς σκοπὸν ληστεύσεως. Διὰ τοῦτο ἡ μήτηρ μου ἐπέμενε εἰς τὴν εὔρεσιν καὶ τιμωρίαν τοῦ φονέως. Ὁ τρόπος δι' οὗ ὁ πρῶν κακῆς φήμης ταχυδρόμος παρέπεισε τὸν ἀνύποπτον νεανίαν νὰ διαδεχθῇ τὸ ἐπικίνδυνον αὐτοῦ ἔργον, παρείχεν εἰς τὰς ἐρεῦνας αὐτῆς τὸν ὀδηγητικὸν μίτον.

— Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀλλοιῶς, ἔλεγεν. Ὁ φονιάς πρέπει νὰ ἦταν μανιασμένος μαζί του, καὶ πρέπει νὰ τὸ ἤξευρε. Ἀλλέως δὲν μπορούσε νὰ τὸν παραμονεύσῃ αὐτὴ τὴν πρώτη τὴν ἡμέρα, πού πῆρε τὴν πόστα πάνου του. Εἶναι λοιπὸν χωρὶς ἄλλο χωριανὸς μας, ἢ κανεὶς ἀπὸ τὰ περὶχωρα. Ὅταν ἐπῆραν αὐτόν, πού εἶχε πρῶτα τὴν πόστα, στὴν φυλακὴ, εἶπα πῶς ἔκαμεν ὁ Θεὸς κρίσι. Μὰ ὕστερ' ἀπὸ δύο ἡμέραις τὸν ἐβγαλαν, γιατί εὐρέθη, πῶς, ὅταν ἔγινε τὸ φονικό, ἐκεῖνος ἦταν στὸ χωριό μας. Ποιὸς τὸ ξεῦρε; Ἴσως κ' ἐψευτομαρτύρησαν... Μὰ τώρα, πού ἤρθες πιά καὶ σύ, παιδί μου, μὴ ἀφήστε τὸν ἀδερφό σας ἀνεκδίκητο. Μὴ μὲ βλέπεις ἔτσι καὶ σιωπῆς! Ἄν δὲν εἶχα παιδιά στὸν κόσμον, θενᾶκοφτα τὰ μαλλιά μου, θενᾶβαζα ἀνδρῖκια ρούχα, καὶ μὲ τὸ τουφέκι στὸν ὤμο θενᾶ κυνηγοῦσα τὰ ἰχνάρια τοῦ φονιά, ὡς πού νὰ κδικήσω τὸν νεκρό μου. Γιατὶ διές, παιδί μου, ὁ φτωχός μας ὁ Χρηστάκης δὲν εὐρίσκει ἡσυχία, μόνο παλεύει μέσ' στὸ μνημῆμα του ὅσαις φοραὶς νοιώθει τὸ φονιά του νὰ πατῇ τὰ χόματα. Καὶ τὸν νοιώθει, παιδί μου! στὴν ἄκρη τοῦ κόσμου νὰ εὐρίσκεται, ἐκεῖνος τὸν νοιώθει, σὺν νὰ τοῦ πατοῦσε τὴν καρδιά του! Γι' αὐτὸ ἐκδίκησι! πρέπει νὰ γενῆ ἐκδίκησι!

Ὁ μὴ γνωρίσας τὴν ἀγαθοτάτην ταύτην μητέρα πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ της, θὰ τὴν ἐκλάβῃ ἴσως ὡς γυναῖκα τραχέος καὶ σκληροῦ χαρακτήρος, ἀφοῦ ἐγὼ αὐτὸς ἐδυσκολευόμην πλέον νὰ ἀνεύρω ἐν αὐτῇ τὴν ἄπειρον ἐκείνην φιλανθρωπίαν, ἥτις τὴν ἔκαμε νὰ φείδεται καὶ νὰ συμπονεῖ καὶ αὐτὴν τὴν ἄψυχον φύσιν, καὶ ὡς ἐκ τῆς ὁποίας δὲν ὑπέφερε νὰ ἴδῃ οὐδὲ μίαν ὀρνιθα σφαζομένην. Διότι, ναί μὲν, ἐκδίκησιν λέγουσα, ἦννοει κυρίως "δικαιοσύνην". Ἄλλὰ τὴν δικαιοσύνην ταύτην δὲν ἦννοει ἄνευ προσωπικῆς αὐτῆς ἱκανοποιήσεως προσμετρομένην μόνον ὑπὸ τῆς ἀπαθοῦς χειρὸς τοῦ νόμου.

— Νὰ τὸν ἰδῶ κρεμασμένον, ἔλεγε, νὰ τραβήξω τὸ σχοινί του, καὶ ὕστερα ἄς ἀποθάνω!

Τόσον φρικαλέως ἐπιθυμητὴ ἐφαίνετο ἡ ἐκδίκησις εἰς τὴν φιλοστοργίαν τῆς φυσικῆς καὶ ἀμορφώτου γυναικός!

Τὰ ψυχρὰ τῆς ἐπιστήμης σκέμματα, δι' ὧν ἐδοκίμαζον ἐνίοτε νὰ καταπραῶνω τὰς ὀρμάς τῆς θερμῆς αὐτῆς καρδίας, ἐξητιμίζοντο πρὶν φθάσωσι τὸν σκοπὸν αὐτῶν, ὡς μικραὶ σταγόνες ὕδατος, ὅταν πίπτωσιν ἐπὶ σφοδρῶς φλεγομένης καμίνου. Οὕτω καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Ὅταν μετὰ μακρὰν διδαχὴν περὶ τῆς θέσεως τῶν ἀτόμων ἀπέναντι τῆς δημοσίου δικαιοσύνης, τῇ ὑπεσχέθην ὅτι θὰ κινήσω πάντα λίθον πρὸς εὔρεσιν καὶ τιμωρίαν τοῦ κακούργου,

— Ναί! εἶπε, μετὰ τινος ἀγρίας ἐντροφίσεως. Νὰ τὸν ἰδῶ κρεμασμένο, νὰ τραβήξω τὸ σχοινί του, καὶ ὕστερ' ἄς πεθάνω!

Ἄλλ' αἴφνης ἐκρούσθη ἡ θύρα, καί, μετὰ προφανοῦς δυσαρρεσκείας εἶδε τὴν καταξύριστον μορφήν τοῦ ὑπηρετοῦ εὐσεβάστως παρακύπτουσαν ὀπισθεν τοῦ θυροφύλλου.

— Τί τρέχει, Λουή; τὸν ἠρώτησα εἰσερχόμενον.

— Μία Τούρκισσα, ἀπήντησεν ὑποκλινόμενος πρὸ τῆς συνωφρωμένης μητρός μου, μία Τούρκισσα πρὸς ἐπίσκεψιν.

— Πρὸς ἐπίσκεψιν ἡμῶν; Δὲν εἶναι δυνατόν! Θὰ ἔχῃ λάθος, Λουή, πῆγαινε! Δὲν γνωρίζομεν καμμίαν Τούρκισσαν. Ἄλλ' ἐνῶ τὸν ἀπέπεμπον οὕτω, χάριν τῆς μητρός μου, ἠκούσθη ταραχὴ ἐν τῷ διαδρόμῳ καὶ φωναὶ ὡς ἐρίζοντων. Ὁ Λουὴς ὑπεκλήθη ἐκ νέου ὅσον οἶόν τε βαθεῶς, ὅπως μὲ πείσῃ, ὅτι ἡμεῖς ἡμεθα οἱ ζητούμενοι. Ἄλλ' αἴφνης ἡ θύρα ἀνοίγει μετὰ φοβεροῦ πατάγου, ὠθήσασ' αὐτόν νὰ πέσῃ κατακέφαλα, ἐνῶ μία γραῖα, σχεδὸν ἀπερικάλυπτος Ὀθωμανὶς ἐρρίπτετο εἰς τοὺς πόδας τῆς μητρός μου, μετὰ λυγμῶν καὶ

δακρύων. Φαίνεται ότι οί έξω ύπηρετάι τῆ ἐκάλουν τὴν εἴσοδον καὶ ἐκ τῆς ἀπελπισίας αὐτῆς ἐβίασε τὴν θύραν. Ὁ ἐμβρόντητος Λουὴς ἐπρόφθεσε νὰ συνέλθῃ καὶ ἐκδιώξῃ διὰ λακτισμῶν τὸν δειλῶς ἀκολουθοῦντα αὐτὴν ὑψηλότατον λευκοσάρικον "σοφτάν", ἀλλ' ὁ ἀδελφός μου, παρεμβάς, ὡς τὸν εἶδεν, ἐπέπληξε τὸν ὑπηρετὴν καὶ εἰσήγαγε μετὰ μεγάλης χαρᾶς τὸν ἰσχνὸν καὶ λευκόχλωμον ἐκεῖνον Τοῦρκον, ὡς ἐὰν ἦτον ὁ οἰκειότατος αὐτῷ φίλος.

— Εἶναι ὁ Κιαμήλης μας, εἶπεν, ἐπιδεικτικῶς πρὸς ἐμέ, καὶ αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ μητέρα του!

Ἡ μήτηρ μου μόλις καὶ μετὰ βίας, ἀπαλλαγείσα τῶν περιπτωγμῶν τῆς Ὀθωμανίδος, ἠτένισεν ὑψηλὰ πρὸς τὴν συμπαθητικὴν τοῦ σοφτᾶ μορφὴν μετὰ παραδόξου στοργῆς, καὶ — Ἐσὺ εἶσαι Κιαμήλη, παιδί μου; τὸν ἠρώτησε. Καὶ πῶς εἶσαι; Καλά; Καλά; Δὲν σ' ἐγνώρισα μετὰ αὐτὴν φορεσιά σου!

Ὁ Τοῦρκος ἔκυψε μετὰ δακρύων εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ λαβῶν ἐφίλησε τὴν ἄκραν τοῦ φορέματός της.

— Ὁ Θεὸς πολλὰ καλὰ νὰ σὲ δίνῃ, Βαλινδέ! εἶπε. Μέρα νύχτα παρακαλῶ νὰ κόβῃ ἀπὸ τὰ χρόνια μου νὰ βάζῃ στὰ δικά σου. —

Ἡ μήτηρ μου ἐφαίνετο ὑπερβολικὰ εὐχαριστημένη· ὁ Μιχαῆλος ἐπῆγε νὰ τὰ χάσῃ ἀπὸ τὴν χαρὰν του, ἀπευθύνων μυρίας ἐρωτήσεις καὶ περιποιήσεις πότε εἰς τὸν ἰσχυροτενῆ ἐκεῖνον πρᾶσινορασοφόρον καὶ πότε εἰς τὴν μητέρα του. Μόνον ἐγὼ καὶ ὁ Λουὴς ἰστάμεθα ἄφωνοι καὶ ἔνεοί. Ἐπὶ τέλους λαβῶν τὸν ἀδελφόν μου κατὰ μέρος,

— Ἐλα, ἄφησε τὰ γέλοια σου, λέγω, καὶ εἰπέ μου τί συμβαίνει ἐδῶ πέρα; Τί σᾶς εἶναι αὐτοί;

— Τώρα θὰ σὲ τὸ πῶ, εἶπεν ὁ ἀδελφός μου γελῶν ἔτι περισσότερον. Τώρα θὰ σὲ τὸ πῶ. Πήγαινε, Λουή! δυὸ καφέδες γρήγορα! Μὰ κῦτταξε, νὰ μὴν τοὺς κάμῃς πάλε σὰν τὰ φράγκικὰ σου τ' ἀποπλύματα! Ἄ-λά-τούρκα, καὶ χωρὶς ζάχαρι! Ἄκοῦς;

Καὶ ταῦτα λέγων εἰσῆλθε μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ προσεχὲς δωμάτιον.

— Αὐτὸς εἶναι ἕνας Τοῦρκος, πού τὸν ἐγιάτρευεν ἡ μητέρα ἐφτὰ μῆνες εἰς τὸ σπῆτι μας, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ μάνα του, πού ἦλθε τώρα νὰ τῆς πῆ τὸ Σπολλάτη!

Εἶπεν ὁ ἀδελφός μου, γελᾶσας πρὸς μεγάλην μου ἐκπληξιν.

— Ἐνας Τοῦρκος, πού τὸν ἐγιάτρευεν ἡ μητέρα ἐφτὰ μῆνας! Καὶ ἀπὸ πότε ἐγένεεν ἡ μητέρα νοσοκόμος τῶν Τοῦρκων; Ἡρώτησα ἐγὼ συνωφρωμένως ἐξ ἀγανακτήσεως.

Πρέπει νὰ σημειώσω, ὅτι ὁ Μιχαῆλος ἐσυνεῖθιζε ν' ἀστεῖζηται ἐπὶ τῶν ἀδυναμιῶν τῆς μητρὸς ἡμῶν, τόσῳ μᾶλλον ἀσμένως, ὅσῳ μᾶλλον ἀγογγύστως καὶ προθύμως τὰς ἐπλήρωνεν ἐκ τοῦ ἰδίου του βαλαντίου. Τίποτε δὲν τὸν ἠὐχαρίσκει τόσον, ὅσον νὰ μιμῆται τὴν μητέρα μας, δρᾶσαν ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἀδυναμίας τινός, τῆς ὁποίας τὰ στοιχεῖα παρεμόρφου ἐπὶ τὸ κωμικώτερον κατὰ τρόπον ὅλως ἴδιον αὐτῷ. Ἡ ἀνοχὴ τῆς καλῆς μητρὸς, ἣτις ἐγέλα καὶ αὐτὴ, ὡσάκις τὸν ἤκουεν, ἐρρίζωσεν ἐν αὐτῷ ἔτι μᾶλλον τὴν κακὴν ταύτην συνήθειαν. Διὰ τοῦτο, ὅταν με εἶδεν ἀγανακτοῦντα ἐπὶ τῷ ἀκούσματι,

— Ἄκουσε νὰ σὲ πῶ, μοι εἶπεν. Ἄν ἐννοῆς νὰ τὰ ἐχῃς ἔτσι καταίβασμένα, δὲν σὲ λέγω τίποτε. Θὰ μοῦ χαλάσῃς τὴν ἱστορία. Κάλλιο νὰ τὴν ἀφήσοιμε μίαν ἄλλην ἡμέρα, γιὰ νὰ γελᾶσῃς καὶ σὺ μετὰ τὴν καρδιά σου, νὰ γελᾶσῃ κ' ἡ μητέρα κομμάτι, πού τόσαις ἡμέραις δὲν ἐγέλασεν ἀκόμη μετὰ τὰ σωστά της, ἡ καυμένη.

— Ἐλα! τῷ εἶπον τότε. Ἡ μητέρα φαίνεται πολὺ εὐχαριστημένη ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν, καὶ εἶναι ὅλως διόλου ἐνασχολημένη μετὰ τοὺς Τοῦρκους της, πού δὲν εἰμπορῶ νὰ χωνέψω. Ὡς πού νὰ πιοῦν τὸν καφέ τους καὶ νὰ μᾶς ξεφορτωθοῦν, εἰπέ μου τὴν ἱστορία.

— Ἄκουσε λοιπόν, μοι εἶπεν. Εἰξέυρεις πόσον ἡ μητὲρ' ἀνησυχοῦσεν ὅταν ἔλειπες. Καὶ δὲν φθάνει πού ἀνησυχοῦσεν ἐκεῖνη, μόνον δὲν ἄφηνε καὶ τὸν κόσμο στὴν ἡσυχία του. Ποιὸς περνᾷ νὰ τὸν σταματήσῃ μὲς' στὸν δρόμο· ποιὸς ἐφθασεν ἀπὸ πουθενά, νὰ πᾶ νὰ τὸν ρωτήσῃ; μὴ σὲ εἶδαν, μὴ σὲ ἄκουσαν. Τὴν ξεύρεις. Ἐνα πρῶι πρῶι ἐτρυγούσαμε τὰ πεπόνια στὸ χωράφι. Ἐξαφνα βλέπ' ἕνα διαβάτη πού περνοῦσε. Δὲν τὸν ἀφήνει νὰ πάγῃ στὴν δουλειά του, μόνο τρέχει στὴν φράκτη.

— Ὡρα καλὴ, θειέ!

— Πολλὰ τὰ ἔτη, κυρά!

— Ἀπὸ τὴν Εὐρώπη ἔρχεσαι;

— Ὁχι, κυρά, ἀπὸ τὸ χωριὸ μου. Καὶ πού εἶν' αὐτὴ ἡ Εὐρώπη;

— Νά, ξεύρω κι ἐγὼ; αὐτοῦ πού εἶναι τὸ παιδί μου. Δὲν ἄκουσες νὰ λένε τίποτε γιὰ τὸ παιδί μου;

— Ὁχι, κυρά. Καὶ πῶς τὸ λένε τὸ παιδί σου;

— Ἄμ' ξέρω καὶ γὼ μαθές; Ὁ νουνός του τὸ βάφτισε Γιωργί, καὶ πατέρας του ἦτανε ὁ Μιχαῆλος ὁ πρᾶμματευτής, ὁ ἄνδρας μου. Μὰ κείνο, ἀκοῦς, ἐπρόκοψε καὶ πήρεν ἕνα ὄνομα ἀπὸ τὰ περιγραμμάτου· καὶ τώρα, σὰν τὸ γράφουνε μὲς' σταῖς ἐφημερίδες, δὲν ἤξεύρω

κι ἐγὼ ἡ ἴδια, τὸ παιδί μου εἶναι μαθὲς πού λένε, ἢ κανένας φράγκος!

— Τὴν ἱστορία, Μιχαῆλε! τὴν ἱστορία τοῦ Τούρκου! διέκοψα ἐγὼ ἀνυπομόνω.

— Στάσου δά! εἶπεν ἐκεῖνος. Ἡ ἱστορία ἦλθεν ὕστερ' ἀπὸ τὴν κουβέντα. Ὑστερ' ἀπὸ τὴν κουβέντα, βλέπεις τὴν μητέρα καὶ κόφτει τὸ πιὸ καλό, τὸ πιὸ μεγάλο πεπόνι.

— Ἄμ' δὲν παίρνεις κἄνα πωρικό ἀπὸ τὸν κηπό μας, θειέ;

— Εὐχαριστῶ, κυρά, δὲν ἔχω τόπο νὰ τὸ βάλω.

— Δὲν πειράζει, θειέ, τὸ καθαρίζω καὶ τὸ τρώγεις.

— Εὐχαριστῶ, κυρά, μὲ κρατεῖ κοιλόπονος.

— Ἐλα νὰ χαρῆς, κάμε μου τὴν χάρι. Γιατί, διές, ἔχω παιδί στὴν ξενιτιά, κ' ἔχω καρδιά καμμένη. Κι ἀφοῦ δὲν μπορῶ νὰ τὸ στείλω στὸ παιδί μου, φᾶ' το κἄν τοῦ λόγου σου πού εἶσαι ξένος. Ἴσως τῶρρη κι ἐκεῖνο ἀπὸ κανέναν ἄλλονε.

Ἄνθρωπος ἔχασε τὴν ὑπομονή του.

— Ντζάνουν καλά, χριστιανὴ γιά! μὰ σὰν ἔχῃς παιδί στὴν ξενιτιά, τί σὲ φταίγω ἐγὼ νὰ βάλω, ἔτσι θεονήστικος, ὄλην αὐτὴ τὴν χολέρα μὲς' στὸ στομάχι μου! Μὴ θαρρῆς πὼς ἐβαρέθηκα τὴν ζωὴ μου; Ἐγὼ ἔχω γυναῖκα πού μὲ καρτερᾷ, κ' ἔχω παιδιά νὰ θρέψω. Μὰ σὰν θέλῃς καὶ καλά νὰ χρησιμοποιήσῃς τὸ πεπόνι σου, στείλέ το τοῦ Γερο-Μούρτου τὸ χάνι. Ἐκεῖ κοντὰ ἓνας ξένος παλεύει μὲ τὸν θάνατο, θερμασμένος ἐδῶ καὶ τρεῖς ἐβδομάδες. Ἄμα γευθῆ αὐτὴ τὴν χολέρα, πιστεγέ με, θὰ γλυτώσῃ καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν θέρμη καὶ ἡ θέρμη ἀπ' αὐτόνε.

— Τέλος πάντων! τοῦ εἶπα, ἐτελειώσαν τὰ ἐπεισόδια; Ἄρχησε πλέον τὴν ἱστορία!

— Στάσου δά! ἀπήντησεν ἐκεῖνος πειρακτικῶς. Μήπως εἴμεθα εἰς τὴν Εὐρώπην πού πουλοῦν τὸ κρέας δίχως κόκκαλα; Σὲ λέγω τὴν ἱστορία καθὼς ἐγένηκεν. Ἄν δὲν σ' ἀρέσῃ, ἀφησέ τὴν κατὰ μέρος. Πάμε νὰ διοῦμε τὴν χανοῦμισσα!

— Σὲ ἤθελα νὰ εἶσαι ἀπὸ πουθενά, ἐξηκολούθησεν ἔπειτα, νὰ ἰδῆς τὴν μητέρα, ὅταν τὸ ἄκουσε. — Χριστὸς καὶ Παναγιά, παιδάκι μου! — Καὶ ἔπεσε τὸ πεπόνι ἀπὸ τὰ χέρια τῆς, κι ἔγεινε σὰν πῆττα! Κ' ἔσιαξε τὸ φακίολι στὸ κεφάλι τῆς, κ' ἐπῆρε τὸν δρόμο. Δηλαδή τὰ σπαρμένα καὶ τ' ἄσπαρτα χωράφια κατ' εὐθείαν γιά νὰ φθάσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν γρηγορώτερα. Ἐγὼ πού τὴν ἤξευρα, τὴν ἀφήκα νὰ πάγῃ. Μὰ σὰν ἐπροχώρησε κωπόσο καὶ εἶδε πού δὲν τὸ ἐκού-

νησα, ἐγύρισε πίσω θυμωμένη, καί,

— Τί χάσκεις ἀπ' αὐτοῦ, μωρὲ πολλακαμμένη; — ἐφώναξε. — Ἐ; φυλάγεις νὰ τὸ πῶ γιά νὰ σαλέψῃς;

Ἄν σὲ βαστᾷ μὴν τὴν ἀκολουθεῖς; Θὰ ἦταν καλὴ νὰ μὲ φακίολισῇ μὲ καμμιά βωλάκα. Ἄφηκα λοιπὸν τὴν δουλειά μου, κ' ἔπεσα καταπόδι τῆς. Ποῦ νὰ τὴν φθάσῃς! Βρὲ ἀγκάθια, βρὲ χανδάκια, βρὲ φράχταις — δὲν ἐβλεπε τίποτε. Τίποτε ἄλλο, παρὰ τοῦ Γερο-Μούρτου τὸν σκεπὸ πού ἐκοκκίνιζε μακρὰ μὲς' ὅτ'α σπαρμένα.

Σὰν ἐφθασε κοντὰ, ἄρχησαν τὰ γόνατά τῆς νὰ τρέμουν κ' ἐκάθησε σὲ μιὰ πέτρα.

— Χριστὸς καὶ Παναγιά, παιδάκι μου! Καὶ πὼς δὲν μοῦ τὸ εἶπες πὼς ἦταν ἓνας ἄρρωστος δωτέρα;

— Ἄμ' τί νὰ σὲ τὸ πῶ! Μήπως εἶσαι γιατρός γιά νὰ τὸν γειάνῃς; Ἐκεῖνο, ὡς καὶ ὁ Παππά-Δήμος, πού τ' ἄκουσε, δὲν ἐπῆγε νὰ τὸν διῆ. Γιατ' εἶναι, λέγει, Τούρκος, κ' οἱ Τούρκοι δὲν πληρῶνουν, γιά εὐχέλαιο.

— Τούρκος εἶπες; ἐφώναξε τότε, καὶ ἦλθεν ὀλίγο στὴν θωριά τῆς. — Σὰν εἶναι Τούρκος — Δόξα σοι ὁ Θεός! Εἶχα μιὰ φοβέρα μήπως ἦταν τὸ Γιωργί μας!

— Κρίμα πού δὲν σοῦ τὸ εἶπα πρωτῆτερα, μητέρα, νὰ μὴ χαλάσῃς τοῦ κόσμου τὰ χωράφια καὶ νὰ κάμῃς τὰ πόδια σου κόσκινο μὲς' ὅτ' ἀγκάθια. Ἀπὸ τὴ βία σου, μ' ἔκανες νὰ πάρω τὸν δρόμο ἄξυπόλυτος. — Μὰ κείνη, στὸ μεταξύ, ξανακίνησε πρὸς τοῦ Μούρτου τὸ χάνι.

Ἐκεῖ πού ἔπεσα πάλε καταπόδι τῆς, κ' ἐπῆγα νὰ πηδήξω ἓνα χανδάκι, ἀκούω κάποιον καὶ βογκᾷ. Στρέφω καὶ θωρῶ, ἓνας Τούρκος χαμαί, μὲ κίτρινο πρόσωπο, μὲ κόκκινα μάτια! Ἐτσι εὐκολα πού γελῶ στὴ ζωὴ μου, ποτὲ δὲν ἐγέλασα γιά ἄρρωστον ἄνθρωπο.

Κ' ἐκείνη τὴν ἡμέρα δὲν ἠμπόρεσα νὰ βασταχθῶ, γιατί, δὲν ἤξευρες. Ἐδῶ ἦταν μιὰ βάτος, κι ἐδῶ μ' ἄγριαγγινάρα. Κι ὁ Τούρκος, πού παράδερνε παραλαλῶντας εἰς τὴν μέση, ἐγύριζε στὴ βάτο, καὶ τῆς ἔκαμε τεμενάδες, καὶ τὴν γλυκομιλοῦσε, καὶ τῆς ἔκαμεν ἐργολαβία. Ἐγύριζε στὴν ἀγριαγγινάρα κ' ἐτριζε τὰ δόντια, κι ἀγρίευε τὰ μάτια, κ' ἐσήκωνε μὲ βρυσταῖς τὸ χέρι του, νὰ τῆς κόψῃ τὸ κεφάλι! Τὰ μεγάλα του λόγια ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ ἡ ἀδυναμία του ἀπὸ τὴν ἄλλη ἦτανε νὰ σκάσῃς ἀπὸ τὰ γέλοια. Μὰ σὰν ἦλθεν ἡ μητέρα καὶ μὲ εἶδε, σοῦ ἔκαμεν ἓνα θυμό! ἓνα θυμό! Θεὸς νὰ σὲ φυ-

λάγη!

— Τί στέκεις και γελάς αὐτοῦ, βρέ χάχα; Ἔ; τί στέκεις και γελάς! Ὁ ἄνθρωπος ψυχομαχᾷ, και σὺ τὸ χαίρειςαι; Πιάσ' ἀπὸ κεινά! Φορτώσου τὸν στήν ράχη σου!

— Καλέ, χριστιανή, αὐτὸς εἶναι μιὰμισυ φορὰ μακρύτερος ἀπὸ μένα, πῶς θέλεις νὰ τὸν φορτωθῶ στήν ράχη μου!

— Πιάσ' ἀπ' ἐκεινά, σὲ λέγω, γιατί ξέρεις;

Ἄν σὲ βαστᾷ μὴν τὸ κάμη! Ἔπιασα λοιπὸν και μὲ φόρτωσε τὸν Τουρκαλᾷ στήν ράχη μου κ' ἐπήραμε τὸν δρόμο.

Ὁ Γερο-Μουῦρτος ἔλιαζε τὴν κοιλιὰ του ἔξω ἀπὸ τὴν θύρα τοῦ χανιοῦ. Σὰν μᾶς εἶδε, ἐγέλασε βαθεῖα μέσ' στὸν λαιμό του κ' ἐφώναξεν· — Ὠρέ, δὲν μοῦ φορτώνεσαι κάλλιο κειὸ τὸν ψόφιο γάδαρο, γιὰ νὰ κερδαῖσης κἂν τὰ πέταλά του, μόνο σκομαχᾷς ἔτσι στὰ χιμένα γιὰ νὰ πᾶς τὴν λοιμικὴ στοῦ σπίτι σου;

Ἐγὼ δὲν ἀπηλογήθηκα γιατί, καταλαμβάνεις, ἀναπνοὴ γιὰ χορατὰ δὲν μ' ἐπερίσσευε. Μὰ ἡ μητέρα, τὴν ξεῦρεις τὴν μητέρα. Τοῦ ἐδιάβασε τὸν ἐξάψαλμο γιὰ τὴν ἀπὸνιά του!

Σὰν τὸν ἐφέραμε στοῦ σπίτι, ἐστρώσαμε τὸ στρώμα τοῦ Χρηστάκη και τὸν ἐπλαγιάσαμε. Ὁ Χρηστάκης ὁ μακαρίτης ἐγύριζε τότε στὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας, μὲ τὰς πρᾶγματαιαὶς ἐπάνω στ' ἄλογο. Ἦτανε πρὶν ἀνοίξη τὸ μαγαζὶ του. Και σὰν ἔμαθε πῶς ἔχουμε τὸν ἄρρωστο εἰς τὸ σπίτι, ἐπήγε κ' ἔρριψε τὴν κάππα του εἰς τῆς θειάς μας τὸ σπίτι, στοῦ Κρυονερό. Ἡ μητέρα τὸν ἐμάλονε πάντοτε γιὰ τὰς ἀκαταστασίαις του, κ' ἐκεῖνος ὁ μακαρίτης ἀφορμὴν ἐγύρευε γιὰ νὰ ζωμένη, νὰ ζῆ τοῦ κεφαλιοῦ του. Ἐφτὰ μῆνες εἶχαμε τὸν ἄρρωστο στοῦ σπίτι, ἐφτὰ μῆνες δὲν ἐπάτησε τὸ κατώφλιο μας. Ὡς ποὺ ἀναγκάσθηκεν ἡ μητέρα νὰ τὸν στείλῃ μαζί μου στήν Πόλι, πρὶν γιατρευθῆ ὅλως διόλου.

— Και πῶς εἶχε ξεπέσει στοῦ χωριό μας, ἠρώτησα ἐγὼ. Και πῶς συνέβη ν' ἄρρωστήσῃ;

— Χοῦμ! εἶπεν ὁ ἀδελφός μου ζῦνον τὴν κεφαλὴν του. Αὐτὸ κ' ἐγὼ μόνον ἄκραις μέσαις τὸ γνωρίζω. Μήπως μάφηκε μαθὲς ἡ μητέρα νὰ τὸν ἐρωτήσω, καθὼς ἤθελα;

— Ἄνθρωποι εἴμεθα, ἔλεγε, και οἱ ἄρρώστιαὶς εἶναι γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλοίμονο σ' ὅποιον δὲν ἔχει ποιὸς νὰ τὸν κυττάξῃ! Και ποιὸς ἡξεῦρει, ἂν αὐτὴν τὴν ὥρα και τὸ Γιωργὶ μας δὲν εἶν' ἄρρωστο στὴ ξενητιά, χωρὶς κανένα ἐδικὸ στοῦ πλάγι του! Μὴν κά-

θεσαι λοιπὸν και μοῦ ψιλωρωτᾷς τὸν ἄνθρωπο, μόνο γειανέ τον πρῶτα!

Ὁ Κιαμήλης εἶναι καλὸς, πολὺ καλὸς ὁ καῦμένος, ἐξηκολούθησεν ὁ ἀδελφός μου, και πολλαὶ φοραὶ ἀνοίξε μονάχος του νὰ μὲ πῆ τὸ πῶς ἄρρώστησε. Μὰ ὅσαις φοραὶς τὸ δοκίμαζε τότε ξανάπιανεν ἡ θερμῆ.

Ἐδῶ μᾶς διέκοψεν εἰσελθοῦσα ἡ μήτηρ μου μετὰ τῶν ξένων τῆς. Ἡ κοντὴ και πὼς εὐσωμος Ὁθωμανὶς εἶχε τακτοποιημένον τὸ λευκότατον αὐτῆς "γιασμᾶκιον" και συνεκράτει ἐπὶ τὸ κοσμιώτερον τὸν μαῦρον και μακρὸν αὐτῆς "φερετζέν", ὑπὸ τὸν ποδόγυρον τοῦ ὁποίου μόλις ἔβλεπες τὰ μυτωτὰ και κίτρινα "παπούτσιᾶ" τῆς. Ἀλλὰ βαθειᾶν ἐντύπωσιν μοὶ ἐνεποίησε τώρα ἡ ὠχρὰ και μελαγχολικὴ τοῦ Κιαμήλ ὄψις, τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ὁποίας μοὶ ἐφάνησαν τὸσον ἡμερα, τὸσον ἡδέα, ὥστ' ἐκέρδησεν οὕτως εἰπεῖν ἐξ ἐφόδου τὴν συμπάθειάν μου. Τοῦτο δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴν τῆς μητρός, ἥτις ἐγνώριζε τὴν πρὸς τοὺς Τούρκους ἀντιπάθειάν μου. Δι' αὐτὸ ἀτενίσασα φιλοστόργως πρὸς αὐτὸν ἐνῶ μοὶ τὸν παρουσίαζεν,

— Ὁ ἀρίσκος! ὁ Κιαμήλης!, εἶπεν, εἶναι πολὺ, πολὺ καλὸ παιδί. Τρώγει και κόλλυβα πίνει και ἁγίασμα· φιλᾷ και τοῦ παπᾶ τὸ χέρι· τί νὰ κάμη! Ὅλα γιὰ νὰ γειάνῃ.

Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς μητρός του ἐπληρώθησαν δακρύων. Μόλις δὲ τοῖς ἀπέτεινα δύο τρεῖς λέξεις εἰς τὴν γλῶσσάν των, και ἤρρησαν νὰ μὲ πληρώσιν εὐχῶν κ' εὐλογιῶν, ἐπαίνων κ' ἐγκωμίων μὲ τὰς γνωστὰς ἐκεῖνας ὑπερβολὰς τῆς τουρκικῆς ἐθιμοτυπίας. Ἄλλ' ἡ μήτηρ μου διακόψασα τὸν χεῖμαρρον τῆς ρητορικῆς αὐτῶν ἀποτόμως,

— Τώρα καθήστε, εἶπε, νὰ διοῦμε τί θὰ κάνουμε. Ἡ χανούμισσα, παιδί μου, ἔχει ἓνα γυιὸ στὸν "Ζαπτιέ", ποὺ εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀνακριτάδες. Τῆς εἶπα τὴν συμφορὰ ποὺ μᾶς ἐγείνηκε· θὰ τὸν βάλλῃ νὰ μᾶς εὖρη τὸν φονιά! Ἡ καῦμένη! δὲν ἡξεῦρεις τί καλὴ ποὺ εἶναι! Τί κρίμα, ποὺ δὲν τὸ ἡξευρα νὰ ἔρθω προτῆτερα στήν Πόλι! Ὡς τὰ τώρα θὰ τὸν εἶχα τρεῖς φοραὶς κρεμασμένο, και θὰ ἦμον ἀπ' αὐτὴ τὴν μεριά τοῦλάχιστον ἤσυχῃ!

Ἡ Τούρκισσα ἠννόησεν ὀλίγον περὶ τίνος ἐπρόκειτο.

— Ναί, εἶπε, και ὁ υἱός μου ὁ Ἐφέντης, και ὁ δοῦλός σας ὁ Κιαμήλης και ἐγὼ ἡ σκλάβα σας, ὥς τοῦ Σουλτάνου τὸ κατώφλιο

1. Χαῖτευτικὸν = ὁ καῦμένος!

θενά πάμε, μὰ τὴν ὑπόθεσί σας χαμαὶ δὲν θὰ τὴν ἀφήσουμε. Χωρὶς ἄλλο τὴν εἶχαν ὡς τὰ τώρα “μηγτέρ ἄλι” (ὑπὸ τὸν τάπητα) καὶ δι’ αὐτὸ δὲν ἐπιιάσθηκ’ ὁ φονιάς. Ὁ γυιός μου, ὁ Ἐφέντης εἶναι ἀνακριτὴς εἰς τὸν Ζαπτιέ, τὴν γῆ νὰ σχίσῃ νὰ ἐμβῆ ὁ κακοῦργος, πάλι θὰ τὸν εὔρη.

— Καί, τίποτε· ἐξηκολούθησεν ὁ Κιαμήλης, μὲ τὴν συμπαθητικὴν φωνὴν του. Οὔτε λεπτὸ ἐξοδα! Ὁ Ἐφέντης ὁ ἀδελφός μου μὲ μιὰ κονδυλιά τὰ διορθώνει. Καὶ ἂν θέλῃ ὁ Θεός, πάγω κ’ ἐγὼ στὴν ἐπαρχία γιὰ τὴν ἀνάκριση. Ὅταν σκοτώθηκε τὸ παιδί τῆς Βαλιδές μου, εἶναι σὰν νὰ σκοτώθηκεν ὁ Ἐφέντης ὁ ἀδελφός μου. Πρέπει νὰ γενῆ ἐκδίκησι!

Ἐπερίγραφτον εὐχαρίστησιν ἐνεποίει ὁ ζῆλος ἀμφοτέρων ὄχι μόνον εἰς τὴν μητέρα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἀδελφόν μου καὶ εἰς ἐμὲ αὐτὸν, ὅστις ἐσκεπτόμην τώρα, ὅτι καὶ ἡ πρὸς ἀλλοθρήσκους γενομένη εὐεργεσία δὲν ἀπωλέσθη ἐπὶ ματαίῳ. Ἐφ’ ἰκανὴν ὥραν συνδιελέχθημεν ἐπὶ τοῦ θέματος, κ’ ἐγὼ, ὅστις ἤμην τελείως ἀπηλπισμένος περὶ ἀνακαλύψεως τοῦ φονέως, διὰ τε τὸν παρεμπεσόντα χρόνον καὶ διὰ τὰς εὐθὺς μετὰ τὸν φόνον ἐπισυμβάσας ὡς ἐκ τοῦ πολέμου καταστροφάς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἡμῶν, δὲν ἤργησα νὰ πεισθῶ ὅτι εἶναι πιθανὸν ἀκόμη νὰ δοθῇ δικαιοσύνη εἰς τὸν ἀτυχῆ νεκρὸν μας. Ἦτο λοιπὸν πολὺ φυσικόν, ἂν τώρα ἤρχησα νὰ περιποιῶμαι τοὺς μόνους δυνατοὺς νὰ μᾶς παρασταθῶσι πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος ἡμῶν τούτου. Ἄμα ὡς ἡ γραῖα Ὀθωμανὶς παρετήρησε τὴν διάθεσίν μου ταύτην,

— Καὶ τώρα εἶπε, Σουλτάνε μου, δὸς τὰ κλειδιά στὸν ξενοδόχο· ἀπὸ σήμερα καὶ νὰ πάγῃ εἴσθε “μουσαφίριδές” μου. —

Τοῦτο ἦτον ὄλωσ διόλου ἀπροσδόκητον. Οἱ Τούρκοι, ἰδίως ἐν μεγαλοπόλεσιν, ὄχι μόνον δὲν κατοικοῦν ὑπὸ μίαν μὲ χριστιανούς στέγην, ἀλλ’ οὐδ’ εἰς τὴν αὐτὴν συνοικίαν τοὺς ἀνέχονται. Τί ἦτο λοιπὸν τοῦτο; Μί’ ἀπὸ τὰς πολλὰς δουλοπρεπεῖς φιλοφρονήσεις; Ἄλλ’ ὄχι, ἡ γραῖα δὲν ὠμίλει διὰ τὸν τύπον.

— Ἐσὺ εἶσαι διαβασμένος ἄνθρωπος, μοὶ ἔλεγε, καὶ γνωρίζεις τοῦ Θεοῦ τὸν νόμον. Κ’ ἐάν εἶχα μόνον μία πεθαμὴ τόπο στὴν οἰκουμένην, καὶ ἤξευρα πὼς ἡ ἐδλογημένη γυναῖκα πού ἐκοίταξε τ’ ὄρφανό μου ἐφτὰ μῆνες εἰς τὸ στρῶμα τοῦ παιδιοῦ της εὐρίσκειτ’ ἐδῶ πέρα ξένη, καὶ δὲν τῆς ἔδιδα τὸ ἀναπαυτήριο τῆς κεφαλῆς μου νὰ πατήσῃ τὸ ποδάρι της — δὲν θὰ ἐκλειεν ὁ Θεὸς τὴν θύραν τοῦ ἐλέους του

εἰς τὴν προσευχὴν μου; Δὲν θὰ ἐσήκωνε τὴν εὐλογίαν ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν μου; Δὲν θ’ ἀπέστρεφε τὸ πρόσωπόν του ἀπὸ τὸ “κουρμπάνι” μου; Ἐλα, ζαχαρένιε μου! Μὴν τὸ κάμης καὶ κριματισθῶ!

Καὶ παρεμβὰς ὁ Κιαμήλης καὶ φιλήσας τὴν ἄκραν τοῦ φορέματός μου,

— Μὴ σᾶς κακοφανῆ, εἶπε, γιατί δὲν ἤλαμε νὰ σᾶς πάρουμε πρωτῆτερα. Τὸ μάθαμε πὼς εἰσθ’ ἐδῶ, καὶ δύο μέραις τώρα γυρνοῦμε νὰ σᾶς εὔρουμε. Ὅλα τὰ χάνια κατὰ σειρὰν ἐπήραμεν. Ὅλη τὴν πόλιν ἐκοσκινίσαμε. Μὰ ἐμεῖς, ἀπλοῖ ἄνθρωποι, εἴμασθε σὰν τὰ βώδια. Κοντὰ στὸν νοῦν ἦτανε, πὼς ἀφέντης σὰν τοῦ λόγου σου πορεύεται ἀλὰ φράγκα, καὶ κάθεται στὸ ξενοδοχεῖο. Τώρα πού σᾶς ἤυραμε, δὲν μπορεῖ νὰ γεινῆ ἀλλοιῶς. Καὶ ἀποταθῆς πρὸς τὴν μητέρα μου· Δὲν εἶν’ ἔτσι, σουλτάνε μου; εἶπε· Ἐμεῖς τὰ ἐσυμφωνήσαμε πλέον. Αὐτὸς ὁ κιαφίρης ὁ Σεισουράδας δὲν θὰ σὲ χαλάσῃ πιά τὸ κέφι σου. Μιὰ κλωτσιὰ πού μ’ ἔδωκε τοῦ τὴν σχωρῶνῶ γιὰ τὸ χατηρί σου, μὰ δωπέρα δὲν μένομε πλέον. Δὲν εἶν’ ἔτσι;

— Ναί, εἶπεν ἡ μητέρα μου, δὲν μένομε, σὰν τὸ θέλῃ καὶ ὁ Γιωργῆς. Ἄκους ἐκεῖ, τῇ Σεισουράδα. νὰ χτυπήσῃ τὸ παιδί μου, τὸν Κιαμήλη!

Τότε παρετήρησα ὅτι καθ’ ἣν ὥραν ἐγὼ ἤκουον τὴν ἱστορίαν τοῦ Κιαμήλ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου, οἱ τρεῖς ἐναπομειναντες εἶχον συνομῶσει κατὰ τοῦ ξενοδόχου καὶ τοῦ ἀτυχοῦς Λουῆ. Ἐπειτα ἡ γραῖα Ὀθωμανὶς ἀνέκρουσε μίαν ἀνατολικωτάτην δέησιν· — Ἐπτά ἡμέρας θὰ καθήσω ἔξω ἀπὸ τὸ ἐνδιαίτημά σου· ἐπτά φορές τὴν ἡμέραν θὰ φιλῶ τὸ κατώφλιον τῆς θύρας σου· ἐπτά φορές τὴν ὥραν κτλ.— κ’ ἐγὼ ἔχασα ἐπτά φορές τὴν ὑπομονήν μου. Ἄλλως τε, ἡ πρόσκλησις αὐτὴ μοὶ ἐφαίνετο εὐνοϊκὴ διὰ τὴν ὑπόθεσίν μας. Διὰ τοῦτο ἀφήκα τὴν μητέρα μου νὰ πράξῃ ὅπως θὰ τῇ ἤρσκεν.

Μόλις παρήλθεν ἡμίσεια ὥρα καὶ ἡ Ὀθωμανὶς μετὰ τοῦ υἱοῦ της ἀπῆρχετο ἐν ἀληθεὶ θριάμβῳ, ἄγοντες μεθ’ ἑαυτῶν τὴν μητέρα καὶ τὸν ἀδελφόν μου, ὡς ἐάν ἦσαν τὰ μᾶλλον περιζήτητα λάφυρα. Εἰς ἐμὲ οὔτε αἱ ὑποθέσεις, οὔτε αἱ διαθέσεις μου ἐπέτρεπον ν’ ἀλλάξω κατοικίαν. Ἀπεποιήθην λοιπὸν νὰ δεχθῶ τὴν ξενίαν τῶν ὅπως τὴν προσέφερον. Ὑπεσχέθην ὅμως ὅτι εὐθὺς ὡς τελειώσω τὰς εἰσαγωγικὰς ἐνεργεῖας παρὰ ταῖς ἀρμοδίαις ἀρχαῖς πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ φονεύσαντος τὸν ἀδελφόν μας, θὰ τοὺς ἐπισκέπτωμ’ ἐπὶ μακρὸν καὶ καθ’ ἐκάστην ἐν τῷ οἴκῳ τῶν.

Ἡ ἐργασία αὕτη δὲν ἐχρειάσθη πολὺν χρόνον. Διότι, ὅπου ὁ νόμος δὲν ὑπάρχει παρὰ ἐν τῇ καλῇ θελήσει τῶν καθ' ἕκαστα ἀρχῶν, ἢ χρονίζει καὶ ἢ ἀπλουστερα ὑπόθεσις ἐπ' ἀπειρον, ἢ τελειοῦται ἐν μιᾷ στιγμῇ καὶ ἢ μᾶλλον περίπλοκος. Καὶ ναὶ μὲν ἡ ἔδική μας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τελειώσῃ οὕτως ἀστραπηδόν, ἀλλ' ἦδη κατ' αὐτὰς τὰς πρώτας ἡμέρας τῶν μετὰ τοῦ ὑπουργείου τῆς ἀστυνομίας συνεννοήσεάν μου, διετάχθησαν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἡμῶν πολλοὶ συλλήψεις, ὁ δὲ υἱὸς τῆς φίλης ἡμῶν Ὁθωμανίδος, ὁ ἀνακριτής, ὅπως ζήλος καὶ ἀφοσίωσις, ἐξεκίνησεν ἐκ τῆς πρωτεύουσας, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ μου, κ' ἐφοδιασμένος μὲ πᾶσαν πληρεξουσιότητα πρὸς ἀνάκρισιν τῶν συλληφθέντων καὶ πρὸς καταδίωξιν ἄλλων ὑπόπτων. Εἰς τὸν ἀνυπόμονον Κιαμήλ δὲν ἐπετρέψαμεν νὰ συναπέλθῃ, τοῦτο μὲν χάριν τῆς ἐπισηφαιεστάτης υγιείας του, τοῦτο δὲ ὅπως μὴ μείνωσιν αἱ δύο γραιὶ ὅπως διόλου μόναι.

— Καὶ τώρα πιά ποῦ ἐβάλαμε τὸ νερὸ στ' αὐλάκι, μᾶς ἔλεγε μετὰ τινος ἡμέρας ἢ μήτηρ μου, ἔρχου δά, παιδί μου, νὰ περνώς τὴν ἡμέρα μαζί μας. Ἐμεῖς εἴμεθα ὅλη μέρα στὸ σπίτι, γιατί ἐτελειώσαμε τοὺς γύρους μας. Καὶ ποῦ δὲν μ' ἐπήγε τὸ παιδί μου ὁ Κιαμήλης; καὶ ποῦ δὲν μ' ἐπήγεν ἡ χανοῦμισσα! Πρῶτα πρῶτα ἐπήγαμεν ἐδῶ κοντὰ στὴν Ἁγιά-Σοφιά. Ὑστερα μ' ἐπήγαν κ' ἐπροσκύνησα στὸν τάφο τοῦ Κωνσταντίνου, στὸ "Μεφά-μεϊδάνι". Νὰ πᾶς καὶ σὺ δά, παιδί μου! Ἐδῶ μεριά ἔχουν τὸν Ἀράπη, ποῦ τὸν ἐσκότωσε, σκεπασμένο ὄλο "λαχοῦρια" καὶ "χαλιά". Κ' ἐκεῖ μεριά τὸν φτωχὸ τὸν βασιλέ, μὲ μόνο μιά μικρὴ κανδύλα πᾶ' στὸ μνημῆμά του! Κ' ἐπήγαμε καὶ σ' ἕνα τζαμί καὶ εἶδαμεν ἐπάνω σ' ἕνα παλαιὸ δένδρο τὴν ἀλυσίδα, ποῦ ἦταν κρεμασμένη ἢ χεῖρα τῆς Δικαιοσύνης. Κ' ἐπήγαμε καὶ στὸ Μβαλουκλί, καὶ εἶδαμε τὰ ψάρια, ποῦ ζωντάνεψαν μὲς' στὸ τηγάνι, ὅταν ἐπάρθηκεν ἡ Πόλι. Καὶ ἐπάνω στὴν Πόρτα ποῦ ἐπάρθηκεν, εἶδαμε τὰ γράμματα, ποῦ ἔγραψεν ὁ ἄγγελος ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα, τάχα γιὰ τὴν Πόλι. «Τὸ χεῖρ' χεῖρ' χειρότερο!» Τὰ εἶδαμε, μὰ, σὰν ἀγράμματη ποῦ εἶμαι, δὲν τὰ διάβασα. Καὶ τί νὰ τὰ διαβάσω, παιδί μου! Μήπως δὲν τὸ βλέπουμε κάθε μέρα πῶς πηγαίν' ἡ Πόλι; Καὶ ποῦ ἄλλοῦ δὲν πῆγαμε! Καὶ τί δὲν εἶδαμε! Μὰ τώρα ποῦ τελειώσαν, ἀρχησα πάλε νὰ στενοχωροῦμαι. Γι' αὐτὸ ἔρχου κάθε μέρα νὰ σὲ βλέπω, νάχης τὴν εὐχή μου, καὶ νὰ μὲ λέγῃς δά κι ὄλα, πῶς πηγαίν' ἢ κρίσι μας.

Ἡ οἰκία τῆς χήρας Ὁθωμανίδος κεῖται ἐπὶ τῆς εὐρείας μὲν

τώρα, ἀλλ' ὄχι πλέον ὡς πρὶν γραφικωτάτης ὁδοῦ, τῆς "Νδιβάν-γιολοῦ", οὐ μακρὰν τῆς πλατείας τοῦ βυζαντινοῦ ἵπποδρομίου. Προφανῶς εἶναι παλαιὸν κτῆμα, εὐπόρου ἄλλοτε οἰκογενείας. Διότι ἐνῶ αἱ παρακείμεναι οἰκίαι φαίνονται ἀλπητῶς κολοβωμένοι ὑπὸ τῆς εὐρύστεως τοῦ δρόμου, ἢ τῆς Ὁθωμανίδος διακρίνεται δι' ἑνὸς προαυλίου, στενοτάτου μὲν νῦν, καὶ ἐπιτρέποντος τοῖς ἐν τῷ ἐξώστῃ καθημένοις νὰ βλέπωσιν ὑπὲρ τὸν χαμηλὸν αὐτοῦ τοῖχον πάντα τὰ ἐν τῇ ὁδῷ, ὅπως δῆποτε ὅμως λειψάνου τῆς προτέρας εὐρυχωρίας. Ὅπισθεν αὐτῆς ἔχει ὠραῖον κηπίσκον μὲ ὑψηλοτάτους κισσοσκεπεῖς τοίχους καὶ μὲ μικρὸν περίπτερον εἰς τὴν μίαν πλευράν. Εἰς τοὺς τοίχους τούτους ὀφείλει κυρίως τὴν ὡς ἐκ θαύματος διάσωσιν τοῦ μεγίστου αὐτῆς μέρους ἀπὸ τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς, ἣτις εἶχεν ἀποτεφρωμένην ὀλόκληρον τὴν ὄπισθεν τῆς ὁδοῦ ἐκείνης συνοικίαν. Μέρος τῆς ἀπέναντι τοῦ περιπτέρου πλευρᾶς τοῦ τοίχου, καταρρεῦσαν, φαίνεται, κατὰ τὴν πυρκαϊάν, ἀνοικοδομήθη ἐκ τοῦ προχείρου, ἐπιτρέψαν τὴν εἰς αὐτὸ προσαρμογὴν μικρᾶς θύρας, δι' ἣς ὁ οἶκος ἀπέκτησε νέαν συγκοινωνίαν μὲ τὰ ἐκτός, πολὺ συντομωτέραν εἰς τὸν ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἀστυνομίας διὰ τῶν ἀχανῶν ἐρείπιων προσερχόμενον. Ἐν τούτοις ἢ κατὰ βάθος αὕτη εὐρυχωρία ἐμυδενίζετο ὑπὸ τῆς ἀπωλείας, ἦν τὸ πλάτος τῆς οἰκίας ὑπέστη κατὰ τὴν πυρκαϊάν. Διότι οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῆς βλαβείσης πλευρᾶς· αἱ δ' ἐκ τοῦ προχείρου προσκαρφωθεῖσαι ἡμίκαυστοι σανίδες ἄφινον τὰ κατ' αὐτὴν δωμάτια παντὶ ἀνέμῳ ἀναπεταμένα, καὶ ἐντελῶς ἀκατοίκητα.

Καὶ ὅμως ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ ἐχῶρει ὄχι μόνον ἢ γραιὶ Ὁθωμανὶς μετὰ τοῦ Κιαμήλη, ὄχι μόνον ὁ Ἐφέντης μετὰ τῆς πολυπληθεστάτης αὐτοῦ οἰκογενείας, ἀλλὰ καὶ ἡ μήτηρ μου καὶ ὁ ἀδελφός μου, καὶ δὴ πάντες οἱ ἐγγὺς καὶ μακρὰν συγγενεῖς ἡμῶν, ὅσοι ἤρχοντο πρὸς ἐπίσκεψίν μου. Διότι ὁ πιστὸς Κιαμήλης εὐθὺς ὡς "ἐμυρίζετο" τινὰ, τὸν ἰχνηλάτει μέχρις ὅτου, ἀνευρῶν τὴν κατοικίαν, μετέφερε τὰ πράγματά του εἰς τὸν οἶκον τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἔστω καὶ διὰ τῆς βίας. Ἡ δὲ καλὴ Ὁθωμανὶς ἔχαιρεν ἐπὶ τούτῳ· διότι, ἔλεγε, δύο κακοὺς ἀνθρώπους δὲν τοὺς χωρεῖ οὔτε ὅλη ἢ οἰκουμένη· ἐνῶ χίλιοι καλοὶ ἄνθρωποι κάμνουν "μουχαμπέτι" καὶ μέσα εἰς ἕνα καρυδότσουφλο!

Τοιαύτη ἦτον ἢ οἰκία ἐν ἣ ἐπὶ τέσσαρας σχεδὸν ἐβδομάδας διέτριβον τὸν πλείω τῆς ἡμέρας χρόνον, μεταβαίνων τακτικὰ καθ' ἑ-

κάστιν. Τὰς δεξιώσεις τῆς γραΐας Ὀθωμανίδος τὰς ἤκουον ἀπὸ τῶν δικτυωτῶν παραθύρων αὐτῆς, πρὶν ἔτι κρούσω τὴν ἐπὶ τοῦ Νδιβάν-γιολοῦ θύραν. Ἡ ἔλευσίς μου ἐπεριμένετο ἐκ τοῦ ἐξώστου. Ἡ δ' ἐμφάνισίς μου ἐπροξένει ἐν τῷ οἴκῳ παραχρῆν ὁμοίαν μὲν τὸν θύρῳ πολλῶν πτηνῶν ἐπτοημένων ἐκ τῆς ἐμφανίσεως αἰλούρου τινὸς πρὸ τοῦ μεγάλου κλωβοῦ τῶν. Ἦσαν αἱ φωναὶ τῶν γυναικῶν, τῶν παίδων καὶ τῶν παιδισκῶν τοῦ Ἐφέντου, αἵτινες ἐσκίρτων φεύγουσ' ἐν ἀτάκτῳ σπουδῇ εἰς τὸ χαρέμιόν τῶν, ἐκ φόβου μήπως τὰς ἰδῶ ἄνευ "γιασμακίου". Ὁ Κιαμήλης μὲ τὸ μικρὸν καὶ χιονόλευκον σαρίκιόν του, τὸν μακρὸν καὶ πράσινον "τσουμπέν" του, μὲ τὴν ὠχρὰν καὶ συμπαθητικὴν αὐτοῦ μορφήν, ὑψηλὸς ὅσον σχεδὸν καὶ ὁ τοῖχος τοῦ προαυλίου, μοὶ ἤνοιγε τακτικὰ τὴν θύραν μὲ τὸ γλυκὺ καὶ μελαγχολικὸν αὐτοῦ μεϊδίωμα ἐπὶ τῶν χειλέων, μέχρις ἐδάφους ὑποκλινόμενος διὰ τὸν ἐγκάρδιον "τεμενάν" τῆς ὑποδοχῆς. Αἱ δύο γραφαὶ εἶχον πάντοτε ἑτοιμον κανὲν γλύκισμα εὐχάριστον εἰς ἐμέ, ἢ κανὲν παραμύθιον ἔτι πολὺ εὐχαριστότερον. Πρὸ πάντων ἡ Ὀθωμανὶς ἦτο κατενθουσιασμένη δι' ἐμέ, ὅστις, ἔλεγε, τόσο σοφὸς καὶ σπουδασμένος πού ἦμουν, δὲν ἔγεινα εἰδωλολάτρης ἄπιστος, μόνον ἐπίστευα μὲ ὅλη τὴν καρδιά μου — εἰς τὰ παραμύθια! Μόνον διὰ δύο τινὰ ἐμεψιμοῖρει τρομερὰ ἐναντίον μου. Πρῶτον διότι κατ' οὐδένα τρόπον ὑπέφερον ν' ἀκούσω τι περὶ τῶν θαυμάτων τῆς μαγείας, δεύτερον ὅμως διότι δὲν κατεδέχθη ἀκόμη νὰ ξενισθῶ μίαν νύκτα ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ πτωχικοῦ τῆς. Καὶ δὲν ἐστάθη μὲν δυνατὸν νὰ συμφωνήσωμεν ποτὲ ἐπὶ τοῦ πρώτου, συνεβιάσθημεν ὅμως ἐπὶ τέλους ὡς πρὸς τὸ δεύτερον.

Ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐπεριμένομεν τὸν υἱὸν τῆς τὸν ἀνακριτὴν νὰ ἐπιστρέψῃ. Εἶχεν ἤδη στείλει περὶ τοὺς εἴκοσιν ὑπόπτους εἰς τὰς φυλακάς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου μετήνεγκε τὴν κρίσιν ἡμῶν, ὅπως ἀπαλλαγῇ τῆς ἐπηρείας τῶν ἐπαρχιακῶν ἀρχῶν. Ὄταν φθάσῃ ὁ Ἐφέντης, εἶπον εἰς τὴν γραΐαν, τὴν νύκτα ἐκείνην θὰ κοιμηθῶ εἰς τὸν οἶκόν σου. Θὰ ἔχω πολλὰ νὰ πληροφορηθῶ. Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τοῦτο, ἐὰν δὲν ἀπατώμαι, ἐπέστρεψεν ὁ ἀνακριτής. Ὁ ἀδελφός μου, ὅστις ἔφθασε τὴν προτεραιαν, μοὶ διηγήθη πολλὰ περὶ τῆς σκληρᾶς αὐτοῦ δραστηριότητος.

— Αὐριον λοιπὸν θὰ ἔλθω μετὰ τὸ δειλινόν, τοῖς εἶπον, ὅταν θὰ εἶναι ἐδῶ καὶ ὁ Ἐφέντης. Μὴ μὲ προσμένει' ἐνωρίτερον.

Τὴν ἐπιούσαν ἀναβάς ἐν ἐκ τῶν παρὰ τὴν Παλαιὰν Γέφυραν

μισθομένων δημοσίων ἱπαριῶν, καὶ μὴ φεισθεὶς τοῦ ἠλιοκαοῦς καὶ γυμνοῦ τὰς κνήμας ἱππηλάτου, ὅστις, ἰδρῶτι περιρρεόμενος, ἔτρεχε καθ' ὄλην τὴν ὁδὸν παρὰ τὴν οὐρὰν τοῦ γοργοῦ καὶ πειθηνίου ἀλόγου, ἔφθασα πρὸ τῆς οἰκίας πολὺ ἐνωρίτερον ἢ ὅ,τι ὑπεσχέθη. Διὰ τοῦτο δὲν παρεξευθῆν, μὴ ἀκούσας ταύτην τὴν φορὰν τὰς δεξιώσεις τῆς Ὀθωμανίδος, ὅπισθεν τοῦ δικτυωτοῦ παραθύρου τῆς. Ἄλλ' ὅταν, ἀνοίγεισης τῆς θύρας, εἶδον ἐνώπιόν μου μικρὸν, βλακωδῶς προσατενίζον με τουρκόπαιδον, καὶ οὐχὶ τὴν ὠχρὰν τοῦ Κιαμήλ ὄψιν, ποιοῦντος τὸν μεγάλον αὐτοῦ "τεμενάν" μὲ τὸ αἰωνίως μελαγχολικὸν ἐκεῖνο μεϊδίωμα, δὲν ἤξεύρω πῶς διετέθη ξένως καὶ παραδόξως. Ἐκτὸς τοῦ παιδός, οὐδεὶς ἐφαίνετο ἐν τῇ αὐλῇ. Εἰσῆλθον εἰς τὸ πλακόστρωτον καὶ πῶς δροσερὸν κατὰγειον — κ' ἐδῶ οὔτε ψυχῇ. Ἐκάλεσα μετὰ τινος ἀνυπομονησίας τὴν μητέρα μου, τὸν ἀδελφόν μου, οὐδεὶς ἀπεκρίθη. Ἡ μικρὰ πρὸς τὸν κῆπον θύρα εἰς τὸ βάθος τοῦ κατωγείου ἦτο, παρὰ τὸ σύνηθες, ὀλίγον ἀνοικτή. Καὶ ἀφοῦ δὲν ἠδυνάμην ν' ἀνέλθω τὴν κλίμακα πρὶν ἢ βεβαιωθῶ ὅτι τὸ χαρέμιον ἀπεσύρθη ἐκ τῆς "σάλλας", ἐχώρησα δισταζὼν πρὸς αὐτὴν, καὶ παρακύψας εἶδον εἰς τὸν κῆπον.

Πλησίον τοῦ ὑψηλοῦ κισσοσκεπεῦς τοίχου, κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὴν σκιάν, ἐκάθητο ἡ μήτηρ μου, ἡ Ὀθωμανὶς καὶ ἄλλη τις ρακενδύτος καὶ ἀσκεπῆς τὴν κεφαλὴν γραΐα, κατὰ τὸ φαινόμενον πιναρὰ "ρωμηοκατσιβέλα", ἥτοι Ἀθιγγανὶς ἐλληνόφωνος. Ὑψηλότερον τῶν λοιπῶν καθημένη, ἐκράτει ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς ὑπιον κόσκινον, ἐφ' οὗ κύπτουσαι ἡ Ὀθωμανὶς καὶ ἡ μήτηρ μου, ἐφαίνοντο προσπαθοῦσαι νὰ ἐννοήσωσι κάτι τι, μετὰ προφανοῦς ἐκπλήξεως καὶ ἀπορίας. Μετὰ μακρὰν σιωπὴν

— Καθὼς σὲ λέγω, εἶπεν ἡ Ἀθιγγανὶς μετὰ δογματικῆς ἐμφάσεως. Ὁ φονιάς εἶναι κοντὰ σας' γυρίζει τριγύρω σας' μὴν τὸν ζητᾶτε μακρὰ.

— Χά! εἶπεν ἡ μήτηρ μου, μετὰ θριαμβευτικῆς χαρᾶς. Λοιπὸν ἐπιάσθηκε! Θὰ εἶναι ἀπὸ αὐτοῦς πού ἐστειλεν ὁ Ἐφέντης δεμένους. Ἐλησμόνησα νὰ σὲ πῶ πῶς οἱ ὑποπτοὶ εὐρίσκονται στὴν Πόλι.

— Σὲ εἶπα νὰ μὴ μοῦ λέγῃς τίποτε, χωρὶς νὰ σ' ἐρωτῶ, ἀλλοιῶς θὰ μὲ χαλάσῃς τὰ μάγια! εἶπε δυσανασχετοῦσα ἡ Πυθία τῶν τριόδων, καὶ ἔσειε τὸ κόσκινον ἰσχυρῶς καὶ ἠκούσθη ἐν αὐτῷ κρότος, ὡς συγκρουομένων ὀσπρίων.

— Ἐλα, μὴν κακιάνεις! εἶπεν ἡ Ὀθωμανὶς, ἄς τὰ ρίξωμεν ἀκό-

μη μιά. Μέτρησέ τα πάλι.

— Χούμ! είπεν ή μάντισσα, τρεις και ή αλήθεια! Καλά! Μά καθώς σās είπα, μη με λέτε τίποτε. Έκεινο, ό,τι και άν είναι, θά τό ποῦνε τὰ κουκκιά. Κύτταξ' ἐδῶ, κοκκίνα, τόν φονιά, τόν βγάλλω πάλιν ἔξω. — Καί λαβοῦσα ἀπό τοῦ κοσκίνου ἕνα μελαπῶν κύαμον ἔρριπεν αὐτόν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν και ὄπισθεν αὐτῆς ἐκστομίσασα μίαν κατάραν. — Τώρα, είπεν ἔπειτα, σεις μετρήσετέ τα κι ἐγῶ νά τὰ ρωτήσω.

Ἡ μήτηρ μου ἔλαβε τὸ κόσκινον, ἔχυσε τοὺς κύαμους εἰς τὴν ποδιάν της, και θέσασα αὐτὸ πάλιν ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς Ἄθιγγανίδος ἤρχησε νά ἐνθέτη μετροῦσα τοὺς κύαμους ἀνά ἕνα μετά τοσαύτης προσοχῆς και ἀκριβείας, μεθ' ὅσης ἴσως οὐδέποτε φιλόργυρος ἐμέτρησε πολυτίμους μαργαρίτας, μέλλων νά τοὺς ἐμπιστευθῆ εἰς ξένας χεῖρας.

— Σωστά είναι; ἠρώτησεν ή Ἄθιγγανίς, ρίψασα τοὺς ψαροὺς αὐτῆς πλοκάμους ἐπὶ τῶν ὠμοπλατῶν της.

— Ναί! ἀπεκρίθη ή μήτηρ μου, σωστά σαράντα.

Ἡ Ἄθιγγανίς ἔλαβε τότε τὸ κόσκινον και περιαγαοῦσα ἐπὶ τῶν ἐν αὐτῷ κύαμων οἰκειότητος ἐκφραστικὸν βλέμμα και συνταράξασ' αὐτοὺς δις και τρίς, ὡς ἐάν ἤθελε ν' ἀφυπνίσῃ τὸ βαθέως ἐν αὐτοῖς κοιμώμενον μαντικὸν πνεῦμα, ἀνεφώνησεν ἐπὶ τὸ ἐπιτακτικώτερον·

— Ἄνθρωπος σκοτώθηκε, ποῖος νά τὸν ἐσκώτῳσε; — Τρεῖς τοὺς λύκους, τρεῖς τοὺς κλέφταις, τρεῖς τ' ἀσκέρια τὰ σκασμένα· τρεῖς γιὰ τοὺς κρυφοὺς ἐχθροὺς του, και κουκκιά σαρανταένα. — Καί ταῦτα ἐπάδουσα ἐχώριζε τοὺς κύαμους εἰς διαφόρους τριάδας, κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀποδιδούσα εἰς ἐκάστην διάφορον θέσιν και ιδιότητα. — Τρεῖς τοὺς κλέφταις, τρεῖς τοὺς λύκους, τρεῖς τ' ἀσκέρια τὰ σκασμένα, τρεῖς γιὰ τοὺς κρυφοὺς ἐχθροὺς του και κουκκιά — "σαρανταένα"!

Πόσα κουκκιά ἐμέτρησες, κοκκίνα;

— Σαράντα, είπεν ή μήτηρ μου.

— Καί σαράντα ἦτανε, είπεν ή Ἄθιγγανίς. Μά, μβῆκε μέσα κι ὁ φονιάς κ' ἔγειναν σαράντα ἕνα. Θωρεῖς τὸν ἔχω μαγεμμένο, κ' εἰμ' ἄζια νά τὸν φέρω μέσ' στοῦ κόσκινό μου κι ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου.

Ἄφου αἱ δύο γυναῖκες ἐβεβαιώθησαν περὶ τοῦ ἐκ θαύματος

αὐξηθέντος ἀριθμοῦ τῶν κύαμων, ή μάντισσα ἐτάραξε τὸ κόσκινον ἐπανειλημμένως, και μετά ταχυδακτυλογραφικῆς δεξιότητος ἐτίναξε τρεῖς φορὰς τὰ ὄσπρια ὑψηλά εἰς τὸν ἀέρα, και τρεῖς φορὰς τὰ ὑπεδέχθη ἐν τῷ κοσκίνῳ πάλιν, χωρίς οὐδὲ ἐν νά ἐκπέσῃ. Μεθ' ὅ, θείσα τὸ κόσκινον ἐπὶ τῶν γονάτων και κύψασα ἐπ' αὐτοῦ, σοβαρῶς ἤρξατο νά μελετᾷ, ὡς μοι ἐφαίνετο, τὰς συμπτώσεις τῶν κύαμων. Ἡ μήτηρ μου και ή Ὄθωμανίς ἐσπούδαζον και αὐταί μετά πολλῆς εὐλαβείας.

— Κύτταξε! είπεν ή Ἄθιγγανίς μετά μακρὰν θρησκευτικὴν σιωπὴν. — Ἐδῶ είναι ὁ φονιάς και ἐδῶ εἶσαι σύ. Κανένας δὲν είναι τόσο κοντά σου, ὅσον αὐτὸς και τὰ παιδιά σου. Γι' αὐτὸ, σὲ λέγω, μὴν τὸν ζητᾷς μέσα στὴν Πόλι, μὴν τὸν ζητᾷς στὰ μακρὰ. Θενᾶναι κανένας χωριανός, κανένας ἐδικός σου.

Ἡ μεγάλη περιέργεια μεθ' ἧς προσείχον εἰς τὰ γινόμενα μ' ἔκαμε φαίνεται νά λησμονήσω, ὅτι ἤμην κατάσκοπος μέχρι τοῦδε και νά ἐρεισθῶ βαρύτερόν πως ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ κηπαρίου. Πρὶν ἢ τὸ ἐνοήσω, ή θύρα ἠνοιγῆ μετά τρυγοῦ, κ' ἐγῶ ἐφωράθην ἰστάμενος ὄπισθεν αὐτῆς.

— Βγά! ἐπεφώνησεν ή μήτηρ ἐκκληκτος, διὰ τὴν ἀπρόοπτον παρουσίαν μου. — Ἐδῶ εἶσαι, παιδί μου; Καί πῶς δὲν ἦλθεν ὁ Μιχαήλος νά με τὸ πῆ; Χαρά στον, τὸν πολλακαμμένο!

Ἡ τε μήτηρ μου και ή Ὄθωμανίς ἐφαίνοντο δυσαρέστως πως ἐξαφισθεῖσαι ὑπὸ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐφωράθησαν ἐν τῇ ἐνασχολήσει των, και ἀμφοτέραι δὲν ἤξευρον πῶς νά μοι ἀποκρῦψωσι πλέον τὰ γεγονότα. Ἐγνώριζον, ὡς είπον, τὸν κατὰ δεισιδαιμονιῶν και μαγισσῶν ἰδίᾳ πόλεμόν μου. Πρὸ τινων ἡμερῶν ἐτι εἶχον ἐκδιώξει κακὴν κακῶς μίαν, ἧτις ἐπέμενε και καλὰ νά ἰδῆ τὴν μοῖρὰν μου. Καί προφανῶς ἐξέλεξαν τὴν ἀπόκεντρον ἐκείνην γωνίαν διὰ τὰς μαντείας αὐτῶν, χάριν ἀσφαλείας. Αἱ μεμψιμοιρία των κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου ἐδήλουν, ὅτι τὸν εἶχον τάξει ἐπὶ τῆς θύρας νά προφυλάττῃ τὴν ἔλευσίν μου, και ὅτι προέδωκε τὸ καθῆκόν του, ἀφήσας με νά εἰσχωρήσω μέχρις αὐτῶν ἀπροάγελτος. Ἡ πονηρὰ Πυθία ἐμάντευσε τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων, εὐθὺς ὡς εἶδε τὸ σκυθρωπὸν πρόσωπόν μου· και περιυναγαοῦσα τοὺς κύαμους και τὰ κόσκινά της ἐν σπουδῇ παρυπεξῆλθε διὰ τῆς ἐτέρας τοῦ κήπου θύρας, ὡς "βρεμμένη γάτα". Ἀναμφιβόλως ἔσχε τὴν προβλεπτικότητα νά προπληρωθῆ. Ἡ ἀμηχανία τῶν δύο εὐπίστων γυναικῶν, ή ἀδεξιότης αὐτῶν πρὸς εὔρεσιν προχείρου τινὸς ἀφορμῆς πρὸς δι-

καιολογίαν των, μ' ἔκαμε νά μετανοήσω διά τήν ἀδιακρισίαν μου. Διά τοῦτο προσποιηθεῖς τελείαν ἄνοιαν τῶν γεγονότων,

— Βελόνας ἀγοράζετε, μητέρα; ἠρώτησα μετ' ἀδιαφορίας.

— Ναί, παιδί μου! εἶπεν ἡ μήτηρ ἡ μου μετὰ τινος δισταγμοῦ, πές πῶς ἀγοράζουμε βελόνας, γιά νά μβαλλώσουμε τά ψέμματα. Καί τότε ἤλθε;

— Τώρα δά, μητέρα, μόλις ἔφθασα.

— Καί πούν' αὐτό τὸ κακόπαιδο, ὁ Μιχαῆλος. Πῶς δὲν ἦρθε νά μέ τὸ μηνύσῃ;

— Δὲν ἤξεύρω, μητέρα, δὲν εἶναι κανένας στήν αὐλή, ἄλλο ἀπὸ τὸ παιδί, πού μοῦ ἄνοιξε τήν θύρα.

— 'Αμ' ποιός ἤξεύρει πού θά πῆγε πάλι. Δὲν τὸν χωρεῖ ὁ τόπος νά καθῆσῃ.

'Ἡ Ὀθωμανὶς ἐξηκολούθει νά μέ βλέπῃ πλαγίως καί πονηρῶς μέ τὸ μειδίαμα τῆς δυσπιστίας ἐπὶ τῶν χειλέων, περιμένουσα τήν ἐκρηξίν τῆς ἀνανακτήσεώς μου δι' ὅσα εἶδον. 'Ἄλλ' ἐγὼ ἀντὶ πάσης ἐπιτιμήσεως, περιττῆς πλέον τώρα, προσεποιήθην μέ ὅλα τὰ δυνατὰ μου, ὅτι δὲν εἶδον τίποτε.

— Πᾶμε λοιπὸν μέσα, εἶπε, τώρα θά ἔλθῃ καὶ ὁ 'Εφέντης.

Τότε ἠκούσθη πάλιν ἄνωθεν τῶν κεφαλῶν ἡμῶν ὁ συνήθης τοῦ ὑποχωροῦντος χαρεμίου θόρυβος. Προφανῶς οἱ κάτοικοι τοῦ ἤσαν μέχρι τοῦδε προσηλωμένοι εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ κηπαρίου παράθυρα, παρακολουθοῦντες μετ' εὐλαβοῦς σιγῆς τὰς κοσκινωμαντείας τῆς 'Αθιγγανίδος.

Μόλις εἴχομεν ἐπαναλάβει τὰς συνήθεις προσαγορεύσεις καὶ φιλοφρονητικὰς χειρονομίας, καὶ ἀνηγγέλθη ἔξωθεν ἡ εἰσοδος τοῦ 'Εφέντη. Μετὰ πολλῆς δυσκολίας ἀνεγνώρισα τὸν σκιατραφῆ καὶ φραγκοφορεμένον τοῦτον Τούρκον, διότι ὁ ἥλιος τῆς ἐπαρχίας ἐνῶ ἀπεχρωμάτισεν ἐπιλευκάνας τὰς κυριωτέρας ἐπιφανείας τῆς ἐνδυμασίας του, εἶχε μαυρίσει τήν λευκὴν αὐτοῦ μορφήν, οὕτως, ὥστε δὲν ἐβλεπεσ πού ἐτελείωνον αὐτὸν γένειον. Ὅσον λακωνικαὶ ἦσαν αἱ ἄλλοτε ἐν τῷ γραφεῖῳ τοῦ "Ζαπτιέ" δεξιώσεις ἡμῶν, τόσον εὐρρους ἦτο σήμερον ἡ ρητορικὴ τοῦ ὑπαλλήλου, τόσον ἐξεζητημένη, ὥστε νά μέ ἀνησυχῆ, ὡς πρὸς τήν ἀποτελεσματικότητά τῆς ἀποστολῆς του.

— 'Αφήσατέ μας μόνους, εἶπεν πρὸς τὰς γυναῖκας. Ὁ 'Εφέντης

θά ἔχη νά μοι διηγηθῆ λυπηρὰς λεπτομερείας, ἀκαταλλήλους διὰ τὰ νευρά σας.

Αἱ γυναῖκες ἐξῆλθον. Ὁ 'Εφέντης ἐσκυθρόπασε.

— Λεπτομερείας, εἶπε, θά εἶχον πραγματικῶς νά σᾶς ἀφηγηθῶ φρικαλέας. Δὲν τὸ κάμνω, διὰ νά μὴ λυπηθῆτε ἐκ περισσοῦ, μανθά-νοντες πόσα κρίματα ἐπῆρα στὸν λαιμό μου! Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποστολῆς εἶναι ἔτσι κ' ἔτσι πολὺ λυπηρόν, καὶ πρέπει νά τὸ μάθετε. — Εἶναι μηδέν. Εἶναι ἀποτυχία! Ἀποτυχία, ὡς πρὸς τήν ἐδικήν μας ὑπόθεσιν. Διότι αἱ ἀνακρίσεις μου ἔφεραν πολλὰ κακουργήματα εἰς φῶς καὶ πολλοὶ ἔνοχοι θά λάβωσι τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας των, ἀλλ' ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μας δὲν εὐρέθη. Ἡ πρέπει νά ἐφονεύθῃ κατὰ τὰς ἐπισυμβάσας καταστροφὰς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, ἢ πρέπει νά εἶναι ὁ ταχυδρόμος, ὃν ὁ μακαρίτης διεδέχθη. Αὐτὸς ὁ ταχυδρόμος θά μέ κάμῃ νά χάσω τὸν νοῦν μου! Τὸν εὐρίσκω ἀποδεδειγμένον αὐτουργὸν πολλῶν κακουργημάτων, τὸν εὐρίσκω πιθανώτατον ἔνοχον εἰς τὸν φόνον τοῦ πτωχοῦ ἀδελφοῦ μας, ἀλλ' ἀδυνατῶ νά τὸν εὐρῶ αὐτὸν τὸν ἴδιον! 'Αδυνατῶ νά τὸν συλλάβω! Μόλις ἔφθασα ταύτην τὴν πρῶϊαν, ἔδωκα τὰς αὐστηροτάτας διαταγὰς. Εἶμαι σχεδὸν βέβαιος ὅτι κρύπτεται ἐν τῇ πρωτεύουσῃ. Ξεύρεις. Ἡ γρη῏α ζητᾶ τὸν ψύλλο μέσ' στοῦ πᾶπλωμα κ' ἐκεῖνος κάθεται πᾶ' στὰ ματογυάλια τῆς. Ὅμως μὴν εἰπῆς ἀκόμη τίποτε εἰς τὴν Βαλινδέ, τὴν κοκκᾶνα. Εἶπα καὶ εἰς τὸν Μιχαῆλο τὸ ἴδιο. Ὅταν μ' ἐρώτησε σήμερον πρῶϊ, τῆς εἶπα, πῶς ἡ θέσις μου μ' ἀπαγορεύει νά εἰπῶ τίποτε πρὶν ἀποφανθῆ τὸ δικαστήριον. Ἡ καὶ μὲν ἡ κοκκᾶνα! Δὲν εἶπε τίποτε, ἀλλὰ φοβοῦμαι πῶς ἐνόησε τὴν ἀποτυχίαν μου.

Εἶπον ἡδη πόσον κατ' ἀρχὰς ἐδυσπίστουν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς δραστηριωτέρας ἐνεργείας τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ ὑπόθεσιν ταύτη, τὸ μὲν ὡς ἐκ τοῦ παρεμπροσθέντος μακροῦ χρόνου, τὸ δὲ ὡς ἐκ τῆς ἐπισυμβάσεως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ λεηλασίας καὶ σφαγῆς. Τίς οἶδεν ἐάν οἱ φονεὺς δὲν εὐρον τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας αὐτῶν θεόθεν, ἀπολεσθέντες ἐν τῇ γενικῇ ἐκείνῃ καταστροφῇ, μόνον αὐτοὶ δικαίως, μεταξύ τῶσων ἀθῶων; 'Ἄλλ' ὅταν μετ' ὀλίγον ἐγνώρισα τὸν 'Εφέντην μετέβαλον γνώμην, καὶ ἤλπισα κ' ἐγὼ μετὰ τῶν λοιπῶν, ὅτι ὁ ζῆλος αὐτοῦ θά ἱκανοποιήσῃ τὸν νόμον καὶ θά μᾶς βοηθήσῃ πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ θλιβεροῦ πρὸς τὸν προσφιλεῖ ἡμῶν νεκρὸν καθήκοντος. Αἱ εἰδήσεις τοῦ ἀνακριτοῦ αὐτοῦ, μὴ ἀποκρύπτουσαι μείζονα ἢ διτι ὁμολογουν ἀποτυχίαν, ἐξηφάνισαν τὰς ἐλπίδας ἐκείνας διὰ παντός.

Οὐδὲν ὑπελείπετο πλέον τώρα εἰμὴ νὰ μετριάσω τὴν ἐπὶ τῆς μητρὸς ἡμῶν ἐντύπωσιν τῆς εἰδήσεως, ἀναβάλλων αὐτὴν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον. Ὁ ἀτυχὴς Ἐφέντης, τεθλιμένος ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ, συνεφώνει μετ' ἐμοῦ περὶ ἐγκαταλείψεως πάσης περαιτέρω καταδιώξεως, πρὸ πάντων ὅτε τὸν ἐβεβαίωσα πόσον σπαράσσεται ἡ καρδιά μου, διὰ τοὺς ἀθῶους, ὅσοι ἐδεινοπάθησαν, καθειρχθέντες ὡς ὑποποῖι κατὰ τὰς ἀσθηρὰς αὐτοῦ ἀνακρίσεις. Ὡς πρὸς τὸν πρῶην ταχυδρόμον ἡ ἐδικὴ μας ὑπόθεσις δὲν ἐκέρδιζε διὰ τῆς συλλήψεώς του. Ἀφοῦ ἐπανειλημμένως ἤδη ἀπεδείχθη ἐν δικαστηρίῳ τὸ alibi αὐτοῦ.

Ἐνόμιζον ὅτι ἡ μήτηρ μου προσεδόκα ἔξωθεν τοῦ δωματίου ἀνυπόμονος νὰ μάθῃ τὰς εἰδήσεις τοῦ Ἐφέντη. Ἄλλ' ὅταν ἐγερθεῖς περέκυσα διὰ τῆς θύρας νὰ ἰδῶ, τὴν διέκρινα εἰς τοὺς πρόποδας τῆς κλίμακος, ἐλέγχουσαν χαμηλῇ τῇ φωνῇ, ἀλλὰ λίαν σφοδρῶς τὸν ἀδελφόν μου Μιχαῆλον, ὅστις μετὰ μίαν στιγμὴν, πλήρης ταραχῆς καθὼς ἦτο, ἐξέδραμε τῆς οἰκίας.

— Νὰ μὴ σὲ ἰδῶ νὰ ἔλθῃς πίσω χωρὶς νὰ φέρῃς τὸν Κιαμήλη! ἐφώνησεν ἡ μήτηρ μου κατόπιν του.

— Τί τρέχει, μητέρα; ἠρώτησα ἐγώ, ὅταν εἶδον τὴν μεγάλην ἀνησυχίαν ἐπὶ τῆς μορφῆς τῆς.

— Τίποτε, παιδί μου, τίποτε.

Καὶ εἰσήλθεν εἰς τὸ μαγειρεῖον, μηδὲν περὶ τῆς ὑποθέσεως ἡμῶν ἐρωτήσασα. Τόσον πολὺ τὴν ἀπησχόλει, φαίνεται, ἡ ἔλλειψις τοῦ Κιαμήλη!

Ἦτον ἡ πρώτη φορά καθ' ἣν ἐβλεπον τὸν Ἐφέντην εἰς τὸν οἶκόν του. Ὑστερον ἀπὸ τόσους ἀγῶνας ὑπὲρ ἡμῶν, δίκαιον ἦτο νὰ δειχθῶ πρὸς αὐτὸν ὅσον οἶόν τε φιλοφρονητικὸς καὶ εὐγνώμων, πρὸ πάντων, ἀφοῦ ἐβλεπον πόσον ἠθύμει διὰ τὴν ἀκαρπίαν τῶν ἀγῶνων ἐκεῖνων. Ἐκάθησα λοιπὸν παρ' αὐτῷ, καὶ ἠρξάμεθα οἰκείως συνδιαλεγόμενοι ἐπὶ διαφορῶν θεμάτων, κυρίως πολιτικῶν. Ὅταν ἐν τῇ ρύμῃ τοῦ λόγου τὸν ἠρώτησα τί φρονεῖ περὶ τοῦ κόμματος τῶν λεγομένων Νεοτούρκων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐγερθεῖς ἐκλείσσε τὴν θύραν τοῦ δωματίου.

— Ἐγώ, εἶπε, φίλε μου, ἀνῆκω εἰς τὸ προοδευτικὸν τοῦτο κόμμα.

— Εἶτα, ἐξαγαγὼν τοῦ θυλακίου του ἐν κλειδίον, ἤνοιξε τὸ ὄπισθεν τῆς θύρας, ἐντὸς τοῦ τοίχου ἐκτισμένον ἐρμάριον, καὶ ἐξακολουθῶν νὰ ὀμιλῇ,

— Ἡ ταπεινὴ μου γνώμη εἶναι, εἶπεν, ὅτι οἱ συντηρητικοὶ εἶναι στάσιμοι, ἡ δὲ στασιμότης δὲν εἶναι πρόοδος.

Καὶ ταῦτα λέγων, ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ ταμείου καὶ ἔφερε νὰ παραθέσῃ ἐνώπιόν μου ἐπὶ τοῦ σοφῶ ἕνα δίσκον. Μία "χιλιάρικη", δύο ποτήρια, καὶ μερικὰ πιατάκια πλήρη πιστακίων, σταφίδων καὶ ζαχαρωτῶν εὐρίσκοντο ἐπὶ τοῦ δίσκου.

— Ἐννοῶ λοιπὸν, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἐφέντης, καθεζόμενος ἀπέναντί μου, ἐννοῶ ν' ἀφήσωμεν τὰ παλαιὰ καὶ σκουριασμένα καὶ νὰ ἐμφορηθῶμεν νέου πνεύματος, νέων ἰδεῶν.

Καὶ ταῦτα λέγων ἐπλήρωσε τὰ πρὸ ἡμῶν ποτήρια μετὰ μεγάλης δεξιότητος. Τότε παρετήρησα, ὅτι τὸ νέον πνεῦμα δι' οὗ οἱ Νεοτούρκοι ἐμφοροῦνται, ἦτο — οἰνόπνευμα!

Ἐγνώριζον, ὅτι πολλοὶ τῶν Ἐφέντηδων τὸ "τσούζουσι" ἱεροκρυφίως. Ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἠδυνάμην νὰ φαντασθῶ, ὅτι ἄνθρωπος ἐν σχετικῶς βραχεῖ διαστήματι ἠδύνατο νὰ πῆν περὶ τὴν μίαν ὁκάν "μαστίχας", καὶ τοῦτο ἄνευ ὕδατος!

Ὅταν ἦλθον νὰ μᾶς προσκαλέσωσιν εἰς τὸ δεῖπνον καὶ εἶδον τὸν καλὸν ἐκεῖνον ἄνθρωπον παραπαίοντα ἀπὸ τοίχου εἰς τοίχον, τότε ἐνόησα διατι τὸ εἰς ὃ ἀνῆκε κόμμα καρκινοβατεῖ μόνον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς προόδου, καὶ μοι ἦλθεν ὄρεξις νὰ γελάσω. Ἄλλ' ὅταν εἶδον τὴν στυγνὴν τῆς Ὀθωμανίδος μορφήν, τὴν τεταραγμένην τῆς μητρὸς μου ὄψιν, ὅταν εἶδον ὅτι κεκρυμμένον τι δυστύχημα τοὺς ἔκαμνε νὰ μὴ προσέχωσι κἂν εἰς τοὺς τραυλισμούς τοῦ Ἐφέντου, δὲν ἠξέυρω ποῖα μυστηριώδης δύναμις συνετάραξε τὴν καρδίαν μου! Προφανῶς συνέβαινε κἂν τι πολὺ θλιβερώτερον τῆς μέθης τοῦ Ἐφέντου. Ἡ ὥρα παρήρχετο, ἀλλ' οὔτε ὁ ἀδελφός μου, οὔτε ὁ Κιαμήλ ἤρχετο νὰ δειπνήσῃ μεθ' ἡμῶν. Ἡ πληκτικὴ σιγὴ, ἣν ἕκαστος ἡμῶν ἐτήρει, ἐκορύφωνεν ὄλον ἐν τὴν ἀνησυχίαν μου, καὶ ἀφοῦ ἡ μήτηρ ἠρνεῖτο ν' ἀποκριθῇ εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν ὀφθαλμῶν μου,

— Ποῦ εἶναι ὁ Μιχαῆλος, μητέρα; τὴν ἠρώτησα, διακόψας τὸ φαγητόν.

— Τώρα θὰ ἔλθῃ, παιδί μου, εἶπεν ἐκεῖνη μετὰ θλιβεροῦ τόνου.

— Καὶ ὁ Κιαμήλης; ἠρώτησα ἐκ νέου.

Ἡ μήτηρ μου ἔθηκε τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν χειλέων, καὶ μοι ἐνευσεν ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ νὰ σιωπήσω! Ἡ γραῖα Ὀθωμανίς, ἣτις ἔκυπτε τὴν καταβεβλημένην αὐτῆς κεφαλὴν μετ' ἀπεριγράπτου

θλίψεως, δὲν ἐσήκωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, ἀλλ' ἐταράχθη σπασμωδικῶς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ τέκνου της. Ἐπειτα συνελθοῦσα,

— Μὴ χαλᾶς τὴν ὄρεξί σου, Σουλτάνε μου, εἶπε, προσπαθοῦσα ἐπὶ ματαίῳ νὰ μειδιάσῃ. — Δὲν εἶναι τίποτε. Ὁ Κιαμήλης ἐβγήκε, καὶ ἄργησε νὰ ἔλθῃ, μὰ δὲν εἶναι τίποτε.

— Δόξα σοὶ ὁ Θεός! εἶπον τότε ἐγὼ, ἀναπνεύσας. Ἐφοβήθη μὴν ἡσθένησεν. Ἄφου εἶναι καλά, θὰ ἔλθῃ ὅπου καὶ ἂν εἶναι.

— Δόξα σοὶ ὁ Θεός! ἐπανέλαβεν ἡ γραῖα στεναζόουσα βαθέως. Καὶ ὡς ἐάν ἦτο ὑπερβολικὴ ζέστη, ἦνοιξε τὸ γασμακίον της πλεόν ἢ ὅτι τὸ ἔκαμε μέχρι τοῦδε ἐνώπιόν μου, καὶ ἤρχισε νὰ ἀερίζηται διὰ τῆς μίας αὐτοῦ ἄκρας. Τὰ δάκρυα ἐστενοχώρουν τοὺς μεγάλους ἀλλὰ βαθουλούς ὀφθαλμοὺς τῆς γραίας, ἡ ἀνατολικὴ τῆς ὁποίας καλλονὴ μόλις διεφαίνετο πλεόν ἐπὶ τοῦ μαραμένου προσώπου της.

— Καὶ τόσο γερὸ πού εἶναι τὸ παιδί μου, ἐπρόσθεσεν ἔπειτα, πάλε δόξα σοὶ ὁ Θεός!

— Μόνον ὀλίγον χλωμὸς πού εἶναι, τῆ εἶπον ἐγὼ πρὸς παρηγορίαν. Ἄλλοιῶς εἶναι γερὸ παιδί.

— Γερό, ἀνεστέναξεν ἐκείνη. Γερό, ἀλλὰ τί τὸ θέλω! Ἀπὸ μέσα ἔχει τὸ σκουληκι πού τοῦ ἀλέθει τὴν καρδιά! Καὶ σὰν τοῦ ἀναβῆ καμμιὰ φορὰ στὸ κεφάλι — Θεὸς νὰ φυλάγῃ τὰ παιδιά τοῦ κόσμου καὶ ὕστερα τὸ δικό μου! Θεὸς νὰ σὲ φυλάγῃ, Σουλτάνε μου καὶ σένα! “Καρὰ σεβδά” τὸν εἶπανε, ἐξηκολούθησε θρηνητικῶς ἡ γραῖα, καὶ καρὰ σεβδάς εἶναι. Γιατί πολλῶν μητέρων καρδιαῖς ἐμαύρισε, πολλὰ παλληκάρια ἔβαλε μέσα στὴ γῆ τῆ μαύρη! Ἡ κοκκίνα μὲ διηγῆθη τὴν ἱστορία τοῦ χωριανοῦ σας πού πήρε τὸ φαρμάκι στά Ψωμαθιά γιὰ τὴν κόρη τοῦ Ξανθούλη, καὶ τοῦ ἔβγαλαν τραγοῦδι καὶ τὸ λαλοῦσαν μέσ' στὸν δρόμο... Θεὸς νὰ φυλάγῃ τὸ παιδί μου!—

Ἐγνώριζον τὴν ἱστορίαν τοῦ χωριανοῦ μας. Ἐκ τοῦ ὑπαινιγμοῦ αὐτῆς συνεπέρανα τὸ πάθος τοῦ δυστυχοῦς Κιαμήλη. Ἡ ὠχρὰ μορφὴ, οἱ ρεμβώδεις ὀφθαλμοί, τὸ μελαγχολικὸν ἐκεῖνο στοιχείον ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῆ ὑπάρξει, οἱ διαλείποντες πυρετοί, ἡ ἀδιαλείπτως φθίνουσα ὑγεία του ὤφειλον νὰ μὲ κάμουν νὰ τὸ μαντεύσω.

— Λοιπὸν ὁ Κιαμήλης ἀγαπᾷ χωρὶς ν' ἀνταγαπάται;

— Καὶ χωρὶς ἐλπίδα ν' ἀγαπηθῇ ποτέ! ἐστέναξεν ἡ μήτηρ αὐτοῦ. Διότι ἡ σκύλα εἶναι πανδρεμμένη πλεόν.

— Ἄ! εἶπον, αὐτὸ δὲν μ' ἀρέσκει. Πρέπει νὰ βοηθήσουμε τὸν Κιαμήλη νὰ τὴν λησμονήσῃ.

Ἡ δυστυχῆς ἐξερράγη εἰς παρακλήσεις, εἰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας, εἰς ἐπαίνους καὶ ἐγκώμια, πάντα ὑπερβολικὰ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν συνήθειαν, ἀλλ' ἀληθῶς ἐκ τοῦ βάθους τῆς καρδίας αὐτῆς ἐξερχόμενα.

— Ἐάν μοῦ κάμῃς αὐτὸ τὸ καλὸ, εἶπεν ἐπὶ τέλους, θὰ γενῶ σκλάβα σου, νὰ σκουπίζω τὸ κατώφλιον τοῦ σπιτιοῦ σου μὲ τὰς βλεφαρίδας τῶν ὀφθαλμῶν μου! — Εἶτα ἤρχησε νὰ διηγῆται.

Ἦταν πρὶν γενῆ τὸ Μονοπωλεῖον τοῦ καπνοῦ στὴν Πόλι. Ὁ Κιαμήλης μου δὲν ἦτον παιδί γιὰ νὰ γενῆ “σοφτάς” καὶ νὰ κάθεται μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα, καθὼς τὸν βλέπετε τώρα. Εἶχεν ἓνα συντροφικὸ καπνοπωλεῖο, πού σὰν αὐτὸ δὲν ἦταν ἄλλο. Ὁ σύντροφός του ἐπωλοῦσε λιανικῶς στὴν Πόλι, καὶ τὸ παιδί μου ἐγύριζε σταῖς ἐπαρχίαις καὶ γόραζε χονδρικῶς ἀπὸ τοὺς καπνογεωργούς. Ἐκεῖ στὴν ἐπαρχία, ἐσχετίσθη μὲ τὸν υἱὸν ἐνὸς κτηματίου. Ἐτσι γλυκὸ παιδί πού ἦτανε ὁ Κιαμήλης μου, ὄλος ὁ κόσμος τὸ ἀγαποῦσε. Μὰ ὁ υἱὸς τοῦ κτηματίου τὸν ἀγάπησε πάρα πολὺ. — Κάλιο νὰ μὴν εἶχε σώσει! — Γιατί τὸν ἀγάπησε κι ὁ Κιαμήλης μου πολὺ, καὶ τὸν ἔφερε στὴν Πόλι, καὶ πήγαν στὸν “ἰμάμη”, καὶ ἄνοιξε τοῦ καθενὸς τὴν φλέβα, καὶ ἤπιεν ὁ ἓνας ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ ἄλλου κ' ἐγένιναν “κανκαρδάσθηδες” (αἱματοαδελφοί). Σὰν ἀγαπήθηκαν τόσο πολὺ, — Ἐλα νὰ σὲ κάμω γαμβρό μου! τοῦ εἶπε. Ἐχῶ μιὰν ἀδελφὴν στὸ κτῆμά μας — ἡ ὠραία τῶν ὠραίων. Μιὰ φορὰ νὰ τὴν διῆς, θὰ χάσης τὸν νοῦ σου. — Ἐ! καὶ ὁ Κιαμήλης μου νέος ἦτανε, καὶ καλὸς ἦτανε, καὶ ἄξιος ἦτανε. Μὰ ὁ πατέρας τῆς κόρης — τὸν ἀγαποῦσε, δὲν λέγω πὼς δὲν τὸν ἀγαποῦσε — μὰ γαμβρόν του δὲν τὸν ἠθελε. Γιατί ἦτανε, λέγει, Σουλτάνης ἀπὸ αὐτοὺς πού γεννιοῦνται ἀπὸ ταῖς σκλάβαις τοῦ σουλτάνου, καὶ ἠθελε νὰ πάρῃ κανένα Μπέη, κανένα Πασσᾶ. Μὰ οἱ νέοι τὰ ἐσιάζανε μεταξύ τους, καὶ ἡ κόρη — π' ἀνάθεμά της! — ἀγάπησε τὸν Κιαμήλη τόσο πολὺ, πού ὁ γέρος ἀναγκάσθηκε νὰ δαγκάσῃ τὰ χεῖλιά του καὶ νὰ σιωπήσῃ, ἔτσι ἄνυς καὶ ὑπερήφανος πού ἦταν. Γιατί ἄλλο παιδί ἀπὸ τὴν Ναζιλὲ δὲν εἶχε καὶ δὲν ἠθελε νὰ τὴν λυπήσῃ. Ἐτσι ἐδώσανε σημάδι καὶ ἀρραβωνιασθήκανε. Ποιὸς τὸ ἤξευρε νὰ τοὺς πανδρεύσῃ τότε, καὶ νὰ τοὺς φέρῃ στὴν Πόλι. Μὰ βλέπετε στὸ μεταξύ ἐγένετο τὸ Μονοπωλεῖο, καὶ ἐκλείσαν ὅλα τὰ καπνάδικα τοῦ κόσμου, καὶ ἄφηκαν τόσοσους ἀνθρώπους χωρὶς δουλειά. Καὶ ὁ Κιαμήλης μου, ἄφησε πού ἐζήμιασε τόσο, μόνον ἔμεινε καὶ ἄργός. Ἐτσι ἐπῆγε στοῦ πεθεροῦ του νὰ ἔχῃ καὶ αὐτὸς

ένασχόλησι στό κτήμα, πότε μέ τό ένα, πότε μέ τό άλλο, μαζί μέ τόν γυναικάδελφόν του, καί ἀπεφάσισε καί αὐτός νά ζήσει στήν ἐπαρχία γιά τό "χατήρι" τῆς ἀρραβωνιαστικῆς, πού δέν ἤθελε τώρα νά χωρισθῆ ἀπό τόν πατέρα της.

— Παιδί μου, Κιαμήλη, τοῦ ἔλεγα, καρπός πού κρατεῖ σφιχτά στό δένδρο του εἶναι ἄγουρος ἀκόμη. Καί κορίτσι πού δέν μπορεῖ ν' ἀφήσῃ τό σπίτι τοῦ γονιοῦ του δέν εἶναι ἀκόμη γιά γυναικα.

Μά ὁ Κιαμήλης, πού τήν ἀγαποῦσεν, ἔκαμνεν ὅτι τοῦ γύρευεν ἐκεῖνη. Σάν ἐξύγασεν ὁ καιρός τοῦ γάμου, ὁ Κιαμήλης καί ὁ ἀδελφοποιτός του ἀνέβησαν εἰς τ' ἄλογο γιά ν' ἀλθουνε στήν Πόλι νά ψουβίσουνε. Ὁ σιδηρόδρομος ἦταν κοντά, μά οἱ νέοι ἀγαποῦσαν τ' ἄλογο, κ' ἤθελαν καί καλά νά μβοῦνε καβαλάρηδες στήν Πόλι, μέ τά χρυσά κομβία στά γελέκια τους, μέ τά κουμποῦρια στή μέση καί ταις καραβίνας στήν πλάτη τους. Ἔτσι ἐξεκίνησαν μέ τά φλουριά στά κεμέρια τους. Ἔτσι ἔφθασαν ὡς στό γεφύρι τοῦ Λουλεβουργάζ, τό ἴδιο τό γεφύρι πού σκοτώθηκεν ὕστερα καί ὁ φτωχός ὁ ἀδελφός σου. Τό γεφύρι, καθῶς μέ εἶπεν ὁ Ἐφέντης πού τό εἶδε, εἶναι στενὸ καί ἀψηλὸ· ὁ ποταμός εἶναι βαθὺς καί γρηγόρος· τήν μίαν ὄχθη γυμνός καί τήν ἄλλη σκεπασμένος μέ πολλαῖς καί ἄγριας ἰτιαῖς καί ἄλλα δένδρα πού σμίγονται μέ τό δάσος πού ἀρχίζει παρα πέρα.

Ὁ μεθυσμένος Ἐφέντης δέν ἦτο εἰς θέσιν νά ἐξελέγξῃ τήν ὀρθότητα τῆς περιγραφῆς, διότι πρὸ πολλοῦ ἤδη ἐρρογχάλιζεν ἐξαπλωμένος παρα τήν τράπεζαν.

— Μόλις εἶχαν φθάσει ὡς τήν μέση τοῦ γεφυριοῦ, ἐξηκολούθησεν ἡ γραῖα, καί ὁ Κιαμήλης, τό παιδί μου, εἶδε μέσ' ἀπὸ ταις ἰτιαῖς μιά φλόγα, κι ἄκουσε μιά τουφεκιά! Καί πρὶν προφθάσῃ νά τὰ νοιώσῃ, παιδί μου, ἔπεσεν ὁ σύντροφός του πληγωμένος! Κ' ἐξιπάσθηκε τό ἄλογο τοῦ Κιαμήλη, κ' ἔγειρε σέ μιά μεριά κ' ἔσπασε τό κάγκελο τοῦ γεφυριοῦ κ' ἔπεσε στόν ποταμὸ μαζί μέ τό παιδί μου! Θεός νά φυλάγῃ τόν κόσμον ἀπὸ τήν κακὴ τήν ὥρα! Ποιὸς ἤξεύρει πὸσαις ὥραις ἐπάλαιψε μέ τόν θάνατο! Μά βλέπεις δέν ἦτανε γραφτό του. Τό ἄλογο εὐρέθηκε σκοτωμένο, κ' ἐκεῖνος ἐγλύτωσε. Εὐχαριστῶ σε, Κύριε! Κ' ἔτσι πού ἐγλύτωσε, πάλε δόξα σοι ὁ Θεός! Τρεῖς ἡμέραις δέν ἤξευρε πού ἦτανε. Σάν ἦλθε κομμάτι στόν ἑαυτὸ του, ἐκατάλαβε πὺς εὐρίσκεται μέσα σ' ἓνα μῦλο. Τόσο μακρὰ τὸν παρέσυρε τό ρεῦμα μερδευμένον στά λουριά τοῦ ἀλόγου!

Κι ἂν δέν ἐπρόφθανε νά τὸν γλυτώσ' ὁ μυλωνᾶς στήν ὕστερη στιγμή του — Ἄς εἶναι δά! Πολὸ καλὸς ἄνθρωπος δέν ἦτο κι ὁ μυλωνᾶς, μά, ἄς εἶναι. Γιατί, σάν ἦλθε τό παιδί μου στόν ἑαυτὸ του, ἐκατάλαβε πὺς τοῦ ἐπῆρε τό κεμέρι ἀπὸ τῆ μέση του. Μά δέν εἶπε τίποτε. Ἔτσι κ' ἔτσι θά τοῦ τό εἶδιδε μέ τό χέρι του. Τὸν εὐχαρίστησε λοιπὸν ὅπως ἠμποροῦσε, κ' ἐπῆρε τὸν δρόμον, νά πᾶ στοῦ πεθεροῦ του τό κτήμα, νά ἰδῆ μὴν ἔπαθεν ὁ ἀδελφοποιτός του τίποτε, νά φέρῃ τὴν εἶδησι. Μά σάν ἔφθασε μισοπεθαμένος ὡς τὴν θύρα του, δέν τὸν ἐβαλε μέσα. Μόνον ἐγύρισε τό πρόσωπό του ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά γιά νά μὴν τὸν βλέπῃ καί,

— Ἀφῆκες νά σκοτώσουν τὸν ἀδελφοποιτό σου, τοῦ εἶπε, χωρὶς ν' ἀδειάσῃς τό τουφεκί σου· κι ἔρχεσαι στό σπίτι μου, χωρὶς τό κεφάλι τοῦ φονιά στό χέρι σου; Εἶσαι ἄνανδρος! Εἶσαι προδότης!

Καί τὸν ἐσκούντησεν ἔξω, κ' ἔκλεισε τὴν θύρα! Χωρὶς ζωὴ στό κορμί του, χωρὶς παρὰ στήν τσέπη του! Ποιὸς ἠξεύρει σέ ποιὸ κάμπο θά ἦσαν τώρα σκόρπια τὰ κόκκαλά του, ἂν δέν εἶχε τὴν τύχη νά ξεπέσῃ στό χωριό σας, ἂν δέν εὐρίσκετο ἡ ἄγια αὐτὴ γυναικα, ἡ βαλιδὴ ἡ μητέρα σου, νά τὸν πρεμαζεύσῃ στό σπίτι της καί νά τὸν κυττάξῃ. Ἐμεῖς οἱ Τοῦρκοι λέμε, πὺς ὄλ' οἱ Χριστιανοὶ θά πᾶνε στήν κόλασι· μά σάν συλλογιόμυι τό καλὸ πού ἔκαμνεν ἡ μητέρα σου, λέγω μέ τὸν νοῦν μου: Σάν δέν πάγ' αὐτὴ ἡ Χριστιανὴ στόν παράδεισον, δέν ἠξεύρω ποιὸς Τοῦρκος θενά πάγῃ! Ἄς εἶναι δά! Ταις βουλαῖς τοῦ Θεοῦ κανεῖς δέν ταις ἠξεύρει!

Ἔολον ἐκεῖνον τὸν καιρὸ τό εἶχα χαμένο τό παιδί μου. Τό φονικό πού ἔγεινε τό μάθαμε, μά ὁ Ἐφέντης δέν ἦτο τότε ἀκόμη στόν Ζαπτιέ, καί ὁ Σουλτάνης ὁ πεθεροκαμένος τοῦ Κιαμήλη ἀπεκρίθη πὺς δέν τὸν ξαναεἶδεν. Ἔτσι τὸν ἐγράψαμε στά πεθαμένα. Ὄταν ἦλθεν ὁ ἀδελφός σου καί μοῦ τὸν ἔφερε λιγνὸ λιγνὸ καί νεκροχλωμιασμένο, μ' ἐφάνῃ πὺς ἐβγήκεν ἀπὸ τό μνημά του. Καί τόση χαρὰ νά διδῇ ὁ Θεός στή ζωὴ σας, παιδί μου, ὅση χαρὰ αἰσθάνθηκα ἐγὼ ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα! Ἀλήθεια ἐπέρασε πολὺς καιρός, μά σὰ ὕστερνά ἔγεινε καλά τό παιδί μου. Σάν ἔγεινε καλά, ἐσηκώθη νά φύγῃ.

— Ποῦ θά πᾶς, παιδί μου;

— Στήν ἀρραβωνιαστικὴ μου, μητέρα, στόν πεθερό μου.

— Καί τί θά πᾶς σέ τέτοιο πεθερό, παιδί μου; ἄφησέ τον νά κουρεύεται!

— Ὅχι, μητέρα, δέν γίνεται. Πρέπει νά μάθῃ, πὺς δέν εἶμαι

ούτε προδότης, ούτε άνανδρος άνθρωπος. Πρέπει να μιλήσω μαζί του.

“Έτσι εσηκώθηκε κ’ έπηγε.

“Υστερ’ από δυό τρεις εβδομάδες έγύρισε άν πίσω χωρίς να τον περιμένω. Μά άλλος έπηγε, και άλλος έγύρισε! Που έπηγε, τί έκαμε, λόγο δέν μάς είπε. Μόνον, άμα ήλθεν, έπεσε στο στρώμα με την θέρμη. “Ήτανε Γενάρης.

— Δέν σου τό είπα, παιδί μου, να μη ταξειδεύσης μέσ’ στον χειμώνα; Νά που άρρώστησεσ πάλι!

— Κάλλιο να απέθνησκ’ από τον χειμώνα, μητέρα, παρά να πάθω ό,τι έπαθα!

Αυτό ήταν όλο που μου είπε, και μου έδωκε τά σημάδια, που έστείλαμε στην κόρη του Σουλτάνη, όταν την άρραβωνιάσθηκε. Τότε εκατάλαβα την άρρώστια του! ‘Η σκύλα επανδρεύθηκε κ’ έπηρεν έναν άλλον! ‘Από τον Θεόν να τώρη! ‘Επηρε τό κρίμα του παιδιού μου στον λαιμό της. Τόν βλέπεις πώς έγεινεν! ‘Από τον καύμό του έγράφηκε δόκιμος εις τον “Τεκέ” έδώ κοντά μας, και πάγει κάθε Παρασκευή και τρώγει μαζί με τους νδερβησάδες τό άφιόνι, και γονατίζει μ’ αυτούς και άναστενάζει, ως που αίματώνουν τά σπλάγχνα του, και χτυπά τά στήθια του, ως που τον βγάλλουν λιποθυμημένον από την μέση τους. Και άν ήταν μόνον τουτό δέν πειράζει. Γιατί ό Σείχης, ό πρώτος των νδερβησάδων, τον αγαπά πολύ γι’ αυτό, και με είπε, πώς μίαν ήμέρα τό παιδί μου θενά γείνη άγιος. Μά ένα κακό που του έρχεται καμμιά φορά, αυτό θα με κάμη να χάσω τον νούν μου! Τόν είδες πώς είναι ήσυχος και γλυκός και σιωπηλός. Τό έγεινεν άφ’ ότου έμαθεν πώς επανδρεύθηκε ή αγαπητικότητα του, πολύ περισσότερο παρ’ ότι ήτανε προτου. Μά καιρούς καιρούς τον βλέπεις και άγριεύει, και τον πιάνει μία άνησυχία και δέν χωρεί μέσα στα ρουχά του, και δέν ήξέυρει τί κάμνει! ‘Έτσι και σήμερα. Την ώρα που έμεις ήμεθα πίσω στον κήπο με την ‘Ατσιγάνα, έμβήκεν έξαφνα σαν τον τρελλό στο σπίτι, άρπαζε κάτι τι από τ’ άρμάρι κ’ έβγήκε κ’ έφυγε. ‘Εμεις δέν τον είδαμε. Μά ό Μιχαήλος που έβάλαμε να φυλάγη μήπως έλθης, τον είδε και άνοιξε την άγκάλη του να τον έμποδίση. Μά εκείνος, σαν να έβλεπε τον όξω άπ’ έδώ μπροστά του, έβγαλε, λέγει, μία βλαστημιά κ’ έσκόντησε τον Μιχαήλο κατά γής κ’ έβγήκε κ’ έφυγε! Γι’ αυτό δέν σε άνοιξε την θύρα σήμερα τό παιδί μου, και γι’ αυτό δέν ηύρες κανένα να

σε ύποδεχθί. Γιατί ό Μιχαήλος, σαν ήλθε στον έαυτό του, έπεσε κατόπι στον Κιαμήλη, μήπως και τον φθάση, μά δέν ειμπόρεσε. Και ήλθε πίσου να μάς είπη τί συνέβη, κ’ έβγήκε πάλε, μήπως και τον εύρη πουθενά κοντά στην θάλασσα... Θεός να φυλάγη τό παιδί μου από την θάλασσα!

Και άναστενάξεν ή γραία και έδωκεν έλευθερίαν εις τους χειμάρρους των δακρύων της!

“Άλλως επανταζόμην τό δείπνον της έσπέρας ταύτης, και άλλως έτελείωσεν. ‘Έδώ έργογάλιζε, κτηνωδώς μεθυσμένος, ό πλήρης ζήλου, ό δραστήριος εκείνος άνακριτής, όν μέχρι τουδέ ενόμιζον πρότυπον έγκρατους, άφωσιωμένου ύπαλλήλου. ‘Εκεί έθρηνώδει, βεβυθισμένη εις την έσχάτην δυστυχίαν, ή γραία ‘Οθωμανίς, ήτις πρό τόσων ήμερών ήτοιμάζετο να εορτάση διά παντοίων τουρκικών διασκεδάσεων την έσπεραν της παρ’ ατή διαμονής μου, και ήτις δέν εύρισκεν άπόψε παραμυθιαν ούδ’ εις αυτάς τάς τρυφερωτάτας φροντίδας της μητρός μου. Και ό Κιαμήλ ό νηφάλιος, ό σάφρον Κιαμήλ, όστις και άγίασμα επινε και του παππά τό χέρι φιλούσε, και χάριν του όποιου κυρίως έλησμόνουν την προς τους όμοθρήσκους του άντιπάθειάν μου, μοι παρουσιάζετο αίφνης ως άνήκων εις την μάλλον φανατικήν τάξιν δερβισδών οίμωζόντων, ως άνθρωπος δυστυχής, του όποιου αί φρένες, ίσως εκ του άτυχούς έρωτος, ίσως εκ της μεγάλης χρήσεως του όπιου, ήσαν παρασεσαλευμένα, επασχον τουτ’ αυτό περιοδικά εκλείψει! Και όμως, μίαν στιγμήν, έσκέφθην να έξέλθω κ’ έγώ προς άναζήτησίν του. ‘Άλλ’ εκτός ότι δέν θα ήξευρον που να ύπάγω, έσυλλογίσθην άργότερον τον αιδήμονα, τον εύλαβή χαρακτήρα του, και επαντάσθην πόσον επιβλαβώς ήδύνατο να επηρεάση την άσθενη αυτου φύσιν ή ιδέα, ότι έσχε μάρτυρα της δυστυχίας αυτου και έμέ, όν τόσον έξαιρετικώς έτίμα και έσέβετο. ‘Επειδή δέ ή ώρα παρήρηχετο, και ούτε ό αδελφός μου, ούτε ό Κιαμήλ επέστρεφε,

— Μου έρχεται μία ιδέα, ειπον, προς τάς γυναίκακ. ‘Ο Μιχαήλος βεβαίως θα εύρε τον Κιαμήλ’ άλλ’ ό Κιαμήλ, ύστερον από ό,τι συνέβη, εντροπιάρης καθώς είναι, θ’ άποποιήται να έλθη εις τό σπίτι, ως εκ της παρουσίας μου.

— Καλά τό ηύρες! ειπεν ή μητηρ μου. ‘Ίσως περιπατουν έξω εις τον δρόμον και περιμένουν να σβύση τό φώς από την σάλλα, και ύστερα να μβουνε. ‘Αιντε, παιδί μου, για να μην άνησυχί περισ-

σότερο ή χανούμισσα, έλα νά σέ δείξω ποῦ θενά πλαγιάσης.

Μετά τινας ματαιάς προηγορίας πρὸς τὴν ταλαίπωρον Ὁθωμανίδα, ἡ μήτηρ μου προηγήθη, μικρὸν ελαιόλυχνον κρατοῦσα, καὶ ἐγὼ τὴν ἠκολούθησα.

— Σοῦ ἐστρώσαμεν εἰς τὸ “κίόσκι”, μοὶ εἶπεν ἐνῶ καθηρόμεθα τὴν κλίμακα. Ἐσὺ κοιμάσαι πολὺ ἐλαφρῶν, καὶ τὰ παιδιὰ ξυπνοῦν πρῶι καὶ κάμνουν πολὺ θόρυβο. Γι’ αὐτὸ σ’ ἐστρώσαμε στὸ κίόσκι.

Ὅταν ἡ μήτηρ μου ἤνοιξε τὴν θύραν τοῦ περιπτέρου, εὐώδης ὁσμὴ καιομένου ἀρωματικοῦ ξύλου προσέβαλε τὴν ὄσφρησίν μου. Τὰ πάντα ἐν τῷ οἰκίσκῳ ἐφαίνοντο ἐκτάκτως ἠῦτριπσιμένα. Ἄλλ’ ἡ ἄθυμία, ἣν εἶχον εἰσερχόμενος εἰς αὐτόν, δὲν μοὶ ἐπέτρεψε νὰ περιεργασθῶ τίποτε. Μία ἀόριστος ἀνησυχία, ἐν κρυφὸν προαίσθημα ἀγνώστου τινὸς δυστυχήματος ἐκυρίευε τὴν καρδίαν μου. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἡ μήτηρ μου ἤρχησε νὰ μ’ ἐρωτᾷ περὶ τῶν ὡς πρὸς τὸν φονέα τοῦ ἀδελφοῦ μου ἀνακοινώσεων τοῦ Ἐφέντου, ὑπῆρξα, τὸ ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη, λίαν αἰνιγματικὸς καὶ βραχυλόγος, καταλυπήσας αὐτὴν, χωρὶς νὰ τὸ σκεφθῶ.

Πολλὴν ἤδη ὥραν μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς μητρός μου, ἐκαθήμην ἐτι ὀκλάδην ἐπὶ τοῦ ἐρυθροῦ “χαμίου” τοῦ χαμηλοῦ σοφᾶ, κύπτων πρὸς τὸ ἀμυδρὸν φῶς ἐλεινοῦ λυχναρίου, καὶ προσπαθῶν νὰ διασκεδάσω τὰς σκέψεις καὶ τὰς ζωηράς τῆς φαντασίας μου εἰκόνας διὰ τῆς ἀναγνώσεως, δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον τώρα τίνος βιβλίου. Ἄλλὰ τ’ ἀντικείμενα τῆς νοεράς ὀράσεως παρεμπρόσθουν μεταξύ ἐμοῦ καὶ τοῦ βιβλίου, πολὺ φωτεινότερα τῶν φύλλων αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀνάγνωσίς μου καθ’ ὄλον τὸ διάστημα δὲν ἦτο παρὰ μηχανικὸς τῶν ὀφθαλμῶν περίπατος ἐπὶ τῶν γραμμῶν ἐκάστης σελίδος. Δις ἢ τρίς ἐξηπλώθην χαμαὶ ἐπὶ τοῦ μοσχοβολοῦντος στρώματός μου με ὄμματα διὰ τῆς βίας κεκλεισμένα, ἀλλ’ εἰς μάτην. Ἡ ὁσμὴ τοῦ μόσχου, ἣν ἀπέπνεον τὰ χειροκέντητα προσκεφάλαιά μου, τὸσον μεθυστικὴ, τὸσον ναρκωτικὴ, δὲν ἴσχυε νὰ ἀποκοιμίση τὴν συγκίνησίν μου. Ἡ ἱστορία τοῦ δυστυχοῦς Κιαμὴλ ἐξελίσσετο ἐν ζωνταναῖς εἰκόσιν ἐνώπιον τῶν κλειστῶν ὀφθαλμῶν μου. Πόσον κοινωνικὸς, πόσον εὐομίλητος θὰ ἦτο ἄλλοτε ὁ φιλήρημος, ὁ σιωπηλός, καὶ διὰ τοῦτο ἀνιαρὸς τώρα, σοφτάς, ὅστις κατέκτησεν οὕτως ἀσυνήθως τὴν φιλίαν ἐνὸς ἐκ τῶν Σουλτάνηδων, οἵτινες ἐν τῇ ὀθωμανικῇ ἀριστοκρατίᾳ κατέχουσι τὴν ἐγωιστικωτέραν θέσιν, μ’ ὄλην τὴν προοδεύουσαν πτωχείαν των! Καὶ τί φιλία θὰ ἦτο ἐκείνη; τί ἀδελφο-

ποίησι! Ἄναμφιβόλως ὁ νέος Σουλτάνης εὔρεν ἐν αὐτῇ εὐδαιμονίαν πολὺ πλείω τῆς συνήθους, καὶ φιλάδελφος ὢν, ἔσπευσε νὰ ποιήση μέτοχον αὐτῆς καὶ τὴν κρυφὴν ἀδελφὴν του. Τώρα ἐφανταζόμεν τὸν Κιαμὴλ, ἐν κρυφῇ εἰδυλλιακῇ ἀγάπῃ μετὰ τῆς μελλούσης μηνηστῆς του, μέτοχον συγκινήσεων κ’ αἰσθημάτων τὸσον ἀγνώστων τοῖς ὀμοφύλοις αὐτοῦ, καὶ ὅμως τὸσον φυσικῶν εἰς τὴν εὐαίσθητον αὐτοῦ καρδίαν. Τώρα πάλιν δαμαστήν θυμοειδοῦς ἵππου, καλπάζοντα παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἀδελφοποιτοῦ του, μετὰ τὴν γραφικὴν στολὴν τῆς ἐπαρχιακῆς νεολαίας, μετὰ τὰ ζωηρὰ χρώματα καὶ τὸν ὀπλισμὸν αὐτοῦ ἀστράπτοντα, καὶ μετ’ ὀλίγον τὸν ἐφανταζόμεν ἐν φοβερᾷ συγχύσει κρημνιζόμενον μετὰ τοῦ ἀφηνιασμένου ἵππου του ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἐκείνου ὕψους τῆς γεφύρας καὶ ἀπελπιστικῶς παλαιοντα πρὸς τὴν μανίαν τοῦ ζώου, πρὸς τὴν λύσαν των σφοδρῶν ρευμάτων, πρὸς τὸν θάνατον, ὡς ἔλεγεν ἡ μήτηρ του, ἕως οὔ, ἐξαντληθεὶς καὶ ἀποκαμῶν, ἀφίνετο νὰ σύρεται περιπεπλεγμένως πιθανῶς εἰς τὰ λωρία τοῦ ἀναβολέως, παίγιον τῶν ὀρητικῶν ὑδάτων καὶ αὐτὸς καὶ τὸ ἐκπνέον ἤδη ἄλογον. Καὶ ἔπειτα ὁ στυγνὸς ἐκεῖνος ἐγωιστής, ὁ ἀπάνθρωπος Σουλτάνης, ὅστις ἔκλειε τὸσον ἀνιλεῶς τὴν θύραν αὐτοῦ εἰς τὸν ἡμίθανῆ μνηστῆρα τῆς ἰδίας αὐτοῦ θυγατρὸς! Καὶ ἔπειτα πάλιν ὁ δυστυχὴς Κιαμὴλ ἀσπλάγγως ἐρριμμένος παρὰ τὸ Χάνιον τοῦ Γερο-Μούρτου, κατατρυχόμενος ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ καὶ ὅμως ἐκτεθειμένος εἰς τὰ ψύχη τῆς υκτὸς καὶ τοῦς-καύσωνας τῆς ἡμέρας, διὰ τὴν ἀνέχειάν του, ἐξαιτούμενος ἐν τῇ παραφροσύνῃ του ἔλεος παρὰ μιᾶς βάτου, ἴσως τῆς μνηστῆς του, καὶ ἀπειλῶν νὰ σφάξῃ μίαν ἀργαριγγινάραν, ἴσως τὸν φονέα τοῦ ἀδελφοποιτοῦ του! — Καὶ πῶς νὰ εὔρη ὁ ἀτυχὴς νέος τὸν φονέα; Καὶ πῶς νὰ ἐκδικήσῃ τὸν ἀδελφοποιτόν του; Καὶ τὸν εὔρεν ἄρά γε; καὶ τὸν ἐξεδίκησε; Καὶ ἐὰν ἐξεδίκησε τὸν ἀδελφὸν τῆς μνηστῆς του, διατί τότε τὸν ἐγκατέλειπεν ἐκείνη, ἐνῶ ὄφειλε νὰ τὸν ἀγαπᾷ διπλασίως τώρα; Βεβαίως ὁ ἡμεροῦς τοῦ Κιαμὴλ χαρακτήρ δὲν ἴσχυσε νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἄγριον καθῆκον τῆς σκληρᾶς, τῆς αἰμοχαροῦς αὐτοδικίας. Καὶ πρὶν ἢ κακουργῆσῃ πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς θηριώδους τοῦ πενθεροῦ του καρδίας, προετίμησε νὰ φονεύσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ καρδίαν διὰ παντός, καταστρέφων ὄλην αὐτῆς τὴν εὐδαιμονίαν. Ἴσως θὰ ἦτο καλλίτερον ἐὰν δὲν ἔκαμνεν αὐτὸς ἐξαιρέσιν· ἐὰν ἐφέρετο ὡς ἀληθὴς Ὁθωμανός, ἐκδικῶν τὸν ἀδελφοποιτόν αὐτοῦ κατὰ τὸν βάρβαρον ἐκείνον τρόπον, ὃν παρὰ μὲν τοῖς ὀμοφύλοις του ὑπερορᾷ ὁ νόμος,

παρά δὲ τοῖς Χριστιανοῖς οὐδ' αὐτὴ ἢ φιλανθρωποπάτη τῆς γῆς θρησκεία ἡδυνήθη ἀκόμη νὰ καταργήσῃ.

Τοιαῦτα εἰκόνες καὶ τοιαῦται σκέψεις ἀπασχόλουν τὴν διάνοιάν μου, ὅτε κρότος βημάτων ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ περιπτέρου μ' ἔκαμε νὰ τιναχθῶ αἰφνης ἐκ τῆς θέσεώς μου. Εἰσερχόμενος εἶχον ἰδεῖ ἐκεῖ χαμαὶ στρώματά τινα. Προφανῶς ὁ δι' ὃν ἦσαν προωρισμένα ἤρχετο νὰ κοιμηθῇ. Ἴσως εἶναι ὁ ἀδελφός μου, εἶπον καὶ ἤνοιξα τὴν θύραν. Ἐν τῷ ἀραιῷ τοῦ προθαλάμου σκότει διεγράφετο ἀμυδρῶς τὸ ἰσχνὸν καὶ ὑψηλὸν τοῦ Κιαμήλ ἀνάστημα μετὰ τὸ φασφοροειδῶς λευκάζον σαρικόσιόν του, τὸ ὅποιον ἠγγίξε σχεδὸν τὴν ὀροφὴν τοῦ δωματίου.

— Τὸ ξεύρου μῆσα πῶς ἤλθες, Κιαμήλη; Ἡ μητέρα σου ἦτο πολὺ ἀνήσυχος, εἶπον, προσπαθῆσας νὰ κρύψω τὴν ἐμὴν ἀνησυχίαν.

— Τώρα πάγει πιά! εἶπεν ὁ Κιαμήλ ἀκίνητος αὐτοῦ, μετὰ φωνῆς ἀνεξηγήτως παραδόξου. — Τώρα ἐτελείωσε τὸ κακό. Θὰ ἡσυχάσῃ κ' ἐκείνη, θὰ ἡσυχάσω κ' ἐγώ!

— Εὐγε, Κιαμήλη! εἶπον ἐγώ, ἐνθαρρύνων αὐτὸν νὰ με ἀκολουθήσῃ εἰς τὸ δωμάτιόν μου. Ἐγὼ τὸ ξεύρω πῶς εἶσαι γνωστικὸ παιδί. Τὸ ξεύρω πῶς αὐτὸ θὰ εἶναι πλέον ἢ τελευταία φορά.

— Ναί, εἶπεν ὁ Κιαμήλ μετὰ πεποιθήσεως. — Ἡ τελευταία!

Ἄλλ' ὅποια ὑπῆρξεν ἢ ἐκπληξίς μου, ὅταν τὸν εἶδον εἰσελθόντα εἰς τὸ δωμάτιόν μου! Ἡ ὠχρὰ μορφή του, ἐφ' ἧς ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀτηνακλᾶτο τὸ λευκὸν τοῦ σαρικού του χρῶμα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ πρᾶσινον τοῦ ράσου του, ἐφαίνετο ὡς μορφή νεκροῦ πρὸ πολλοῦ ἐκπνεύσαντος! Τὰ χεῖλη του ἦσαν πελιδνά, οἱ ὀφθαλμοὶ του σβεσμένοι, αἱ κινήσεις αὐτοῦ ὡς κινήσεις πτώματος ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν μυστικῆς τινος γαλβανισμοῦ διατελοῦντος. Οἱ δὲ συνεχεῖς παλμοὶ τῆς ἀμυδρᾶς τοῦ λυχναρίου μου λάμπεως ἀνησύχως κυμαινόμενοι ἐπ' αὐτοῦ, καθίσταν τὴν ἐμφάνισίν του ριγηλῶς φρικαλέαν, ὡς ἐμφάνισιν νεκρικοῦ τινος φάσματος! Δὲν ἤξεύρω πῶς ἡδυνήθη νὰ τηρήσῃ τὴν παρουσίαν τοῦ πνευμάτός μου. Ἄλλ' ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη μετὰ φρίκης, ὅτι τὸν ἐνηγκαλίσθη καὶ τὸν ἐφίλησα πρὸς ἐνθάρρυνσιν. Τόσον πολὺς ἦτον ὁ πρὸς τὸν δυστυχεῖ οἰκτός μου! Ὅταν ἡσυχάσεν ὀλίγον, ἀνέπνευσεν ἐκ βάθους καὶ

— Τώρα πιά ἐτελείωσεν! εἶπε. Τώρα θὰ ἡσυχάσω! — Καὶ ἐξεστόμισεν ἄσημον βλασφημίαν κατὰ τινος τρίτου, δι' ὕβριστικοῦ ἐπιθέτου ὀνομάσας αὐτόν.

— Δὲν φθάνει πού ἐσκότωσε τὸν ἀδελφοποιτόν μου, εἶπεν ἔπειτα, δὲν φθάνει πού κατέστρεψε τὴν εὐτυχία καὶ τὴν ὑγεία μου, μόνον ἤρχετο κάθε λίγο νὰ μοῦ φαρμακῶνῃ καὶ τὴν ἀθλία ζωὴ, πού μ' ἐπερίσσευε!

Καὶ ὅταν εἶδεν ὅτι ἐγὼ δὲν εὗρισκόν τι πρόχειρον νὰ τοῦ εἰπῶ,

— Ξεύρω, εἶπε. Ἐσὺ εἶσαι διαβασμένος ἄνθρωπος καὶ θὰ γελάσῃς. Γι' αὐτὸ δὲν σὲ εἶπα τίποτε, ὡς τώρα. Μὰ ὁ Σεῖχης τοῦ Τεκέ μας εἶναι πῶς διαβασμένος ἀπὸ σένα, εἶναι ἅγιος. Καὶ ὅποιος κάμνει τὸν λόγο του, κάμνει τὴν βουλή τοῦ Θεοῦ. Τρία χρόνια τώρα με καταδιώκει ὁ “βρυκόλακας”, κανεὶς δὲν μ' ἐγλύτωσε. Στὸ πανηγύρι ἐπήγαινα, μπροστά μου τὸν εὗρισκα! στὸ “παζάρι” ἐπήγαινα, μπροστά μου τὸν εὗρισκα, ὡς πού με ἀπέλπισε, καὶ παράτησα τὴν δουλειά μου καὶ πῆγα κ' ἔγεινα σοφτάς. Καλὰ πού ἔκαμα! Γιατὶ ὁ Σεῖχης μας πού σὲ εἶπα, αὐτὸς μ' ἐγλύτωσε. Ἄς ἔχουμε τὴν εὐλογία του! «Μὴ τὸν βλέπεις πού μοιάζει τὸν σκοτωμένον», με εἶπεν. «Ὁ βρυκόλακας εἶναι μόνον ἓνα “τουλοῦμι” γεμάτο αἷμα. Φέρε με ἓνα “μαυρομάνικο” μαχαίρι νὰ σὲ τὸ διαβάσω καὶ ἅμα τὸν ξαναἰδῆς. τρῦπα τον, νὰ χυθῇ τὸ αἷμα! Ἄλλη μιά φορά δὲν θὰ ξαναβγῇ μπροστά σου.

Τότε διέκρινα μετὰ φρίκης, ὅτι αἱ χεῖρές του ἦσαν καθημαγμέναι καὶ κηλιδωμένον τὸ ἐνδύμα του. Κρύος ἰδρῶς με περιέλουσεν!

— ὦ! Κιαμήλ, ἔχυσες αἷμα!

— Ὅχι! εἶναι μόνον τὸ αἷμα τοῦ βρυκόλακα, τοῦ σκοτωμένου.

— Καὶ τίνος σκοτωμένου ἦτον ὁ βρυκόλακας; ἠρώτησα ἐγὼ τρέμων καθ' ὅλα μου τὰ μέλη.

— Αὐτοῦ πού σκότωσε τὸν ἀδελφοποιτόν μου, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος.

— Καὶ ποιὸς λοιπὸν ἐσκότωσε τὸν φονέα τοῦ ἀδελφοποιτοῦ σου;

— Ποιὸς ἄλλος εἶχε τὸ καθῆκον παρὰ ἐγώ, εἶπεν ὁ Τοῦρκος μετὰ τοιαύτης ὑπερηφανείας, ὥστε νὰ τὸν βδελυχθῶ.

— Καὶ πῶς; Τέτοιο κακό! ἐψέλλισα ἔπειτα μηχανικῶς μᾶλλον καὶ ἀβουλήτως.

— Χμ! εἶπεν ὁ Τοῦρκος. Δὲν εἶναι γραμμένο στὸ χαρτί σας; Μάχαιραν δώσεις, μάχαιραν λάβῃς! Ὁ διάβολος πού χύνει τὴν σφαῖρα γιὰ τὸν φονιά, χύνει καὶ μιά γιὰ τὸν ἐκδικητὴ του. Ἄκουσε λοιπόν. Ἴσως δὲν ἤξεύρεις ὅτι ὁ φονιάς τοῦ ἀδελφοποιτοῦ μου μ' ἔκαμε νὰ κινδυνέψω, νὰ ληστευθῶ ἀπὸ ἓνα μυλωνᾶ, νὰ διαχθῶ ἀπὸ τὸν

πεθερό μου, και να ξεπεσω ἄρρωστος στο χωριό σας. Μάθε το λοιπόν, να πού σου τὸ λέγω. "Αμα ἦλθ' ἀπὸ τὸ σπίτι σας στὴν Πόλι κ' ἔνοιωσα τὸν ἑαυτό μου καλά, ἐπῆρα τὸ τουφεκι κ' ἐπῆγα πίσω στὸν μυλωνᾶ, πού μ' ἔβγαλ' ἀπὸ τὸν ποταμὸ μισαποθαμμένο.

— Μοῦ ἔκλεψες ἕνα κεμέρι, τοῦ εἶπα, μὲ πεντακόσια φλουριά· μοῦ ἔσωσες μιὰ ζωὴ, πέντε παράδες δὲν ἀξίζει. "Ἐσὺ πού λογουρίζεις τόσο συχνὰ στὴν ἄκρη τοῦ ποταμοῦ, χωρὶς ἄλλο θὰ γνωρίζεις ποιὸς ἐσκότωσε τὸν ἀδελφοποιτό μου, τὴν ἡμέρα πού μ' ἔσυρες ἔξω. Κῦταξε τὸν λύκο τοῦ τουφεκιού μου σηκωμένο! "Αν μὲ τὸ πῆξ, σὲ χαρίζω, ὅ,τι μοῦ ἔκλεψες! "Αν τὸ κρύψης, χάνεις τὴν ζωὴ σου! —"Ἐτσι τοῦ εἶπα, καὶ καλά ἔκαμα. Γιατί ὁ μυλωνᾶς ἦταν δειλὸς κλεφταποδόχος, καὶ σὰν εἶδε τὰ στενά,

—"Υποσχέσου, μοι εἶπε, πῶς δὲν θὰ κάμης τὸ φονικὸ μέσ' στὸν μῦλό μου καὶ σου δείχνω τὸν ἄνθρωπό σου.

"Υποσχέθηκα.

— Κρύψου, λοιπόν, μοι εἶπεν, ἐδῶ ἀπὸ πίσου. "Οπου καὶ νὰ εἶναι, θὰ φθάσῃ ἕνας μὲ τὸν ταχυδρομικὸ του σάκκο στὴν ἀμασχάλη, μὲ τὸ τουφεκι στὸν ὦμό του. Αὐτὸς εἶναι ὁ φονιάς τοῦ σουλτανέλη. "Ονομάζεται Χαραλαμπής, υἱὸς τοῦ Μητάκου. Κάθε δεκαπέντε περνᾷ τὸ ἴδιο τὸ γεφύρι, πού ἔπεςες μὲ τ' ἄλογο.

Τὰ ὦτά μου ἐβόιζον ἰσχυρῶς, μόλις τὸν ἤκουον.

"Ο Τούρκος ἐξηκολούθησεν.

— Μὰ πρὶν προφθάσω ἀκόμα νὰ κρυφθῶ, νὰ κ' ἐμβῆκε τὸ σκυλὶ μέσα καθὼς μοῦ τὸ περιέγραψε. Τὸν λύκο τὸν εἶχα σηκωμένο, μὰ ἔλα πού ἔδωκα τὸν λόγο μου; "Εφοβήθηκα μὴν ἐννοήσῃ τίποτε, καὶ μὲ κάμη νὰ τὸν παραβῶ. "Ἐτσι ἐβγήκα, κ' ἐτράβηξα πρὸς τὸ γεφύρι. "Απ' ἐδῶ θὰ περάσῃ, εἶπεν ὁ μυλωνᾶς. "Ἐδῶ τὸν ἐκαρτέρησα, στὸν ἴδιο τὸν τόπο πού ἔστεκεν, ὅταν ἐσκότωσε τὸν ἀδελφοποιτό μου. "Ἐκεῖ τὸν εἶδα κ' ἐπλησίαζεν εἰς τὸ γεφύρι. Μὰ καθὼς ἦταν χειμῶνας, καὶ τὰ κλαδιὰ χωρὶς φύλλα, καὶ καθὼς εἶχε τὴν ὑποψία μέσα του, μ' ἐσκιάζθηκε πρὶν ζυγώσῃ ἀψηλά, στὴν μέση τοῦ γεφυριοῦ, κ' ἐστράφη πίσου κι ἄρχησε νὰ τρέχῃ. "Ἐπеса κατόπι του μ' ὄλη μου τὴ δύναμι, μὰ ἦτανε γρηγορότερος. Δύο φοραὶς ἐτράβηξα πάνω του, δυὸ φοραὶς ἀπάντησε τὸ σκυλὶ φευγοντας. Καλά, εἶπα, ὅπου καὶ νὰ πᾶς θὰ ξαναπεράσῃς!

"Α! αὐτὸ λοιπόν ἦτο τὸ στοιχειωμένον αἶμα, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ ἀτυχὴς ἀδελφός πρὸς τὴν μητέρα, ὅτι ἐσταύρωσε τὸν φονέα καθ' ὁ-

δὸν καὶ τὸν ἔκαμε νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ παραιτηθῇ τῆς μετακομίσσεως τοῦ ταχυδρομείου! Αἱ τρίχες μου ἠνωρθώθησαν· τὰ μέλη μου ἔτρεμον, ὡς φύλλα φθινοπώρου· δὲν ἤμην σχεδὸν κύριος τῶν αἰσθησέων μου.

"Ο Τούρκος ἐξηκολούθησε·

— Δεπαπέντε μέραις ἐπέρασαν, δεπακέντε μέραις τὸν ἐφύλαγα καρτέρι. "Ἦτανε στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου. "Ο Καῦμακάμης τοῦ τόπου ἔκοψε τὸ σιδηρόδρομο τοῦ Λουλεβουργάζ, καὶ ἔδωσε διαταγὴ νὰ φύγουν πρὸς τὴν Πόλι· ἐγὼ δὲν ἐσάλεσα. Μιὰ νύχτ' ἀκόμη ἂν περνοῦσε θὰ μ' ἐσκότωναν οἱ Ρούσσοι. Μὰ ὁ Θεὸς μ' ἐφύλαξε καὶ μ' ἔστειλε τὸν ἄνθρωπό μου.

"Ο ψυχρὸς ἰδρὼς ἔρρεε ποταμηδὸν ἀπὸ τοῦ μετώπου μου. "Ενθυμοῦμαι ὅτι δις ἐχύθην νὰ σφίξω τὸν λαιμόν μου, νὰ πνίξω τὴν ὁμολογίαν εἰς τὸν λάρυγγά του. "Ἄλλ' ἡ φρίκη μὲ εἶχε κατακραυάσει. Κ' ἐνῶ ἐσωτερικῶς ἐνόμιζον ὅτι κινουμαι, ἐξωτερικῶς ἔμενον ἀδρανής, ὡς ἄνθρωπος ἀποπεπληγμένος.

"Ο Τούρκος ἐξηκολούθησεν·

— Αὐτὴν τὴν φορὰ ἤμην καλά κρυμμένος· καὶ γιὰ νὰ τοῦ πάρω κάθε ὑποψία τὸν ἀφήκα νὰ περάσῃ τὸ γεφύρι. Καὶ σὰν εἶδα πῶς κατὰβηκε στὴν ὄχθη κ' ἔσκυψε νὰ πιῇ νερό, ἐπερίμεν' ἀκόμη μιὰ στιγμή, γιὰ νὰ μὴ πάρω τὸ κριμα στὸ λαιμό μου... Κ' ὕστερα ἐτράβηξα...

—"Ω! "Αθλιε! "Εφόνευσες τὸν ἀδελφόν μου!

Τότε ἠκούσθη ἐν τῷ κήπῳ συγκεχυμένος θόρυβος, ἐν ᾧ διέκρινον τὴν φωνὴν τοῦ μικροτέρου μου ἀδελφοῦ κρᾶζοντος:

—"Ἐδῶ! ἐδῶ μέσα κοιμάται!

Φλόγες πυρσῶν καὶ λαμπάδων ἐφώτισαν αἱματηρῶς τοὺς ἐπὶ τῶν τοίχων κισσοῦς, καὶ λάμπις ξιφῶν καὶ τουφεκιῶν ἐχώρησε διὰ τῆς μικρᾶς θύρας πρὸς τὸ περίπτερον. "Ἦτον ἡ ἀστυνομία! "Ἡ θύρα μου ἠνεώγη μετὰ πατάγου καὶ πρῶτος εἰσῆλθεν ὁ ἀδελφός μου.

—"Αφσ' τον νὰ τὸν πάρουν! ἀνέκραξεν. Εἶναι φονιάς! "Ἐσκότωσε τὸν Χαραλαμπὴ τοῦ Μητάκου! "Ἐσκότωσε τὸν χωριανὸ μας ἐμπρὸς στὰ μάτια μου!

Τὸ δωμάτιον ἐπλήσθη νυκτοφυλάκων, πυροσβεστῶν καὶ ἀστυνομικῶν κλητῆρων. "Ο Κιαμῆλ καρφωμένος εἰς τὴν θέσιν του, ἀφῆκε νὰ τὸν δέσουν χωρὶς τινος ἀντιστάσεως, χωρὶς συγκινήσεως. "Ἐκεῖ προῆλθεν ἐκ τοῦ πλήθους ὁ ὀδηγῶν αὐτοὺς ἀξιωματικὸς, καὶ

χαιρετήσας εὐγενῶς — Τί σύμπτωσις, μοι εἶπε, κύριε! Τί παράξενος σύμπτωσις σᾶς φέρει εἰς τὸν οἶκον τοῦ φονεῶς;

Τότε τὸν ἀνεγνώρισα μόλις. Τὸν εἶχον σχετισθῆ κατὰ τοὺς πηγαινοερχομοὺς μου εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς ἀστυνομίας. Ἐγνώριζε τὴν ὑπόθεσίν μας. Καὶ εἶχεν ἀμειφθῆ διὰ πᾶσαν πρὸς εὐδωσιν αὐτῆς προσπάθειάν του. Τὸν ἔλαβον λοιπὸν κατὰ μέρος, καὶ τῷ ἐξηγήσα, πῶς ὁ ψυχρῶς καὶ ἀπαθῶς θεωρῶν ἡμᾶς Κιαμῆλ, ἐφόνευσε μὲν ἄλλοτε τὸν ἀδελφόν μου, νομίζων ὅτι ἐκδικεῖται τὸν φονέα τοῦ ἀδελφοποιτοῦ του, ἐφόνευσε δὲ ἀπὸψε τὸν ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας ζητούμενον ἔνοχον ταχυδρόμον, οὗ τὴν πραγματικὴν παρουσίαν ἐξελάμβανεν, ἐν τῇ πλάνῃ του, ὡς δαιμονικὴν ἐμφάνισιν πρὸς καταδίωξίν του ἐρχομένην.

Ὁ ἀξιοματικὸς ἐσφιξε συμπαθητικῶς τὴν χεῖρά μου, καὶ ἀπήγαγε τὸν δεσμώτην.

Τῇ ἐπαύριον λίαν πρῶι κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησίν μου ἐγκατέλειπεν ἡ μήτηρ μου τὴν βδελυρὰν ἐκείνην οἰκίαν ἀπερχομένη κατ' εὐθεΐαν εἰς τὸ χωρίον μας. Δὲν συνέφερε κατ' οὐδένα τρόπον νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν...

* *

Εἶχον παρέλθει τρία περίπου ἔτη ἀπὸ τῆς νυκτὸς ἐκείνης, ὅτε εἰσηρχόμην εἰς τὸ χωρίον μας, πρῶτην φοράν ἀφ' ὅτου τὸ ἐγκατέλιπον παῖς ἔτι ὢν. Πολλὰ μεταξύ ἐπισυμβάντα νεώτερα δυστυχήματα εἶχον ἐπισκιάσει τρόπον τινὰ τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο. Ἄλλ' ὅσῳ μᾶλλον ἐπλησίαζον εἰς τὸν οἶκόν μας, τόσῳ μᾶλλον προέκυπτεν ἐκ τοῦ βάθους τῶν χρόνων ἡ θλιβερά αὐτοῦ ἱστορία, τόσῳ μᾶλλον ἀνεοῦτο. Ἡ ὁδοιπορικὴ μου ἄμαξα παρήλαυνεν ἤδη πρὸ μῖας ἐτοιμορρόπου, ἐγκαταλελειμμένης οἰκίας. Πᾶς ἄλλος ἤθελεν αἰσθανθῆ βαθῶς ἐλεγειακὴν θλίψιν, ἐάν, μετὰ μακρὰν ἐπανερχόμενος ἀπουσίαν, εὗρισκε νεκρικὴν σιγὴν ἐκεῖ ὅπου ἀφῆκεν εὐθυμον ἡχηρόν βίον, καταστροφὴν καὶ ἐρημίαν, ἐκεῖ ὅπου ἀπέλιπε τὴν εὐεστώ καὶ τὴν ἄνεσιν. Εἰς ἐμὲ τὰ κλειστά παράθυρα, οἱ χαίνοντες τοῖχοι, ἡ χορτοφυοῦσα αὐλή, ὁ ἀπερίφρακτος καὶ παντὶ λυμεῶνι ἀναπεπταμένος κήπος, δὲν ἤξεύρω πῶς ἐνεποιεῖ παραδόξως ἰκανοποιητικὴν ἐντύπωσιν. Μοὶ ἐφαίνετο ὅτι θὰ ἔλυπούμην, ἐάν ἐξηκολούθει ὁ οἶκος ἐκεῖνος ν' ἀκμάζῃ. Διότι ἦτον ὁ οἶκος τοῦ Μητάκου, ὁ οἶκος τοῦ Λαμπῆ, τοῦ πρῶην ταχυδρόμου. Καὶ τὸν ταχυδρόμον τοῦτον δὲν ἦδου-

νάμην νὰ μὴ θεωρῶ αἴτιον τοῦ φόνου τοῦ δυστυχοῦς ἀδελφοῦ μου. Ὁ καθ' αὐτὸ φονεὺς εἶχε παραφρονήσει ἐνώπιόν μου, κατ' αὐτὴν τὴν πρῶτην δικαστικὴν ἀνάκρισιν, εὐθὺς ὡς ἐβεβαιώθη τίνος καρδίαν διεπέρασεν ἢ σφαῖρα, ἦν διηύθυνε κατὰ τοῦ φονεῶς τοῦ ἀδελφοποιτοῦ του. Ἄλλ' ὡς σκοπὸν τῆς ὑπὸ τυφλῆς ἐκδικήσεως ριφθείσης ἐκείνης βολῆς ὁ ἔνοχος υἱὸς τοῦ Μητάκου ὑπεκατέστησε μετ' ἀθεοφόβου πανουργίας τὰ στήθη τοῦ πτωχοῦ ἀδελφοῦ μου, ὅστις εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ τὸν ὁμοιάζῃ ὄχι μόνον κατὰ τὸ ἀνάστημα καὶ τὴν στάσιν, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὰ τὰ ἐνδύματα. Ἦτο πλέον ἀποδεδειγμένον, ὅτι μόνον διὰ τοῦτο παρέπεισε τὸν εὐπιστον νεανίαν νὰ τὸν διαδεχθῆ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ του, καὶ ἐγνώσθη, ὅτι ἦτο τόσον βέβαιος περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς βδελυρᾶς πανουργίας του, ὥστε προεῖπε χαιρεκάκως καὶ αὐτὴν τὴν ὥραν τοῦ ὀλέθρου τοῦ ἀδελφοῦ μου!

Ὅταν ἐφθάσαμεν πρὸ τῆς οἰκίας ἡμῶν, ἐξεπλάγην ἰδὼν ἓνα πιναρόν, ρακένδυτον, γυμνόποδα Δερβίσην, ἐξερχόμενον τῆς αὐλῆς καὶ τρέχοντα ν' ἀνοιξῇ τὴν θύραν τῆς ἀμάξης.

— Ἀμάν, σουλτανῆμ! Κοκκῶνα μπῆλμεσιν!

Τὸ σῶμά μου ἀνετριχίασεν ἐκ φρίκης! Αὐταὶ ἦσαν αἱ μόναι λέξεις, ἃς ἐξεφώνησεν ὁ Κιαμῆλ, ὅτε ἐν πλήρει δικαστηρίῳ παραφρονήσας ἐπιπτε λιπόθυμος πρὸ τῶν ποδῶν μου!

— Διὰ τὸν Θεόν, Σουλτάνε μου, νὰ μὴν τὸ μάθῃ ἡ κοκκῶνα!

Καὶ ὁ ἀπαίσιος ἦχος τῆς φωνῆς αὐτοῦ, ἦχος, ὃν θὰ ἐνόμιζέ τις ἐξεληθόντα ἐκ βαθῆος τινὸς τάφου μᾶλλον παρά ἐκ στόματος ἀνθρώπου, ἐτάραξε τόσον τὰ νεῦρά μου, ὥστε ὅταν ἐρρίφθην εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς προσδραμούσης μητρός μου, δὲν ἤξεύρω ὅποιον παράξενον κρᾶμα βδελυγμίας καὶ οἴκτου ἐπλήρου τὴν καρδίαν μου.

Οὕτως εἰσεχώρησα εἰς τὴν αὐλὴν στρέφων τὰ νῶτα πρὸς τὸ μέρος, ὅθεν ὑπέθετον τὸ βδελυγμα ἐκεῖνο παρακολουθοῦν με.

Παρά τὴν ἐτέραν τοῦ οἴκου μας πλευρὰν ἦτον ἀνοικτὴ ἡ θύρα τοῦ κήπου. Ἐν τῷ κήπῳ τούτῳ ἀκμάζει ἀκόμη μία μηλέα, ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς ὁποίας τόσον εὐτυχεῖς συνεπαίζομεν ἄλλοτε, ἐγὼ καὶ οἱ ἀδελφοί μου. Ἄλλ' αἱ ἡχηραὶ ἐκεῖναι φωναί, οἱ παιδικοὶ μας γέλωτες δὲν ἀκούονται πλέον ἐκεῖ. Αἰωνία σιγὴ βασιλεύει ὑπ' αὐτὴν, καὶ λευκὸς λίθινος σταυρὸς, πρὸ τοῦ ὁποίου καίει ἀκοίμητος λύχνος, μαρτυρεῖ τὴν ἱερότητα τοῦ τόπου. Ἐκεῖ κείται τεθαμμένος ὁ πολύκλαστος ἀδελφός μου. Ἐκεῖ διηύθυνα δακρυρροῶν τὰ βήματά μου. Τὰ λαμπρότερα ρόδα, τὰ ἐκλεκτότερα ἄνθη κοσμοῦσι τὸ ἀναπαυτή-

ριον αὐτοῦ. Ὁ κῆπος ἡμῶν ἦτο πολὺ ἀτημέλητος ἄλλοτε. Τώρα εἶναι πλήρης ἀνθέων, τὰ ὅποια φαίνονται ὡς ἔαν ἀνέβλυσαν πολυπληθῆ ἐκ τοῦ τάφου ἐκείνου καὶ διεχύθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέτρι τῶν ἀπωτάτων γωνιῶν τοῦ κήπου.

—“Ὅλα τὰ καλλιεργεῖ ὁ φτωχὸς ὁ Κιαμήλης! ἐπιθύρισε νῆ μήτηρ μου θλιβερῶς.

Αἱ τρίχες μου ἠνωρθώθησαν ἐκ νέου. Καὶ στραφεῖς, μετὰ σπασμωδικῶς κινουμένων χειλέων, πρὸς τὸν περὶ οὐ ἐλάλει,—Σὲ προστάζω, τὸν εἶπον, νὰ μὴ ξαναπατήσης εἰς τὸ σπίτι μας!

—“ὦ, ὁ ἀρίσκος! ἀνέκραξεν ἡ μήτηρ μου, μετ' ἀπεριγράφτου πόνου. Τίνος τὸ λέγεις, παιδί μου; Ἄμ' ὁ φτωχὸς οὔτε ἀκούει, οὔτε μιλεῖ πλέον! Εἶναι τρελλὸς ὁ καυμένος!

Ὁ Κιαμήλ προσήλου τοὺς ἀλαμπεῖς αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντος, ὡς ἄνθρωπος οὐδόλως ἐννοῶν τὰ περὶ αὐτον συμβαίνοντα. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐφόρει τώρα πρασινόζωστον “κιουλάφιον” Δερβίσου, τὸ ὅποσον τὸν καθίστα μέχρι γελοίου βαθμοῦ ὑψηλότατον. Περὶ τὸ κατεσκευασμένον αὐτοῦ σῶμα ἐκρέματο ἔρρακωμένον τὸ “καφτάνιον” τῆς εἰς ἣν ἀνῆκε μοναχικῆς τάξεως. Οἱ ἀγκῶνες αὐτοῦ διεφαίνοντο διὰ τῶν ρηγμάτων τῶν ἱματίων του, ἀλλὰ ἦτον ἐξωσμένος λαμπρὰν δερματίνην ζώνην φέρουσαν ἐπὶ τοῦ θηλυκατῆρος μέγαν ἐκλεκτὸν λίθον, ὄνυχα τῆς Μέκκας. Ἡ δὲ μορφή αὐτοῦ, εἴτε ὡς ἐκ τῆς ἀπαθείας ἐν ἣ διετέλει τώρα, εἴτε ὡς ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἡλίου, ἐφαίνετο ὑγιειντέρα παρὰ πρότερον.

—Νὰ κουρεῦνται! Εἶπεν ἡ μήτηρ μου, βλέπουσα πρὸς αὐτὸν μετ' οἴκτου.—Τὸν ἔκαμαν ἅγιον! Ἄφ' ὅτου ἐτρελλάθηκε τὸν ἔκαμαν ἅγιον. Καὶ τοῦ φιλοῦν τὸ χέρι, καὶ τοῦ φέρνουν φαγητά, καὶ τοῦ φέρνουν ρούχα, καὶ θέλουν νὰ τὸν πάρουν εἰς τοῦ καῦμακάμη τὸ σπίτι. Μὰ ἐκεῖνος δὲν τρώγει παρὰ ξερὸ ψωμί, δὲν φορεῖ παρὰ αὐτὰ ποὺ βλέπεις, καὶ κοιμάται κατὰ γῆς μέσ' στήν ἀχυρῶνα. Καὶ δὲν θέλει νὰ φύγῃ ἀπὸ κοντὰ μου ὅ,τι κι ἂν τοῦ κάμουν. Μόνον σὰν τὸν στενοχωρήσουν παρὰ πολὺ, μόνον σὰν *ταραχθῆ*, βγάζει μία παράξενη φωνὴ —Γιὰ τὸν Θεό, Σουλτάνε μου, νὰ μὴν τὸ μάθη ἡ κοκκῶνα!—Ἄλλο ἀπ' αὐτὸ δὲν ἤξεύρει τίποτε! Ὁ ἀρίσκος ὁ Κιαμήλης!

Καὶ ἐνῶ ἐκεῖνη ἔλεγε ταῦτα, ἐγὼ ἐσυλλογιζόμην τὴν ἀνήμερον ἄλλοτε ὀργὴν τῆς κατὰ τοῦ φονέως, τὸ παράπονόν τῆς, ὅτι ὁ φτωχὸς ἡμῶν ἀδελφὸς ἐταράσσεται ἐν τῷ τάφῳ του, ὡσάκις ὁ φονεὺς αὐτοῦ ἐπάτει τὸ χῶμα, ἔστω καὶ εἰς τὴν ἄκρην τοῦ κόσμου, καὶ ἀνετρι-

χίαζε τὸ σῶμά μου ἐκ τῆς ἰδέας, ὅτι ὁ φονεὺς ἐκεῖνος περιπατεῖ καθ' ἐκάστην ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ τάφου τοῦ θύματός του, καὶ ἔτρεμον μὴ τὸ πληροφορηθῆ ἢ ταλαιπῶρος. Αὐτὸ θὰ τὴν ἐφόνευεν!

—Μολαταῦτα, τῆ εἶπον, ἐὰν τὸν διώξης ἐσύ, εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ φύγῃ νὰ πάγῃ με τοὺς ἐδικούς του. Κάμε μου τὴν χάριν καὶ διώξέ τον ἀπὸ τὸ σπίτι μας.

—Ἄμ' τί λογιῆς δά! ἀνεφώνησεν ἐκεῖνη σχεδὸν δακρῦουσα.—Ἐγὼ θυμοῦμαι καμμιά φορά ἐκεῖνη τὴν σεισουράδα, ποὺ τοῦ ἔδωσε μιὰ κλωτσιὰ καὶ τὸν ἔδιωξεν ἀπὸ τὸ δωμάτιό μας, καὶ λέγω νὰ εἶχα ἓνα χέρι ἀπ' ἐδῶ ὡς στήν Πόλι, νὰ τοῦ δώσω μιὰ στοῦ θηλυκοῦ του πρόσωπο. Καὶ σὺ με λὲς νὰ τὸν διώξω ἐγὼ με τὰ χέρια μου; Κεῖνος, βλέπεις, ἄφησε τὴν μητέρα του καὶ ἦρθεν εἰς ἐμένα. Κουβαλεῖ νερό, πάγει στὸν μύλο, πάγει τὰ ψωμιὰ στὸν φούρνο, σκάφτει τ' ἀμπέλια, σκουπίζει τὴν αὐλή, καλλιεργεῖ τὰ λουλούδια πάνω στὸν τάφο τοῦ Χρηστάκη μας ὡς καὶ τὸ κανδηλι θέλει νὰ τ' ἀνάψῃ με τὸ χέρι του! Κ' ἐγὼ δά μαθὲς πῶς νὰ τὸν διώξω ὕστερα, ἀφοῦ τὸν ἐκύταξα ἐφτά μῆνες μέσ' στοῦ στρῶμα, σὰν τὸ παιδί μου! Ἄς τῶβρη ἀπὸ τὸν Θεὸ ὅποιος τὸν ἐκατάντησε σὲ τέτοια δυστυχία! Ἐλα, νάχῃς τὴν εὐχὴ μου, γυιόκα μου, ἄφες τὸν ταλαιπῶρο με τὴν συμφορὰ του, καὶ πὲς μου δά μαθὲς, εὐρέθηκεν ὁ φονιάς; Ὡς τόσο δὲν εἰμπόρεσε νὰ βρεθῆ ποιὸς ἦτανε!

—Ὅχι! ἀπεκρίθη ἐγὼ, ὅστις τὸν ἐβλεπον ἐνώπιόν μου.

Διότι ἀνελογίσθη ὅσα μοὶ ἔλεγε περὶ αὐτοῦ παρέβαλον τὴν ἀγαθότητα τοῦ παράφρονος με τὴν βδελυρὰν πανουργίαν τοῦ πρώην ταχυδρόμου, καὶ δὲν ἤξευρον νὰ εὐρῶ, ποῖος ἐκ τῶν δύο ἦτον ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου!

ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἐσπούδαζον κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐν Γοττίγγη, μικρῆ τοῦ Ἀνοβέρου πόλει, ἡ ὁποία ὅσον εἶναι ἀφανῆς καὶ ἀσήμαντος ὑπὸ πᾶσαν ἄλλην ἔποψιν, τόσον περιφανῆς καὶ ἔνδοξος εἶναι διὰ τὴν Αὐγουσταίαν αὐτῆς Ἀκαδημίαν. Διότι εἰς τὸ πνευματικὸν στερέωμα ταύτης ἀνέτειλαν ἄλλοτε, καὶ σελαγίζουσιν ἔτι καὶ σήμερον, οἱ τηλαυγέστεροι ἀστέρες τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης.

Τὸν πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ χειμῶνά μου τὸν εἶχον διέλθει "ἐν πέντε σισύραις ἐγκεκορδυλημένος", καὶ ὁμως πάντοτε ριγῶν καὶ "χουχουλιζῶν". Καὶ παρακαλῶ τὸν Ἀθηναῖον ἀναγνώστην μου νὰ μὴ μὲ περιγέλῃ διὰ τὴν ἐξομολόγησιν. Ἄς ἐπιφυλάξῃ τὸ ἀττικὸν ἄλας ὅπως ἀλατίσῃ τὰς εὐφυολογίας του, ὅταν δοθῇ καὶ εἰς αὐτὸν ἡ εὐχάριστος εὐκαιρία νὰ ζήσῃ, ἔστω καὶ ἐπὶ τινὰς ἐβδομάδας, ἐν θερμοκρασίᾳ 32^ο, λέγω τριάκοντα δύο βαθμῶν Ρεωμόρου, οὐχὶ "ὑπέρ", παρακαλῶ, ἀλλ' "ὑπὸ" τὸ μηδενικόν· νὰ ἴδῃ τὴν ὑγρασίαν τοῦ ἀέρος ἐπικαθημένην ἐπὶ τῶν ὑέλων καὶ τῶν μεταλλίνων ἐλασμάτων τῆς οἰκίας εἰς παχέα στρώματα θαυμαστῶν μυριοσχημῶν ἀποκρυσταλλώσεων· ν' ἀκούσῃ τὴν χιόνα τρίζουσαν ὑπὸ τὰ βήματά του, ὡς ἐὰν συνίστατο ἐκ σκληρῶν αἰχηρῶν ἠχηρῶν ρινισμάτων χαλύβδου· νὰ παχισθῇ καθ' ὅλον του τὸ σῶμα ὡς μυλωθρὸς ἀλευρωμένος ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτοῦ παγοουσίας ἀδήλου του διαπνοῆς· νὰ ἴδῃ τὰ ἀπὸ τοῦ μύστακος αὐτοῦ κρεμάμενα κρυστάλλα, λαμβάνοντα τὸ σχῆμα καὶ τὰς διαστάσεις, ἃς ἔσχον κατὰ τὸν προπαραελθόντα χειμῶνα ἐν Ἀθήναις αἱ ὑπὸ τῶν νεροχυτῶν καὶ τῶν ἀροκεράμων κρεμασθεῖσαι ραβδοκρυστάλλοι, καὶ τότε "ἄς ἔλθῃ νὰ τὰ πούμεν!"

Ἐπὶ τὴν ἐπήρειαν τοῦ παρ' ἡμῖν καύσωνος, κ' ἐγὼ εὗρον ἄλλοτε αὐθάδεις λόγους, ὅπως περιπαίξω ἓνα "ἐλέφ Θεοῦ" ποιητὴν, διὰ τὰς παρὰ φύσιν, ὡς ἐνόμιζον, ὑπερβολὰς αὐτοῦ περὶ ψύχους. Ἀλλὰ κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκεῖνον τοῦ 187... ἐν Γοττίγγη ἐκατάλαβα μὲ τὸ παραπάνω τί ἐστὶ τὸ θρυλλούμενον: "νὰ παγώσῃ ἡ ἀναπνοὴ στὸ στόμα σου". Διότι τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο ψύχος ἐπάγωσε τὴν ἐδικὴν μου ἀναπνοὴν ὄχι πλέον εἰς τὸ στόμα, ἀλλ' εἰς αὐτοὺς τοὺς πνευμόνας

μου! Καὶ ὅταν ἤλθε καὶ παρήλθεν ἡ ἐπιούσα ἄνοιξις, καὶ ὅταν ὑπερέμεσθησε τὸ θέρος, ἐγὼ ἀκόμη ἔβηχον, ἔβηχον, ἔβηχον! Τέλος ἐπέστησαν οἱ πνιγηροὶ τοῦ Αὐγούστου καύσωνες, καὶ τὸ κακὸν ἤρχισε νὰ ἀναλυόνῃ. Ἀλλ' ὁ κονιορτός, αἱ κακαὶ ἀναθυμιάσεις τῶν ἀθηναϊζόντων ἔτι δρόμων τῆς πενιχρᾶς Γοττίγγης δὲν ἦσαν πολὺ κατάλληλοι πρὸς ἐπίσπευσιν τῆς ἐντελοῦς θεραπείας. Διὰ τοῦτο ἐκρίθη ἀναγκαῖον ν' ἀλλάξω κλίμα.

Ἰατρός μου ἦτον τότε ὁ —μακαρίτης τώρα— αὐλοσύμβουλος Herr H***, γέρων ὀμηρομαθέστατος καὶ (κατὰ τοὺς φιλολόγους διὰ τοῦτο) διασημότατος τῶν ἐν Γερμανίᾳ παθολόγων, διευθυντῆς τῆς πολυκλινικῆς, καθηγητῆς, κτλ., κτλ., πρὸ πάντων ὁμως περίφημος ὡς συγγραφεὺς τῆς γνωστῆς "Φυσιολογικῆς Παθολογίας τῶν Νεύρων", περὶ τὴν σπουδὴν τῶν ὁποίων εἶχεν ἀφιερῶσει ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον. Ἡ εἰδικότης του αὐτῆ περὶ τὰ νεῦρα ἐγένετο κυρίως ἀφορμὴ τῆς στενῆς ἡμῶν γνωριμίας, ὄχι μόνον διότι ἡ βῆξ μου εἶχε καταστήσει ἐν εἶδος νευρικοῦ πάθους, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἐπιστήμη του συνείχετο στενότητα μὲ τὰς εἰδικὰς ψυχολογικὰς σπουδὰς μου.

— Πᾶν ἄλλο πάθος, ἔλεγεν ὅτε πρῶτον τὸν ἐπεσκέφθη μὲ ἐν συστατικόν τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου H. Lotze, δὲν μᾶς σχετίζει εἰ μὴ μὲ τὸ σῶμα, τουτέστι τὴν ὕλην. Ἡ θεραπευτικὴ μας ἐπομένως δὲν βασίζεται παρὰ μόνον ἐπὶ τῶν ζωικῶν, ἤγουν μηχανικῶν, χημικῶν, φυσιολογικῶν δυνάμεων τῆς ὕλης. Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα διὰ τὰς ἀσθενείας τῶν νεύρων. Νευρικαὶ ἀσθένειαι "εἶναι εἰδικαί", ἡ τοῦλάχιστον, κατὰ τὸν διδάσκαλόν σου, "συνοδεύονται μὲ σχετικὰς" ἀσθενείας τῆς ψυχῆς. Ἐπομένως ἡ θεραπευτικὴ μας μέθοδος δὲν εἰμπορεῖ νὰ κάμῃ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτῆς ἄνευ τῆς συνεπικουρίας τοῦ ἀγνώστου τούτου παράγοντος Ψ, τουτέστι τῆς ψυχῆς. Τί φυσικώτερον λοιπὸν παρὰ νὰ συμπροσδοκᾷ κανεὶς παρ' ἡμῶν, ὅπως ἀνακαλύψωμεν ἐν τοῖς τελικοῖς ἐξαγομμένοις τῶν ὑπολογισμῶν μας, ἂν ὄχι ὅλην τὴν φύσιν τοῦ ἀγνώστου τούτου Ψ, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ὅλας αὐτοῦ τὰς ιδιότητας; Καί, ἂν ὄχι ὅλας διὰ μιᾶς, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ὀλίγον κατ' ὀλίγον; Διὰ τοῦτο ἐπαινῶ πληρέστατα τὴν πρόθεσίν σου νὰ παρακολουθήσῃς ὄχι μόνον τὸ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ μάθημά μου, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχιατρικὰς παραδόσεις καὶ ἀσκήσεις μου ἐν τῷ φρενοκομίῳ. Ἐν τῷ καταστήματι τούτῳ θὰ λάβῃς ἀφορμὴν νὰ σκεφθῇς ἐπὶ πολλῶν, πολλῶν ψυχολογικῶν ζητημάτων. Καί, ἐν τῷ φιλελληνισμῷ μου, σοὶ εὐχομαι κατὰ τὴν λύσιν αὐτῶν "Ἄιὲν

ἀριστόταίν καί γιουπέροκον ἔμεναί πάντοον Τοίτόνοον”.

Θά ἦτο περιττόν νά εἶπω, ὅτι ἡ ἐπαινεθεῖσα ἐκείνη πρόθεσις δέν ἐπραγματοποιήθη κατά τὸ πρῶτον ἀκαδημαϊκὸν ἔτος μου, καὶ ἔτι περιττότερον νά προσθέσω, ὅτι ἡ γλωσσολογικὴ εὐχὴ τοῦ καλοῦ κάγαθου γέροντος δέν θά πραγματοποιηθῆ ποτέ. Ὑπέδειξα ἤδη πῶς διήλθον τὸ χειμερινὸν ἐξάμηνον. Ὅταν προεχώρησέ πως τὸ ἑαρινόν, ἤρχισα νά ἐπισκέπτωμαι τὰς ἐν τῇ πόλει παραδόσεις του, ἀλλὰ μετ’ ὀλίγον ἠναγκάσθην νά τὰς διακόψω. Διότι τακτικά, καὶ πάντοτε μετὰ ἐν τέταρτον ὑπομονῆς μου ἐν τῷ μέσῳ τῆς βαθείας θρησκευτικῆς σιγῆς, μεθ’ ἧς οἱ πολυάριθμοι ἀκροαταὶ ἔγραφον καὶ τὸ τελευταῖον σίγμα τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Κυρίου καθηγητοῦ, μὲ κατελάμβανεν αἴφνης τὸ σπασμωδικὸν ἐκεῖνο βήξιμόν μου, τὸσον σφοδρόν, τὸσον ἀδιάκοπον, ὥστε οἱ συμφοιτηταί μου, μ’ ὄλην τὴν πρὸς τοὺς ξένους εὐγένειαν καὶ παράβλεψίν των, ἠναγκάζοντο νά μ’ ἐκδιώκωσιν ἐκ τῆς παραδόσεως διὰ τῶν συνήθων συγμῶν καὶ ποδοσυρμάτων.

Εἰς τὸ μάθημα τῆς ψυχιατρικῆς ποτέ δέν παρευρέθην ὡς ἐκ τῆς ἀποστάσεως, ἂν καὶ ἤμην ἀνυπόμονος νά γνωρίσω τὸ περίφημον διὰ τὸν διοργανισμόν καὶ τὴν πρωτοτυπίαν αὐτοῦ φρενοκομεῖον τῆς Πρωσσίας. Διὰ τοῦτο, ὅταν τὴν πρῶϊαν ἐκείνην μετέβην κατά τὴν συμπεφωνημένην ὥραν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἱατροῦ μου, ὅπως μ’ ἐξετάσῃ ἔτι ἅπαξ καὶ μὲ συμβουλεύσῃ ὀριστικῶς, ποῦ πρέπει νά μεταβῶ πρὸς ἀνάρρωσίν μου, δέν δυσηρεστήθην πολὺ, ἀκούσας ὅτι, μ’ ὄλην τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπόσχεσιν, ὁ κύριος Χ*** ἠναγκάσθη νά μεταβῆ ἐκτάκτως εἰς τὸ φρενοκομεῖον παραγγελίας νά μοι εἴπουν, ὅτι μὲ παρακαλεῖ νά τὸν συναντήσω ἐν τῷ καταστήματι τούτῳ, εἰς τὸ ἰδιαιτέρον αὐτοῦ γραφεῖον.

Τὸ εὐρύτατον καὶ ἀρχιτεκτονικῶς ἄριστα ὠκοδομημένον φιλανθρωπικὸν τοῦτο ἴδρυμα τῆς πρωσσιακῆς κυβερνήσεως κεῖται δέκα περίπου λεπτά νοτίως τῆς Γοττίγγης ἐπὶ τερπνοτάτου λόφου, ἐν μέσῳ χλωρῶν λειμῶνων καὶ σκιερῶν κήπων, παρέχον εἰς τὴν ὄψιν τοῦ θεατοῦ τὴν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο γραφικωτάτην περὶ τὴν πόλιν ταύτην χωρογραφίαν.

Ἡ διοίκησις αὐτοῦ εἶναι ὅλως διόλου ἀνεξάρτητος τῶν ἀρχῶν τοῦ πανεπιστημίου· καὶ ὁ μόνος κρίκος, ὁ συνδέων αὐτὸ μὲ τὴν ἱατρικὴν σχολήν, ἦτον ἡ ἀδιαμφισβήτητος εἰδικότης τοῦ καθηγητοῦ κυρίου Χ***, ὅστις κ’ ἐδίδασκεν ἐν αὐτῷ τὴν ἐμπειρικὴν ψυχιατρικὴν παραχωρήσει τῆς διοικήσεως. Τὸ Κατάστημα εἶναι προικισμέ-

νον μὲ πολλὰς γαίας, ἡ καλλιέργεια τῶν ὀποιῶν ἀνατίθεται εἰς ἐκείνους ἐκ τῶν φρενοβλαβῶν, ὅσων αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις παραλυθεῖσαι ὑπὸ τοῦ βάρους τῶν συμφορῶν καὶ τῆς διαπάλης τοῦ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνος ἐν μεγαλοπόλεσι δέν χρειάζονται εἰ μὴ ἠθικὴν ἀνακούφισιν, ἐργασίαν συμφωνοτέραν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅπως ἀνακτήσωσι τὴν προτέραν αὐτῶν ἐνεργητικότητα. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ τοῦ φρενοκομείου ὑπηρεσίαι ἐκτελοῦνται κυρίως ὑπὸ τῶν ἀβλαβεστέρων αὐτῶν οἰκητόρων. Ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ νεωκόροι, καὶ τὸ θαυμαστότερον, αὐτὸς ὁ ἱεροκῆρυξ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχῆς, ἦτον ἐκ τῶν φρενοβλαβῶν. Ἀνθρώπος εὐλαβέστατος καὶ τὰ μάλιστα ἐντριβῆς περὶ τὰς ἱεράς Γραφάς, Βόλκενχαάρ ὀνομαζόμενος, προλύτης τῆς Θεολογίας, ὁ ὀποιος πάντοτε μὲν συνέθετε τὴν λαμπροτάτην ἀπὸ ἄμβωνος ὁμιλίαν, σπανίως ὅμως κατάρθου νά τὴν ἀπαγγεῖλῃ μέχρι τέλους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ καταστήματος. Διότι τὸ ἄλογον, ἂν καὶ ἐξ ἀνθρώπων συνιστάμενον, ποιμνίον του δέν ἐτήρει, ὡς εἰκόσ, τὴν πρέπουσαν κατὰ τὸ κήρυγμα σιγὴν, οὐδ’ ἐφέρετο πάντοτε μὲ τὴν δέουσαν εὐπρέπειαν. Πολὺ συχνὰ τὸν διέκοπτον οἱ εὐήθεις γέλωτες τρελλοῦ τινος ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὑψηλοτέρας περικοπῆς τοῦ λόγου του· ἄλλοτε πάλιν τὸν ἐξάφνιζον αἱ συντακτικαὶ παρατηρήσεις βλακὸς τινος, καὶ τοῦτο πάντοτε κατὰ τὰ παθητικώτερα τῆς ὁμιλίας του μέρη. Τότε ὁ Βόλκενχαάρ ἔχανε τὴν ἐτοιμότητα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν συνέχειαν τοῦ κειμένου του· ἐγένετο ἄλλος ἐξ ἄλλου. Καὶ μετὰ τινῶν στιγμῶν τεταραγμένην σκέψιν περὶ τοῦ πρακτέου, ἤρπαζε τὸν ὀγκώδη τόμον τῆς Γραφῆς ὑπὸ μάλης, ἐξήρχει διὰ πлагίας τινὸς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μαγειρείου, καὶ ἐκεῖ, λαμβάνων αἴφνης μεγαλοπρεπεστάτην στάσιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κακανισμοῦ τῶν ὀρνίθων, τοῦ γρυλισμοῦ τῶν χοίρων, τῶν συριγμῶν καὶ πιπισμῶν τῶν νησῶν καὶ τῶν χηνῶν, ἀπήγγελλε τὸ ἀριστούργημα του μετὰ μεγίστης ρητορικῆς τέχνης, μετὰ συγκινητικῆς κατανύξεως καὶ θεοσεβείας ἀπ’ ἀρχῆς μέχρι τέλους!

Δὲν ἀγαπῶ τὰς παρεκβολὰς ἐν τοῖς διηγήμασιν· ἀλλ’ ἀφοῦ ἔκαμα ἐξαίρεσιν ὡς πρὸς τὴν νόσον τοῦ Βόλκενχαάρ ἄς μ’ ἐπιτραπῆ νά προσθέσω τί μοι συνέβη ἐν σχέσει πρὸς αὐτήν.

— Συνεπεστέραν νόσον δέν θ’ ἀπαντήσητε πολὺ συχνά, — μὰς ἔλεγε μίαν ἡμέραν ὁ καθηγητῆς τῆς ψυχιατρικῆς. — Παραβλέπει ὅλην τὴν ταραχὴν τῶν ζώων, ἀλλὰ δέν ἀνέχεται τὸν ἐλάχιστον θόρυβον ἐκ μέρους ἀνθρώπων. Προφανῶς, διότι τῷ ἐναπολείπεται ἀκόμη

ἀμυδρά τις συνείδησις, ὅτι ἡ πρὸς τὰ ὑψηλά καὶ σπουδαῖα προσοχὴ εἶναι ὁ φυσικὸς φόρος μόνης τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ ἀντὶ ν' ἀφίνω-μεν τὸν πτωχὸν Βόλκενχαάρ νά ἀποδιδράσκη ἀπὸ τὸ ἀληθῶς ἄξιον αὐτοῦ βῆμα, θά ἦτο ἴσως φρονιμώτερον νά ἀντικαθιστῶμεν ἐκάστοτε τὸ ἀνότιον αὐτοῦ ἀκροατήριον διὰ τῶν ἀκακοτέρων θηρίων τῆς αὐλῆς τοῦ μαγειρείου.

Ὁ ἀναγνώστης μου θά ἀπορήσῃ. Ἐν τούτοις ἐγὼ ἤθελον νά εἶπω ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι μ' ἔκαμαν νά κοκκινίσω ἐξ αἰσχύνης μέχρι τῶν ἀκροτελευτίων τῶν ὠτων μου. Διότι ἀνεμνήσθην συνήθεις τινὰς σκηνὰς τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτηρίων τῆς ἐλευθέρας ἡμῶν Πατρίδος, σκηνὰς, ἐν αἷς καὶ ἡ "εὐγενεῖα μου" ἄλλοτε διεδραμάτισε λίαν ἐνεργὸν πρόσωπον, καὶ εὗρισκον, ὅτι ἡ πρότασις τοῦ καθηγητοῦ ἦτο δικαία νά ἐφαρμοσθῇ μᾶλλον εἰς τὴν παρ' ἡμῖν ἐπικρατούσαν ἀβελτηρίαν, παρά ἐπὶ τῶν ἀτυχῶν ἐκείνων πλασμάτων, τὰ ὅποια ἐπὶ τέλους ἠδύναντο νά ἐπικαλεσθῶσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν ἐλαφρυντικὴν περίπτωσιν, ὅτι ἐστεροῦντο λογικοῦ. Ὡπωσδήποτε, συγγνώμην διὰ τὴν παρεκβολήν. Ἀπὸ τὰ ἐκπαιδευτήριά μας μεταβαίνω, πάλιν, διὰ φυσικωτάτου τῶν ἰδεῶν συνειρμοῦ, εἰς τὸ φρενοκομεῖον.

Ὅταν, τὴν πρώτην ἐκείνην φοράν, διανύσας τὴν σπειροειδῆς τὸν περίφυτον λόφον ἀνερχομένην κατὰσκιον ὁδόν, ἔφθασα πρὸ τῆς νεογοτθικῆς προσώψεως τοῦ λαμπροῦ τούτου οἰκοδομήματος, ἐνόμισα ἐπὶ μίαν στιγμὴν, ὅτι, παραπλανηθεὶς τῆς ὁδοῦ μου, εὐρέθην ἀπροσδοκίτως ἐνώπιον μεγαλοπρεποῦς ἐξοχικοῦ μεγάρου, ἐν ᾧ πολυπληθὴς κόσμος διετέλει ἐν χαρᾷ καὶ εὐφροσύνῃ. Φωναὶ ἀδόντων, ἤχοι ποικίλων μουσικῶν ὀργάνων, ἐξερχόμενοι τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ παραθύρων, ἀνεμιγνύοντο μὲ τὰ κελαδήματα τῶν πτηνῶν, τῶν ἐριζόντων πρὸς αὐτοὺς ἐν τοῖς πυκνοῖς φυλλάμασι τῶν σκιάδων. Ὁ ἀκούων τὰς συναυλίας ἐκείνας ἐλησμόνει νά ἐρωτήσῃ, διατί τόσον φαιδρὰ παράθυρα διατελοῦσι σιδηρόφρακτα, ὡς παράθυρα εἰρκτῶν. Διατί οἱ τοῖχοι τῶν περιβόλων εἶναι τόσον ἐξησφαλισμένοι, μᾶλλον κατὰ τῶν ἐντὸς, παρά κατὰ τῶν ἐξωθεν τυχὸν μελλόντων ν' ἀποπειραθῶσι τὴν ὑπέρβασίν των. Διότι ὀπισθεν τῶν ὑψηλῶν ἐκείνων τοίχων, ἀντὶ τῆς στυγνῆς, τῆς ἀπελπιστικῆς, τῆς κακὰ βυσσοδομοῦσης σιγῆς τῶν εἰρκτῶν καὶ φυλακῶν, ἀντήχουν οἱ φαιδρότεροι γέλωτες, αἱ ζωηρότεραι συνομιλίας τῶν —τίς οἶδεν ἂν ὄχι εὐτυχῶν— οἰκητόρων, καὶ ἠκούοντο οἱ συνήθεις κρότοι πολλαπλῶν γυμναστικῶν ἐν ὑπαίθρῳ παιδιῶν.

Ὁ θυρωρὸς δὲν μοὶ ἐπέτρεψε νά εἰσέλθω, παρά μετὰ πολλὰς ἐρωτήσεις καὶ ἐπανελημμένας διατυπώσεις. Μ' ὄλας τὰς διαβεβαιώσεις μου, ὅτι εἶμαι γνωστικὸς ἄνθρωπος, μοὶ προσεφέρετο λίαν ὑπόπτως, προφανῶς δι' αὐτὰς ταῦτας τὰς διαβεβαιώσεις. Διότι, ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἶπεν: οἱ γνωστικώτεροι ἄνθρωποι τοῦ κόσμου εἶναι ἴσα ἴσα ἐκεῖνοι, ὅσοι προσπαθοῦν μὲ κάθε τρόπον νά εἰσέλθουν εἰς τὸ "ἄσυλον". Ὅταν τέλος πάντων, διὰ λαμπρῶν κλιμάκων καὶ λαμπροτέρων διαδρόμων, ὠδηγήθην εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ καθηγητοῦ κυρίου Χ***.

— Καλὰ ποῦ ἤλθες! Ἀνεφώνησεν ὁ ἀγαθὸς γέρον. Πᾶμε νά σὲ παρουσιάσω εἰς τὸν διευθυντήν. Εἶναι πολὺ καλὸς καὶ σοφὸς ἄνθρωπος· εἶναι ὁ πατὴρ ὄλων ἡμῶν ἐδῶ μέσα.

Δὲν ἤξεύρω πῶς αἴφνης ἐσταμάτησε τὸ αἶμα ἐντὸς τῶν φλεβῶν μου. Οἱ λόγοι οὗτοι, ἡ εὐγένεια μεθ' ἧς τοὺς ἐπρόφερε, μ' ἐνέπνευσαν μίαν παράδοξον ὑποψίαν· ἀνέκφραστος φρίκη ἐδέσμευσε τὴν γλῶσσαν ἐν τῷ στόματί μου. Τί δουλειὰν ἔχω ἐγὼ νά κάμω μὲ τὸν διευθυντὴν τοῦ φρενοκομείου! Μήπως λοιπὸν δὲν πάσχω μόνον ἐκ τοῦ στήθους; Ἐσκέφθην ἀστραπιαίως, καὶ νῆχθηθην νά μὴ εἶχε μοῦ ἐπιτρέψει ποτὲ ὁ θυρωρὸς τὴν εἴσοδον εἰς τὸ "ἄσυλον"!

— Μία πολὺ θλιβερὰ ἀσθένεια, εἶπεν ὁ καθηγητὴς, συγχυσθεὶς ὀλίγον ἐκ τῆς σιωπῆς μου, πολὺ θλιβερά, ἂν καὶ "ποιητικὴ" ἀσθένεια, μ' ἐκάλεσε τόσον ἐκτάκτως ἐνταῦθα, καὶ μ' ἔκαμε νά παραμελήσω τοὺς ἐν τῇ πόλει ἀσθενεῖς μου.

Αἱ στοαί, δι' ὧν διηρχόμεθα, μ' ἐφαίνοντο ὅτι ἐγύριζον γύρω, γύρω, γύρω, περὶ τὴν κεφαλὴν μου! Ὁ καθηγητὴς ἐπερίμενεν εἰς μάτην νά τῷ ὁμιλήσω.

— Πρόκειται νά ἐξετάσωμεν, ἐξηκολούθησεν ἔπειτα, νά σπουδάσωμεν μίαν δυστυχῆ νεήλυδα· ἐν θῦμα ἐρωτικῆς ἀπελπισίας, ἐκ τοῦ δουκάτου τῆς Βάδης. Βεβαίως θά σ' ἐνδιαφέρῃ πολὺ νά εἶσαι παρὼν κατὰ τὴν ἐξέτασιν. Ὅριστε; Θά εἶναι τὸ πρῶτόν σου ψυχιατρικὸν μάθημα. Ἴδου ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον κυρίως παρήγγειλα νά ἔλθῃς.

Δόξα σοι ὁ Θεός! Λοιπὸν δὲν ἐπρόκειτο νά ἐξετάσουν ἐμέ! — Εὐχαριστῶ πολὺ, εἶπον, κύριε Αὐλοσύμβουλε! Καὶ ἀνέπνευσα ἰσχυρῶς καὶ βαθέως, ὡς ἂν εἶχον ἀντὶ τῶν ἀσθενῶν πνευμόνων τὰ μεγάλα φουσερά τοῦ σιδηρουργείου ὑπὸ τὰ στέρνα μου!

— Πρέπει νά σπουδάσω τὴν κατάστασιν τῆς πρὸ τῆς ἐπανόδου

τῆς μανίας, ἐξηκολούθησεν ὁ καθηγητής, θὰ ἦτο καὶ ἀνιάρων νὰ σὲ ἀφήσω νὰ περιμένῃς μόνος. Μετὰ τὴν "συνεδρίασιν" σ' ἐξετάζω, καὶ σὲ λέγω τὰ δέοντα ὡς πρὸς τὸ ταξειδίον σου.

Ἐγὼ ἀνέπνευσα ἐκ νέου, καὶ προσεπάθησα νὰ φανῶ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀτάραχος. Ἄλλὰ δὲν ἠσύχασα κυρίως, παρὰ ὅταν εἶδον μετὰ πόσης δυσκολίας ὁ διευθυντὴς συγκατένευσε ν' ἀνεχθῆ τὴν παρουσίαν μου κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀσθενοῦς του. Ὁ μικρόφθαλμος καὶ ψαρὸς οὗτος ἀπόγονος τῶν πυγμαίων παρενέβαλλε τὰς ἐνστάσεις αὐτοῦ τόσον ἀπροκαλύπτως, ὥστε ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἠσθάνθη ἐμαυτὸν προσωπικῶς προσβεβλημένον.

— Μὴ παρεξηγῆς τὸν φιλόφρονον συνάδελφόν μου, μοὶ ἔλεγε ὑπερθεὶς τῆς κεφαλῆς τοῦ διευθυντοῦ ὁ κύριος Χ*. — Αὐτὸς οὔτε φιλέλλην εἰμπορεῖ νὰ εἶναι, οὔτε φιλόμηρος. Ἐν γένει δὲν ἔχει πρὸς οὐδέναν σῶμα ἔχοντα τὰς φρένας εἰδικὴν τινα φιλίαν. Εἰκοσιπέντε ἔτη τώρα δὲν ζῆ καὶ δὲν συναναστρέφεται παρὰ μὲ τὰ παιδία του, τουτέστι τοὺς τρελοὺς. Ἡ ἀγαθότης του εἶναι ἀκαταμέτρητος, εἶναι ἄνευ ὀρίων, ἀλλὰ δὲν ἐκτείνεται πέραν τῶν τοίχων τοῦ κτιρίου τούτου. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἡ ἐπίσκεψίς σου δὲν ἐνοχλεῖ διόλου τὴν ἀσθενή, ἀλλὰ βλέπεις ὁ κύριος διευθυντὴς ἔχει, ὡς εἰκός, καὶ ἄλλας γενικωτέρας ἐπιφυλάξεις.

Καὶ ὑψώσας τὰς χεῖρας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡς προσευχόμενον παιδίον:

«Ἄϊ γὰρ Τσοῦ τε πάτερ, καὶ Ἄτεναίεε καὶ Ἄπολλον τοιοῦτοῖ ντέκα μοῖ ζουμφράντμονες ἄιεν Ἀχαῖων»!

ἀνέκραξεν ὁ γέρον, ρίψας ἐπὶ τῆς ἀσχημοτάτης τοῦ διευθυντοῦ μορφῆς βλέμματα ἐραστοῦ ἐνθουσιώδους.

Ὑστερον ἀπὸ τυπικὰς τινὰς φιλοφρονήσεις πρὸς τὸν ὅσον φιλομειδῆ τόσον δυσκέρδητον ἐκείνον μικράνθρωπον, ὅστις ἐφαίνετο ἀποκρύπτων τὰς δυστυχίας τῶν αὐτῷ ἐμπεισιτευμένων μετὰ φειδοῦς καὶ φιλοστοργίας, μεθ' ἧς οἱ γονεῖς ἀποκρύπτουν τὰ ἐλαττώματα τῶν ἰδίων τέκνων ἀπὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ κόσμου, μετέβημεν καὶ οἱ τρεῖς πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς πασχούσης. Μετὰ τὴν πρῶτην γωνίαν τοῦ διαδρόμου ἦν ἐκάμψαμεν, ὁ διευθυντὴς ἀνερριχθῆ πηδηκτὰ, ἀλλ' ἀψοφητὶ ὡς κουνέλιον στενήν καὶ πλαγίαν κλίμακα ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς ὀπίας, ὡς ἐνόμισα, εἶδον εἰσερχομένης τὰς ἡλιακὰς ἀκτίνας. Ὁ καθηγητὴς καὶ ἐγὼ ἐστάθημεν πρὸ τῆς προσεχούσας θύρας. Μετὰ

τινα λεπτὰ προσδοκίας σιωπηλῆς ἐλθὼν ὁ διευθυντὴς ἤνοιξεν ἡμῖν τὴν θύραν, καί:

— Ἐμβάτε, εἶπεν, εἶναι ὄλως διόλου ἡσυχος. — Καὶ ἔκαμεν, ὡς ἂν μᾶς εἰσήγεν εἰς τὸ ἄδυτον ναοῦ τινος.

Ὁ τόπος, ἐν ᾧ εἰσήλθομεν εὐλαβῶς, ἦτον εὐρύχωρος, αἶθουσα σχεδὸν στρογγύλου σχήματος, μὲ ὕψος λίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν διάμετρον αὐτῆς, καὶ μόνον ὑπὸ τοῦ ὑελοσκεπάστου θόλου τῆς φωτιζομένη. Παράθυρα δὲν εἶχεν, οὐδὲ ἠδύνατο νὰ ἔχη. Διότι οἱ τοῖχοι τῆς αἰθούσης ταύτης μέχρις ὕψους ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἀναστήματος κατεῖχοντο ὑπὸ παχείας καὶ ἀπαλῆς τινος γομώσεως κατὰ τὸ σύστημα τῶν ὀλοσηρικῶν ἐκείνων ἀναπαυτηρίων τῶν κοσμούντων τὰς αἰθούσας τῶν πλουσίων. Τὸ ἐπικαλύπτον τὴν ἐπίστρωσιν ταύτην παχύχουδον βελουδον, ἡμέρου κυανοῦ χρώματος, διεστίζετο εἰς κανονικὰ ρομβοειδῆ σχήματα ὑπὸ βαθέως ἐμπεπημένων κομβίων, μόλις φαινομένων, ὡς ἐκ τοῦ πάχους τῆς γομώσεως. Τὸ γυμνὸν τοῦ τοίχου μέρος, ἄνωθεν τῆς ἐπιστρώσεως, ἦτο λευκόν. Ὁ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους παχὺς τάπης ἦτο πράσινος: ἐνῷ τὰ ἄξυλα καί, ὡς ἐνόησα μετὰ ταῦτα, ἀεροπληθῆ, ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμιος καθίσματα καὶ ἀνάκλιτρα εἶχον τὸ αὐτὸ μὲ τὴν περικόσμησιν χρώμα: Κυανοῦν ἀνεκφράστως γλυκὺ καὶ ὄντως ἡμερον, ὥστε δὲν εἰζευρες ἂν ἦτο τοῦτο, ἢ τὰ χρώματα τοῦ ὑελίνου θόλου ἢ ἀφορμῆ, δι' ἣν τὸ ἐν τῇ αἰθούσῃ ἐκείνῃ φῶς ἐξήσκει ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν νεύρων τόσον εὐχάριστον, τόσον ἀνακουφιστικὴν καὶ τοῦτ' αὐτὸ πραϋντικὴν ἐπίδρασιν. Μηχανισμὸς ἀερισμοῦ δὲν ἐφαίνετο πουθενά. Καὶ ὅμως ὅταν εἰσήλθομεν εἰς τὸ ὑπαιθρον: τόσον καθαρά καὶ δροσερὰ ἦτο ἢ ἐν αὐτῷ ἀτμοσφαίρῃ!

Ἐν τούτοις ἡ δυστυχὴς αὐτοῦ κάτοικος δὲν ἐφαίνετο. Διὰ τοῦτο ὁ διευθυντὴς, προχωρήσας μετὰ τινὰς στιγμὰς σιωπῆς μέχρι τοῦ βάθους καὶ παραθεῖς τὸ οὖς ἐπὶ τοῦ ἀπαλοῦ ἐκείνου τοιχώματος, ἠρώτησε μετὰ τῆς συμπαθητικῆς ἐκείνης φωνῆς, μεθ' ἧς καλοῦσιν οἱ γονεῖς τὰ ἀσθενοῦντα φίλτατά των·

— Ἐπιτρέπεται, Fräulein;

Μέρος τοῦ κυανοῦ ἐπιστρώματος ὑπεχώρησεν ἀψοφητὶ ἐν εἶδει θύρας, καὶ λυσικόμος, λευχείμων κόρη παρέκλυεν ἐξ αὐτοῦ, ὡχρὰ μὲν, ἀλλὰ φιλομειδῆς καὶ ἐρασιμία.

— Ὅριστε! Ὅριστε μέσα, παρακαλῶ! λάβετε θέσιν καὶ συχω-

ρήσατέ μοι νὰ διορθώσω τὴν καρφίτσαν μου.

Καὶ προελθοῦσα εἰς τὴν αἴθουσαν, ὕψωσε τοὺς λευκοτάτους αὐτῆς βραχίονας ἑνασχολημένη, ἀλλ' εἰς μάτην, νὰ περισυνάξῃ τὴν μέχρι χρυσοχόρου ξανθὴν καὶ πλουσιωτάτην αὐτῆς κόμη.

— Ἄς κουρευέται! — εἶπεν ἐπὶ τέλους περιφρονητικῶς, καὶ τὴν ἀφήκε νὰ χυθῆ ἐπὶ τῶν τορνευτῶν ὠμοπλατῶν της. — Ἄφοῦ δὲν εἶν' ἐδῶ νὰ με ἰδῆ, ἄς κουρευέται! Ἄλλὰ μὴ βιάζεσθε παρακαλῶ, διὰ νὰ σᾶς παρουσιάσω καὶ τὸν μέλλοντα σύζυγόν μου. Ἐπήγε νὰ σκάψῃ νὰ βγάλῃ τὰ διαμάντια διὰ τὰ δακτυλίδια μας — τοὺς ἀρραβωνιάς μας. Μεγάλα διαμάντια! Πολὺ μεγάλα διαμάντια θὰ ἐπιθυμῆ νὰ εὔρῃ, γι' αὐτὸ ἀργεῖ νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἐν τούτοις μὴ βιάζεσθε. Ἐχει σφυρὶ μυτερό, καὶ εἶναι ἀνοιχτομμάτης ἄνθρωπος. Εἰς τὸ κέντρον τῆς γῆς θὰ προχωρήσῃ, ἀλλὰ θὰ τὰ εὔρῃ καὶ θὰ ἐπιστρέψῃ.

Ἐπειτα λαβοῦσα ἓν κάθισμα καὶ πλησιάσασα πρὸς ἐμέ, ὡς ἔαν ἡμεθα γνωστοὶ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας.

— Πές μου, παρακαλῶ, μὲ ὅλα τὰ σωστά σου, εἶπεν. Πόσον θερμὸν εἶναι τὸ κέντρον τῆς γῆς; Τόσον δά, σὰν τὸ χέρι μου; ἢ τόσον δά, σὰν τὸ μάγουλό μου; Ὅριστε; τόσον δά; ἢ τόσον δά;

Καὶ λαβοῦσα μετ' οἰκειότητος τὴν χεῖρά μου, ἔφερεν αὐτὴν ἐπὶ τῆς πυρεσσοῦσης παρειᾶς της, καὶ προσήλωσε τοὺς γαλανοὺς αὐτῆς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τῶν ἐμῶν, περιμένουσα νὰ τῆ ἀπαντήσω.

— Περισσότερον, ἐτραύλισα ἐγὼ συγκεχυμένως, πολὺ περισσότερο!

— Τόσον τὸ καλῆτερον! Ἄνεφώνησεν ἡ κόρη περιχαρῆς, καὶ ἐτινάχθη ὡς δορκὰς ἀπὸ τῆς θέσεώς της, κροταλίσασα τὰς μικρὰς αὐτῆς χεῖρας.

— Τόσῳ τὸ καλῆτερον! Μοῦ ἔφυγε ψυχρός, καὶ θὰ μοῦ ἔλθῃ ὀπίσω ὄλος φωτιά! ὄλος ἀγάπη! Γι' αὐτὸ μὴ βιάζεσθε, παρακαλῶ, περιμένετε νὰ τὸν ἰδῆτε. Θέλετε νὰ ψάλω τίποτε γιὰ νὰ μὴ μᾶς παραφανῆ ἡ ὥρα;

Καὶ εἰσελθοῦσα ὡς ἀστραπὴ εἰς τὸ προσεχές δωμάτιον, ἐπέστρεψε φέρουσα περίχρυσον ἰταλικὴν χάρπαν. Ἐπειτα ἐκλέξασα ὑπὸ τὸν χρωματιστὸν θόλον τὸ μέρος, ὅθεν εἰσήρχετο προφανῶς τὸ περισσότερο καὶ λευκότερον φῶς ἐτοποθετήθη κάπως φιλαρέσκως ὑπὸ τὰς ἀκτίνας αὐτοῦ καὶ ἤρχισε νὰ κρούῃ τὰς χορδὰς τοῦ ὄργανου τόσον φαιδρὰ καὶ τόσον ζωηρὰ, ὡς ἔαν ἦτον ἡ εὐτυχεσττέρα κόρη τοῦ κόσμου. Κατ' ἀρχὰς δὲν ἐπαιζεν ἢ μὴ γεννήματα τῆς φαν-

τασίας της. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἤρχισε νὰ ψάλλῃ μελαγχολικότερον συνοδεύουσα μὲ τοὺς μαγικοὺς καὶ ναχελεῖς τοῦ ὄργανου της τόνους φωνῆν ἔτι μαγικωτέραν, ἔτι ναχελεστέραν:

— Πῶς εἶν' στὸ δάσος σκοτεινά,
φταῖν τὰ κλαδάκια τὰ πυκνά.
Πῶς δὲ μὲ ἀγαπᾷ ὁ καλὸς μου,
τὸ ξεύρω ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου.
Ἄχ, καὶ βᾶχ, θὰ πῆ καῦμός;
μὰ πονεῖ ὁ χωρισμός,
κ' ἡ ἀγάπη κονδυλαίει,
σὰν βαρκούλα στὰ πελάγη!

Ἐδῶ διέκοψεν αἴφνης τὴν μουσικὴν, καὶ ἀποταθεῖσα πρὸς τὸν διευθυντήν, ὡς ἔαν συνεπλήρου ἀρξαμένην ἦδη ὁμιλίαν της:

— Καὶ στείλατέ μου τὴν παραμὰνα μου τὴν Ἄννικαν, εἶπε, γιὰ νὰ τοῦ γράψω ἓνα γράμμα νὰ τοῦ τὸ πῶ φανερά καὶ ξάστερα. Ἐπειτα, ἀναλαβοῦσα πάλιν τὸ ὄργανόν της ἤρχισε νὰ ψάλλῃ ἐπὶ ρωμαντικωτέρου τόνου, καὶ συγκεκινημένη μέχρι δακρῶν.

Ξεῦρεις τὰ πράσιν' ἀκρογιάλια,
ποῦ οἱ λεμονιαῖς ἀνθοῦνε;
Ποῦ μέσ' στοὺς ἴσκιους πορτοκάλια
χρυσᾶ μοσχοβολοῦνε;—
Ἐκεῖ, ἐκεῖ, στὴν γῆν τοῦ Παραδείσου,
νὰ ταξειδεύσω πιθωμῶ μαζί σου!

Ἄλλ' οὕτως ἐσπευσμένως κατανήσασα εἰς τὴν κατακλιδα τῆς γνωστῆς ταύτης στροφῆς τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ, καὶ πρὶν ἔτι συμπληρώσῃ τοὺς συνοδεύοντας τὸ ἄσμά της τόνους, διακοπεῖσα αἴφνης ἐκ νέου, ἔρριψε τὸ ἐπὶ τοῦ στήθους πεσὸν μέρος τῆς ξανθῆς αὐτῆς κόμης ὑπερθεν τοῦ ὤμου της, καὶ σείσασα τὴν ὠραίαν κεφαλὴν οὕτως, ὥστε αἱ μετάξιναι τρίχες νὰ περισυναχθῶσιν ὅσον οἶόν τε ἐπὶ τῶν νῶτων αὐτῆς:

— Ἀνάθεμά τους, εἶπε, ποῦ βγάλουν τὰ τραγούδια, καὶ κανένα δὲν ταιριάζει γιὰ τὸν ἑαυτό μου! Κανένα, κανένα! Ὡς κ' ἐκεῖνο ποῦ ἔκαμα ἐγὼ — κ' ἐκεῖνο δὲν ταιριάζει! Καὶ σύρουσα τοὺς λεπτοφυεῖς αὐτῆς δακτύλους ἐπὶ τῶν εὐήχων τῆς χάρπας χορδῶν, ὡς ἔαν τὰς ἐθώπευεν, — ἔχει ὅμως ὠραία μουσικὴ, πολὺ ὠραία μουσικὴ! εἶπε μετὰ παιδικοῦ στόμφου. Τόσον ὠραία, ποῦ κανένα δὲν τὴν ἔγραψεν ἀκόμη. Γι' αὐτὸ μὲ συγχωρεῖτε, ἂν τὴν ψάλλω χωρὶς "νόταϊς".

Καὶ τώρα, φίλε ἀναγνώστα, μὴ περιμένῃς ἀπὸ ἀνθρώπινην γραφίδα νὰ σοὶ παραστήσῃ τὴν βαθῆως συγκινητικὴν ἐκείνην σκινην, τῆς ὁποίας ἡμεῖς ἐγενόμεθα θλιβεροί, ἐκπεληγμένοι μάρτυρες. Ἴσως τελειοποιημένον τι σύστημα φωνογράφου θὰ κατάρθου ν' ἀντιγράψῃ στιγμιαίως ἓνα πρὸς ἓνα, καὶ διατηρήσῃ τοὺς καθέκαστα τόνους τῆς μελαγχολικῆς αὐτῆς μουσικῆς, οὕτως ὥστε ν' ἀναγνωσθῆ καὶ παρ' ἄλλων. Ἄλλὰ ν' ἀναγνωσθῆ μόνον, ὄχι καὶ νὰ ψαλλῆ. Διότι τὴν δαιμονίαν ἐκείνην δύναμιν, ἥτις, ὡς μαγικὸν πνεῦμα ζωῆς, διήκουσα, ἐνεψύχου τὰς φανταστικὰς καὶ αὐτοσχεδίου συμπτώσεις τῶν τόσον ἀπλῶν καὶ συγχρόνως τόσον ἀνεκφράστων ἐκείνων τόνων, τὰς μελωδικὰς, κι ἐνταυτῷ δραματικὰς ἀποχρώσεις ἑνὸς ἐκάστου στίχου, μιᾶς ἐκάστης λέξεως —ναί, μιᾶς ἐκάστης συλλαβῆς, δι' ὧν μᾶς ἔκαμνε νὰ βλέπωμεν μετ' ἀνατριχιάσεων ἐνώπιόν μας ζωντανὰς καὶ κινουμένας τὰς τόσον ἀμυδρῶς, τόσον ἀλληγορικῶς ὑπαινιχτομένας εἰκόνας τοῦ ραψωδῆματός της— αὐτὰ οὐδεμία χειροποίητος μηχανή, οὐδεμία μουσικὴ μεγαλοφυΐα δύναται νὰ ἐπαναλάβῃ πλέον, νὰ μιμηθῆ, ἔστω καὶ μακρόθεν.

Ἄλλὰ τὴν μελαγχολικῶς συμπεπτωκυῖαν στάσιν τοῦ σώματος, τὴν ἀορίστως ἀπελπιστικὴν τῆς μορφῆς τῆς ἔκφρασιν, καὶ συγχρόνως τὰς εἰδικὰς φυσιογνωμικὰς κινήσεις, δι' ὧν συνῴδευε τοὺς φθόγγους τῆς φωνῆς, τοὺς ἤχους τοῦ ὄργάνου της, ποῖον φωτογραφικὸν μηχανήμα, ἢ ποῖα ὑπεράνθρωπος τέχνη ζωγράφου θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὰς ἀντιγράψῃ! Δὲν λέγω τίποτε περὶ συγγραφικῆς μεγαλοφυΐας. Διότι τὸ γεγονός, ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀσθενεστάτῃ ταύτῃ ἀφηγήσει ἀναγκάζομαι νὰ χωρίσω τὰ ἐν τῇ φύσει τόσον ἀχωρίστως συνηνωμένα στοιχεῖα μουσικῆς καὶ φυσιογνωμίας, καταδηλοῖ, νομίζω, τρανότατα τὴν παραστατικὴν ἀτέλειαν οἴου δήποτε γραπτοῦ λόγου.

Διὰ τοῦτο ἐμπιστεύομαι εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ εὐαισθητοῦ ἀναγνώστου μου, καὶ τὸν ὑπενθυμίζω μόνον ν' ἀναλογισθῆ τὸν θλιβερόν προορισμόν τοῦ οἰκοδομήματος, ἐν ᾧ εὕρισκόμεθα τὴν εἰδικὴν κατασκευὴν τῆς αἰθούσης, τὸν χρωματισμόν αὐτῆς, τὴν τεχνητὴν μαγεῖαν τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων, ὑφ' ὧν ἡ δυστυχῆς ἐφωτίζετο, τὴν ὑποφθίνουσαν ἤδη καλλονὴν, τὴν ἐνδυμασίαν τῆς ψαλλούσης καὶ τὴν θαυμαστὴν τοῦ πάθους κλίμακα, δι' ἧς ἡ φωνὴ καὶ ἡ φυσιογνωμία ἀνήλθον ἀπὸ τῆς εἰδυλλιακῆς εὐδίας τοῦ πρώτου στίχου μέχρι τῆς ζοφερωτάτης ἀπελπισίας τῶν τελευταίων φθόγγων τοῦ ἄσματός της. — Ταῦτα πάντα τὸν ἀφίνω νὰ φαντασθῆ, ὅπως ἐννοήσῃ τὴν ἰσχυ-

ρὰν συγκίνησιν, ὑφ' ἣν αἱ καρδίαι ἡμῶν διετέλουν κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας καὶ κρίνη περὶ τῆς τεραστίας δυνάμεως, ἦν κατάρθωσαν νὰ ἐξασκήσωσιν ἐφ' ἡμῶν αἱ ἐξῆς ἀπλούσταται στροφαί:

Ἐνας βράχος στὰ βουνὰ
συλλογιέται μοναχός του.
Ἐνα ρυάκι, ποῦ περνᾷ,
κάτι τραγουδαί ἐμπρός του.

Μιά ἀνεμώνη, ποῦ ἀνθεῖ
ἀπ' τὸν βράχο βλαστημένη,
νὰ νοήσῃ προσπαθεῖ
τὸ τραγοῦδι τί σημαίνει.

Κι ὄλο σκύφτει, πῶς πολὺ
μακρὰ ἀπ' τὸ στήριμά της;
Τί τραγοῦδι νὰ λαλή
ὁ τρεχάμενος διαβάτης;

Τραγουδᾷ γιὰ μιὰ ἀγκαλιά,
ποῦ μὲ πόθον ἀνοιγμένη,
σὲ χρυσῆν ἀκρογιαλιά
μέρα νύχτα τὸν προσμένει.

Ἄχ, κι ἄς ἤμουν, λέγει, ἐγὼ
κείνη ποῦ θὰ τ' ἀγκαλιάσῃ!
Καὶ τὸ ρεῦμα τὸ γοργὸ
σκύφτ' ἢ δύστυχη νὰ φθάσῃ.

Μὰ, σὰν ἔσκυβ' ἔτσι δά,
τὸ νερὸ μὲ τὴν ὀρμὴ του
τὰ φυλλάκια τῆς μαδᾷ,
τὰ κατρακυλᾷ μαζί του!

Τώρα στέκει μὰδητῇ,
μὲ τὰ δάκρυα, στὸ μάτι—
Διατί, ἄχ! διατί
ν' ἀγαπήσ' ἓνα διαβάτη;...—

Ἐπισημειώθη κατὰ τὸν ἀριθμὸν αὐτὸν τὸ διάστημα συνεννοεῖτο διὰ

βλεμμάτων και ψιθυρισμών μετά τοῦ καθηγητοῦ. Ἄλλα τὰ δάκρυα, καί τῶν τριῶν ἡμῶν νομίζω, ἔρρεον πρό πολλοῦ ἤδη σιωπηλῶς. Ὁσον ἐπροχώρει τὸ ἄσμα, τόσον ἡ κόρη ἐγίνετο νευρική. Καί ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸν τελευταῖον στίχον, οἱ λεπτοὶ καὶ ροδοβαφεῖς αὐτῆς δάκτυλοι, ὡς ἐάν ἦσαν χαλύβδινα πλῆκτρα ἔθραυσαν διὰ μιᾶς ὅλας τὰς χορδὰς, ἐφ' ὧν ἔτυχε νὰ κινῶνται. Νεκρική σιγή ἐπεκράτησεν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς. Μεθ' ἧς ἡ κόρη ἠγέρθη αἰφνης, καί, στηριγμένη ἐπὶ τοῦ μουσικοῦ τῆς ὀργάνου, ἐβύθισεν ἀτενὲς βλέμμα διὰ τοῦ κυανοῦ τῆς αἰθούσης τοιχώματος, οὕτως, ὡς ἐάν ἐβλέπε δι' αὐτοῦ μακρὰν, πολὺ μακρὰν. Καί, ὡς ἐάν ἀπετεινετο πρὸς τοὺς ὀροφύλακας τῆς πατρίδος τῆς:

— Κλείσατε τὰς θύρας, ἀνέκραξε μεγαλοφώνως, ὡς ἄνθρωπος κινδυνεύων. Βγάλετε τοὺς ξένους ἔξω, καὶ κλείσατε τὰς θύρας! Εἶναι φονιῆδες τῶν καρδιῶν! Ἐμπαίκεται τῆς ἀγάπης!

Τὸ ὄργανον, λακτισθὲν ὑπ' αὐτῆς αἰφνιδίως, ἐτινάχθη πεσὸν πρό ἡμῶν μὲ κλαυθμηροὺς τόνους τῶν ρηγνυμένων χορδῶν του. Ἡ παράφρων ρίψασα μανιῶδες ἐφ' ἡμᾶς βλέμμα πλῆρες ἀπεχθείας καὶ μίσους, ὤρμησε πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος, ὡς ἐάν ἐζήτει νὰ φύγῃ. Ἄλλὰ συγκρουσθεῖσα πρὸς τὸ ἀπαλὸν τοῦ τοίχου ἐπίστρωμα, ἔπεσεν, ἢ μᾶλλον συνεσπειρώθη πρό αὐτοῦ, μὲ τὰ νῶτα πρὸς ἡμᾶς ἐστραμμένα.

Ὁ διευθυντὴς ἐκλείδωσεν ἀσφογιτὴ τὴν θύραν, δι' ἧς εἴχομεν εἰσέλθει, καί, λαβὼν τὸ ὄργανον μεθ' ἑαυτοῦ, μᾶς ἔνευσε νὰ περάσωμεν εἰς τὸ δωμάτιον, ἐξ οὗ ἐξεληθοῦσα ἡ νεᾶνις μᾶς εἶχεν ὑποδεχθῆ. Ὅταν εἰσῆλθομεν εἰς αὐτὸ ἐκλείδωσε κ' ἐκείνην τὴν θύραν ἀποκλείσας τοιουτοτρόπως τὴν δυστυχῆ ἐντὸς τῆς κυκλοτερῆς αἰθούσης. Τότε ἐνόησα διατί οἱ τοῖχοι καὶ αἱ θύραι τοῦ δωματίου ἐκείνου ἦσαν οὕτω παχέως ἐπεστρωμένοι, καὶ διατί τὰ ἐν αὐτῷ καθίσματα συνίσταντο ἀποκλειστικῶς ἐξ ἀεροπληθοῦς ἐλαστικοῦ κόμμιος, ὄντα διὰ τοῦτο λίαν ἐλαφρὰ καὶ ἀπαλά. Ἡ δυστυχὴς κατελαμβάνετο ἐκ διαλειμμάτων ὑπὸ ἐπικινδύνου μανίας, καὶ ἔπρεπε νὰ προφυλαχθῆ ἀπὸ πιθανὴν αὐτοχειρίαν ἢ καὶ ἀπλᾶ μωλωπισματα, ὡς τῶν σφοδρῶν καὶ τυφλῶν αὐτῆς συγκρούσεων πρὸς τοὺς τοίχους καὶ τὰ ἐπιπλά! Σιγηλοὶ καὶ σκυθρωποὶ διήλθομεν τὸ προσεχὲς δωμάτιον καὶ ἐν τρίτον μικρότερον αὐτοῦ. Δὲν ἐσκέφθη νὰ τὰ περιεργασθῶ, νομίζω ὁμως, ὅτι δὲν διέφερον οὐσιωδῶς ἀπὸ τὸ ἄρτι περιγραφέν. Ὅταν ἐξήλθομεν εἰς τὸν διάδρομον, εὐρέθημεν παρὰ τὴν στενὴν

καὶ πλαγίαν κλίμακα, τὴν ὁποίαν ὁ διευθυντὴς εἶχεν ἀνέλθει, πρὶν μᾶς εἰσαγάγῃ πιθανῶς, ὅπως βεβαιωθῆ ἐκείθεν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς πασχούσης. Τὴν ἀπλὴν ταύτην ὑποψίαν μου ἐνίσχυσε τῶρα τὸ γεγονός, ὅτι οἱ δύο ἰατροὶ ἀνῆλθον τὴν αὐτὴν ἐκείνην κλίμακα τόσον σύννους καὶ ἀφηρημένοι, ὥστε οὐδέτερος ἐπρόσεξεν εἰς ἐμὲ ἂν ἀκολουθῶ ἢ ὄχι. Ἀνῆρχοντο νὰ παραμονεύσουν τὰς κινήσεις τῆς παράφρονος, δὲν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία. Ὁ φύλαξ, ὅστις φαίνεται ἀδιακόπως παρεφύλαττεν ἐκεῖ που, κατῆλθε μετ' ὀλίγου πρὸς ἀναζητήσιν μου, ἀλλ' ἐγὼ οὐδὲ τὴν ἐπιθυμίαν, οὐδὲ τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς εἶχον νὰ παραστῶ περαιτέρω μάρτυς δυστυχίας τόσον φοβερᾶς, τόσον σπαραξικαρδίου! Ὁ νοῦς μου ἐνησχολεῖτο μὲ πικροὺς μελαγχολικοὺς συλλογισμοὺς· βαρεῖα θλίψις ὑπερεπλήρου τὴν καρδίαν μου· τὰ δάκρυά μου ἔρρεον ἀκράτητα. Ἄνελογιζόμην ὅποια τις πρέπει νὰ ἦτο ἡ διστάλαινα κόρη πρό τινῶν ἰσως ἡμερῶν ἀκόμη, καὶ ὅποια ἦτο σήμερον! Καὶ ἔκλαιον τὴν νεότητά της, τὴν ὀραιότητά της, τὴν ὄρφανείαν τῶν ἀτυχῶν αὐτῆς γονέων, καὶ ἔκλαιον διὰ τὴν ἀσπλαγχνον τῆς φύσεως ἀπανθρωπίαν, ἣτις ὀκδοδόμησεν ἐπὶ θεμελίῳ ἀσθενεστάτων τόν, ὅσον θαυμασιώτατον, ἄλλο τόσον ἀκροσφαλέστατον μηχανισμόν τῆς τῶν θνητῶν διανοίας. Καὶ ὅσῳ μᾶλλον ἐσκεπτόμην, τόσῳ μᾶλλον ἀκατάσχετον, τόσῳ πικρότερον ἐξεχύνετο κατὰ τῆς μητρυῖας ταύτης τὸ βωβὸν μου παράπονον. Τίποτε, ἐσκεπτόμην κατ' ἑμαυτόν, τίποτε δὲν μᾶς ἔχει δώσει καλόν, ἀμέτοχον τῆς ιδιότητος ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν μία μόνη στιγμή ὑπεραρκεῖ, ὅπως τὸ μεταβάλλῃ εἰς δύο καὶ τρεῖς φορὰς κακόν! Ἀπὸ τῆς ἀπλῆς χάριτος καὶ δεξιότητος τῶν μελῶν τοῦ σώματος, μέχρι τῶν πολυπλοκατάτων λειτουργιῶν τοῦ ἰσοθέου ἡμῶν πνεύματος, οὐδὲν, οὐδὲν μᾶς ἔδωκε πλεονέκτημα, τὸ ὅποιον νὰ μὴ ἐπισκιάζῃται ὑπὸ τινος παρακολουθοῦντος αὐτῷ μειονεκτήματος! Ἰδέτε τὸν σκώληκα τῆς γῆς. Τί ταπεινότερον, τί ἀτελέστερον πλάσμα ἠδύνατο νὰ φαντασθῆ κανεῖς; Καὶ ὅμως τίς θὰ τὸ ἐπίστευεν; Ἡ Φύσις προσηγάθη πρὸς τὸν σκώληκα φιλοσοτηγότερον ἢ πρὸς τὸν αὐτοκαλούμενον βασιλέα τῆς δημιουργίας!

Φαντασθῆτε τὸν ἄνθρωπον ἐστερημένον χειρῶν καὶ ποδῶν — ὅποιος κίνδυνος διὰ τὴν ζωὴν του! Τί ἐλεεινὸν καὶ ἄσχημον θέαμα διὰ τοὺς ὀφθαλμούς; Πόσον δύσκολος ἡ διατροφή του! Ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ Φύσις — ἀγρὸν ἠγόρασεν! Ἄλλὰ διχοτομήσατε τὸν σκώληκα, καὶ θὰ τὴν ἰδῆτε μετὰ πόσης δραστηριότητος καὶ φιλοσοτηγίας

θά σπεύση νά συμπληρώση τὸ ἀποκοπέν, νά ἄρη τὴν μικρὰν ἀσχημίαν, νά κάμη ἐκ τῶν τεμαχίων τοῦ ἐνός δύο σκώληκας! Ἴδέτε τὸ ὄρυκτὸν τῆς γῆς. Ἄψυχότερον πλάσμα ἠδύνατο νά φαντασθῆ κανεῖς; Ἡ συμπάθεια, μεθ' ἧς τὰ ἄτομά του ἔλκονται πρὸς ἄλληλα, ἡ μαθηματικὴ ἀκρίβεια, μεθ' ἧς ἡ ἀμυδροτάτη αὐτῶν διάνοια οἰκοδομεῖ τοὺς ἀπλοῦς, τοὺς ὁμοιομόρφους καὶ κανονικοὺς αὐτῶν συλλογισμοὺς, ἡγοῦν τὰ κρύσταλλά των, εἶναι τὸσον στοιχειώδης, τὸσον ἀφανής, ὥστε πρὸς ἐξηγήσιν τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν, αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἠναγκάσθησαν νά τὰς χωρίσωσιν ἀπὸ τῶν κεκτημένων αὐτὰς ἀτόμων, νά τὰς χαρακτηρίσωσιν μὲ τὰ γενικὰ καὶ ἀκατάληπτα ὀνόματα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ τοῦ μαγνητισμοῦ, τῆς ἑλξεως καὶ τῆς ὄψεως. Ἀλλὰ συγχύσατε τὰ αἰσθητά καὶ τοὺς συλλογισμοὺς τῶν ὄρυκτῶν, δηλαδὴ·βλάψατε τὰς γωνίας καὶ τὰς ἑδρας τῶν κρυστάλλων αὐτῶν, καὶ θέσατέ τα ἐν τῷ μέσῳ τῶν διατρεφουσῶν αὐτὰ συστατικῶν οὐσιῶν, καὶ θὰ ἰδῆτε μετὰ ποίου ζήλου ὑποστηρίζει ἡ Φύσις τὰς αὐλοὺς ἐκείνας ἐσωτερικὰς λειτουργίας, ὅπως ἀνοικοδομήσωσι τὰ βλαβέντα μετὰ τῆς αὐτῆς μαθηματικῆς ἀκριβείας, μεθ' ἧς καὶ πρότερον. Ἀλλ' ὅταν βλαβῆ τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ὅταν θραυσθῆ ἐλατήριον, ἡ σταματήση τροχὸς τις ἐν τῷ μηχανισμῷ ἐκείνῳ τοῦ νοός, ὃν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὸσον χαρακτηριστικὰ ὠνόμασε "ρωλόγι", τότε — ἡ Φύσις ἐξακολουθεῖ νά ἐξετάζη: ποία ἀράχνη ἔχασε τὸν δέκατον αὐτῆς πόδα διὰ νά τῆς τὸν ἀναπληρώση. Ποία σαύρα ἐβαρύνθη τὸν ὑδροχαρῆ αὐτῆς βίον, διὰ νά τῆ κατασκευάσῃ, ἀντὶ τῶν βραγχιῶν, κατάλληλα ἀναπνευστικὰ ὄργανα, νέους συμπαγεῖς πνεύμονας, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἀλλὰ τὴν περικαλλῆ ταύτην νεάνιδα, τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς δημιουργίας αὐτῆς; Τὴν ἀφίνει ἔρμαιον τοῦ δυστυχήματός της, καὶ οὔτε σπεύδει κἄν νά τὴν λάβῃ ὀπίσω, νά τὴν ἐνώσῃ μὲ τ' ἀρχικὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν τὸσον ἀτελῶς τὴν ἐπλασεν, ἀλλὰ τὴν παρέχει θέαμα τὸσφ μᾶλλον οἰκτρὸν καὶ σπαραξικάρδιον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ὅσφ διαυγεστέρα μᾶς εἶναι ἡ συνειδήσις περὶ τῆς διήθεν ὑπεροχῆς καὶ τελειότητος ἡμῶν!..

Τοιαῦτά τινα ἐσκεπτόμην περιπατῶν ἐν τῷ διαδρόμῳ τοῦ φρενοκομείου, μέχρις ὅτου ἐλθὼν ὁ καθηγητὴς μὲ ὠδήγησεν εἰς τὸ γραφεῖόν του. Αἱ ὑποψίαι μου περὶ τῆς δυστυχούς δὲν ἦσαν φαντασιώδεις. Αἱ ἀσθένειαι αὐταί, εἶπεν ὁ γέρον μετὰ προφανοῦς λύπης, δὲν ἀρκεῖ μόνον ὅτι εἶναι ἀνίατοι, ἀλλὰ καὶ δὲν χρησιμεύουσι διόλου πρὸς φωτισμὸν τῆς ἐπιστήμης. Τὸ κακὸν δὲν ἔχει τὴν ρίζαν του εἰς

τὴν γνωστὴν ἡμῖν φύσιν τῶν νεύρων, ἀλλ' εἰς τὸν ἄγνωστον παράγοντα Ψ., τουτέστι τὴν ψυχὴν. Ἡμεῖς θεραπεύομεν νεῦρα μόνον. Αὐτὸ εἶναι καταστροφὴ αἰσθημάτων καὶ παραστάσεων.— Ἄς ὁψεται ὁ αἴτιος!

Καὶ ἀνακτισάμενος τὴν πνευματικὴν ἡρεμίαν τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ὁ γέρον ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὸ στηθοσκόπιον. Τοῦτο ἐσήμαινεν ὅτι ἔσυρε διὰ παντός τὸ παραπέτασμα πρὸ τῆς θλιβερᾶς ἐκείνης σκηνῆς.

—Ἡτοιμάσθην ν' ἀναχωρήσω σήμερον, κύριε καθηγητά· ποῦ μὲ συμβουλευέτε νά πάγω; Ἡρώτησα τὸν ἱατρόν, ὕστερον ἀφοῦ κατέγραψεν εἰς τὸ σημειωματάριόν του τὸ εὐχάριστον συμπέρασμα τῆς στηθοσκοπήσεώς μου.

—Ποῦ ἄλλοῦ παρά ἐπὶ τοῦ Hartz! Δὲν μεταβάλλω γνώμην. —(Ὁ τρόζας ἰάζεται!), εἶπεν ὁ γέρον, καὶ τὸ εἶπεν, ὡς ἐάν συνδιεσκέπτετο ἐν πνεύματι μετὰ τινος Ὀμηρικοῦ Ἀσκληπιάδου. Ἐπειτα στραφεὶς πρὸς ἐμέ· —Τὰ ὄρη τοῦ Χάρτς δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπ' ἐδῶ καὶ αὐτὸς εἶναι, εἶπε, κυρίως ὁ λόγος τοῦ καλοῦ κλίματος καὶ τῶν ὠραίων περιχώρων, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τῶν δριμυτάτων ἐνίοτε καὶ βλαβερῶν εἰς τοὺς ξένους χειμῶνων μας. Διὰ τοῦτο λέγω «ὁ τρόζας ἰάζεται!». Ἀλλὰ μὲ τὸν νοῦν σου, νεανία μου! —ἐπρόσθεσεν ἔπειτα, σείσας τὸν λιχανόν,— Μὲ τὸν νοῦν σου! Σ' ἐπιτρέπω ν' ἀναβῆς ὅσον ὑψηλὰ δύνασαι εἰς τὸν αἰγλήντα Παρνασσόν, ὄχι ὅμως καὶ εἰς τὰς νεφελοσκεπεῖς κορυφὰς τοῦ ἡμετέρου Χάρτς. Ἐπ' αὐτῶν ἰοστεφεῖς Μούσας καὶ ἀκτινοβόλον Ἀπόλλωνα δὲν θὰ εὕρῃς. Ἀλλὰ Στρίγγλας μόνον καὶ Καληκαντζάρους καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ μεσαιωνικὰ δαιμόνια, τὰ ἐμπνεύσαντα εἰς τὸν μέγαν ἡμῶν κλασσικόν, τὸν ὁμηρικώτατον ἡμῶν Gothe, τὸ ψυχρόν καὶ σκοτεινὸν ἐκεῖνο μέρος τοῦ Faust, τὸ ὁποῖον — κάλλιον νά μὴ τὸ ἐγραφεῖν!

—Ὅπως δῆποτε, τῷ εἶπον, κύριε Αὐλοσύμβουλε, μέχρι Κλάουσταλ πρέπει ν' ἀναβῶ. Τὸν τόπον δὲν τὸν γνωρίζω καὶ τὰ γερμανικὰ βλέπετε πόσον δυσκόλως τὰ καταφέρνω. Παντοῦ ἄλλοῦ θὰ ἠσθανόμην τρομερὰν ἀπομόνωσιν, θὰ ἐπασχον νοσταλγίαν. Ἐνῶ ἐν Κλάουσταλ καθὼς σᾶς εἶπον ἔχω τὸν συμπατριώτην μου, τὸν συμμαθητὴν μου.

—Νά, κι αὐτός, σὰν ὅλους τοὺς ἀρρώστους, ἀνέκραξεν ὁ καθηγητὴς, ἐγερθεῖς ἐκ τῆς θέσεώς του. Τοῦ εἶπα, ὅτι κάτι εἶναι βλαβερὸν εἰς τὴν υγιάν του, ἔρχεται ὅμως πάλιν καὶ ζητεῖ τὴν ἀδειάν μου νά

τὸ κάμη μὲ τὴν ιδέαν, ὅτι, ἂν τὸ κάμη μὲ τὴν ἀδειάν μου, δὲν θὰ τὸν βλάψῃ! Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι τὸ ἐλάττωμα ὄλων τῶν φίλων μου Ἑλλήνων, — ἐπρόσθεσεν εἶτα μειδιῶν, — ἀπὸ Ὀδυσσέως μέχρι τῆς λογιότητός σου. Δὲν εἰμπορεῖτε ν' ἀποχωρισθῆτε ἀπ' ἀλλήλων. Δὲν εἰμπορεῖτε νὰ λησμονήσητε ὅτι εἴσθε εἰς τὰ ξένα. Καὶ ὅταν ξενιτευθῆτε, ὅπου συναντήσητε ἓνα ὁμόγλωσσόν σας, ἃς εἶναι καὶ ἀπὸ τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ κόσμου, ἐκεῖ εἶναι ὁ συμπατριώτης, εἶναι τρόπον τινὰ ἢ πατρίς σας. Καὶ κάμνετε λοιπόν, καθὼς λέτε, "χωριό", καὶ ἀπλόνετε τὴν "κάπα" σας καὶ κάθεσθε καὶ τὰ λέτε, τὰ λέτε, τὰ λέτε, ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ. Καὶ ὅταν τέλος πάντων βραδύσῃ, καὶ ἐπιστρέψετε εἰς τὰ σπίτια σας, τότε, ἂν συμβῆ νὰ μὴν εἴσθε σύνοικοι, κάθεσθε καθένας εἰς τὸ ἄκρον τοῦ παραθύρου, ὡς ὁ "Ὀδοῦσσεους" εἰς τὴν "ἄκτέεν πολουφλοῖσμπόιο ταλάσσεες" "χιεμένος καὶ καπνὸν ἀποτρόοσκοντα νοεέζαι χεές γκάιεες".

Ἐπειτα ἀναλαβὼν ἀξιοπρεπῆ σοβαρότητα:

— Ἐν τούτοις, εἶπε, "Χούιες Ἀκαϊοὶν" (υἱές Ἀχαιοῶν!) ὅ,τι ἤρμοξε τόσον ποιητικῶς εἰς τὸν "ποῖκιλομίτεεν" καὶ "πολυπλαγκτον" Ὀδυσσεά, δὲν ἀρμόζει καὶ εἰς σέ. Λέγεις ὅτι δυσκολεύεσαι ἀκόμη μὲ τὴν γλῶσσαν. Ἴδου εὐκαιρία νὰ γυμνασθῆς. Ποίησον τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν. Ζῆσε ὅσῳ περισσότερον σοὶ ἐπιτρέψει ἢ καλοκαιρία ἐν Ὀστερόδῃ ἢ ἐν ἄλλῳ τινὶ χωρίῳ τοῦ Χάρτς, ἐξ ὅσων σοὶ ἐσύστησα προχθές, ἀλλὰ ζῆσε μὲ τοὺς Γερμανούς, ὡς Γερμανός, καὶ θὰ ἴδῃς πόσον θὰ σέ ὠφελήσῃ καὶ ὑπὸ γλωσσικῆν ἔποψιν καὶ ὑπὸ ὑγιεινήν.

— Καὶ ἡ Κλάουσθαλ, κύριε καθηγητά, δὲν εἶναι ὑγιεινὴ πόλις;

— Πάλιν ἡ Κλάουσθαλ! ἀνέκραξεν ὁ ἀγαθὸς γέρον μετ' ἀδημονίας. Δὲν ἀμφιβάλλω πὼς εἶσαι "χιεμένος καπνὸν ἀποτρόοσκοντα νοεέζαι!" Χωρὶς ἄλλο ἐπιθυμεῖς νὰ ἴδῃς τὴν καπνίζουσαν ἐστίαν τοῦ συμπατριώτου σου. Πῆγαινε καὶ θὰ μ' ἐνθυμηθῆς. Δὲν χρειάζεσαι ἄλλον ὁδηγὸν νὰ τὸν εὕρῃς. Ὅπου εἶναι μία καπνοδόχος ἀδιαλείπτως καπνίζουσα, κρούσε τὴν θύραν: Ἐκεῖ κατοικεῖ ὁ συμπατριώτης σου.— Ἐνθυμοῦμαι ἓνα Ἑλληνα συμφοιτητὴν μας ἄλλοτε. Ὅσα ἐξοδεύαμεν ἐγὼ καὶ ὁ μακαρίτης ἀδελφός μου πρὸς θέρμανσιν τοῦ στομάχου, καὶ δυστυχῶς, καὶ τῆς κεφαλῆς, δις τόσα ἐξόδευε ὁ Ἑλληνας, ὅπως διατηρῆ τὴν θερμάστραν τοῦ δωματίου τοῦ ἀδιαλείπτως πεπουρακτωμένην.

— Ἀλλὰ δὲν πιστεύω δά, κύριε Αὐλοσύμβουλε ν' ἀνάπτουν θερ-

μάστρας τώρα ἐν Κλάουσθαλ; Ἐχομεν Αὐγουστον μῆνα!

— Χμ! χμ! εἶπε σκεπτικῶς ὁ γέρον καὶ ὡς ἐὰν μ' ἐβαρύνθη πλέον. — Δὲν γνωρίζω ἴσως ναί, καὶ ἴσως ὄχι. Ἐν τούτοις αὐτὸ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει, ἀφοῦ δὲν πρόκειται νὰ πᾶς ἐκεῖ. Κοντὸς ψαλμὸς ἀλληλουΐα!

Καθ' ἣν στιγμὴν ἀπεχαιρετήθημεν, ὁ μὲν ἰατρὸς ἠρίθμησεν ἐτι ἀπαξ τὰ χωρία, ἐξ ὧν μὲ ἄφηνε νὰ ἐκλέξω ἐν πρὸς διαμονήν μου, ἐγὼ ὅμως μετέβην κατ' εὐθείαν εἰς τὸν σταθμὸν διὰ νὰ πληροφορηθῶ πότε ἀναχωρεῖ ἀμαξοστοιχία καὶ λάβω εἰσιτήριον διὰ — Κλάουσθαλ.

— Ὑστερον ἀπὸ τόσας συστάσεις τοῦ ἰατροῦ; Θὰ εἰπῆτε. Αἴ! ὕστερον ἀπὸ τόσας συστάσεις! Εἰς τὸν κόλπον μου ἔφερον τὴν πέμπτην ἐπιστολὴν τοῦ ἀγαπητοῦ Πασχάλῃ, ὅστις καὶ πάλιν μ' ἐξώρκιζε νὰ μὴ προτιμήσω ἄλλον τόπον πρὸς ἀλλαγὴν κλίματος καὶ μ' ἔδιδε τὰς εὐνοικωτέρας πληροφορίας περὶ τοῦ καιροῦ. Ἀπὸ τινος ἐπεκράτει ἐν Κλάουσθαλ τόσον ὠραῖος καιρὸς, ὅσον πρὸ πολλῶν ἐτῶν δὲν ἐνθυμοῦντο νὰ εἶδον οἱ κάτοικοι. Ἐν τούτοις δὲν εἶπον τίποτε περὶ τούτου εἰς τὸν ἰατρὸν, διότι ἐπεθύμουν νὰ τὸν ἐξαφάνισω γράφων αὐτῷ τὸ ἀνεπίστως εὐχάριστον νέον ἐξ αὐτοῦ τοῦ τόπου, δηλαδὴ τῆς Κλάουσθαλ.

Ὁ Πασχάλῃς ἦτο φίλατος συμμαθητῆς μου. Συνεμαθητεύσαμεν καὶ συναπεφοιτήσαμεν ἐκ τοῦ Γυμνασίου τῆς Πλάκας πρὸ δύο μόλις ἐτῶν. Ἀνῆκε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν τάξιν τῶν γραμματοδιψῶν ἐκείνων νέων τῆς δούλης Ἑλλάδος, ὅσοι διὰ παντοίων μόθων καὶ στερήσεων ἐξοικονομήσαντες γλίσχρον τι ποσὸν χρημάτων, μεταβαίνουνσιν, ἐν σχετικῶς ὠρίμῳ ἡλικίᾳ, εἰς τὴν ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν, ἐστίαν τῶν φῶτων, τὰς κλεινάς Ἀθήνας, ὅπως ἐμφορηθῶσι τῶν ἱερῶν ναμάτων τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς παιδείας. Ἦτον ἐπομένως ὁ ἐπιμελέστερος, ὁ χρηστοθηθέστερος μαθητῆς τῆς τάξεώς μας. Ἀπίστευτος ἢ λιτότης μεθ' ἧς ὁ νέος οὗτος ἐξῆσεν ἐν Ἀθήναις. Κλεάνθειοι οἱ κόποι ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων διήνυσεν τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς του. Τὰς καθημερινὰς δὲν ἦτον ἐλεύθερος κυρίως παρὰ κατὰ τὰς ὥρας τῶν παραδόσεων τὸν λοιπὸν χρόνον τῆς ἡμέρας κατετρώχετο προγυμνάζων δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἀντὶ εὐτελεστάτης ἀμοιβῆς τοιούτους, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, μαθητὰς, οὓς ἄλλοι προγυμνασταὶ παρήτησαν, ἀπελπισθέντες διὰ τὴν ἀμέλειαν καὶ δυσμάθειάν των. Τὰ μαθήματα τοῦ γυμνασίου ὠφελεν νὰ τὰ μελετήσῃ καὶ τὰ μάθῃ

πάντα ἐν καιρῷ νυκτός. Καί εἶναι θαῦμα, ὅτι ὄχι μόνον τὰ ἐμάνθανεν ἄριστα, ἀλλά καί καιρός τῷ ἐπερίσσειεν ἀκόμη νά μεταβαίνει εἰς τῆς πλύστρας του καί προπαρασκευάζη τήν θυγατέρα της δι' ἐξετάσεις διδασκαλίας. «Ὁ διδάσκων διδάσκειται», εἶναι ἐν ρητόν τὸ ὁποῖον πάντες οἱ τοιοῦτοι νέοι ἔχουσιν ἀνά στόμα. Καί ὁ Πασχάλης ἀπό τήν πλύστραν του δέν ὠφελεῖτο κυρίως εἰ μή κατὰ τήν ἔννοιαν τοῦ ρητοῦ τούτου καί κατὰ τὰς μικράς δαπάνας τῶν πλυστικῶν του: Μηδαμινῆ ὠφέλεια, τήν ὁποῖαν ὁ δυστυχῆς νέος ἐπλήρωσεν ἐπὶ τέλους πῶλῶ ἀκριβά. Διότι ἡ ἀχάριστος ἐκείνη μαθήτρια ἀφοῦ ἐσαγήνευσε τὸν διδάσκαλον εἰς ἰσχυρὰ ἐρωτικά δίκτυα, τὸν ἀπέπεμψε μετ' ἀπαραιλλου ἀσυνειδησίας, δι' οὐδένα ἄλλον λόγον, παρά διότι ἦτο σωφρονέστερος τοῦ ἀντιζήλου του! Ὅπως δὲ ποτε, τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο δέν τὸ ἐγνώριζεν ἄλλος ἀπὸ ἐμέ, ὅστις ἐγενόμην μάρτυς τῶν στεναγμῶν καί τῶν δακρῶν του. Οἱ λοιποὶ συμμαθηταὶ μας ἐθεώρουν τὸν Πασχάλην ὡς ἄνθρωπον, ὅστις οὔτε ἐμβήκεν, οὔτε θά ἐμβῆ ποτὲ εἰς τῆς Ἀγάπης τὸ σχολεῖον. Μετὰ τήν λήξιν τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν του, ἀφ' ἐνός μὲν ἡ δικαίως ἀποκτηθεῖσα τῶν διδασκάλων εὐνοία, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ γνωστὴ πρὸς ἀπόρους ἐπιμελεῖς νέους εὐεργετικότης ἐνός τῶν τὰ μάλιστα ἀνεπιδείκτως προστατευόντων τὰ γράματα Ὁμογενῶν ἐξησφάλισαν τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν Γερμανίᾳ. Ποτὲ δέν θά λησμονήσω τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐπανηγορίσαμεν τὴν χαροποιάν τῆς ἀγγελίας ταύτης ἀφίξιν. Ὁ Πασχάλης ἔννοοῦσε καί καλά νά ἐξοδεύσῃ μόνος διὰ τὴν ἑορτήν, καί νά ἐξοδεύσῃ πρωτοφανῶς καί ἀξίως. Ἐπὶ πολλῆν ὥραν συνεζητήσαμεν τὸ πρόγραμμα τοῦ "γλεντιοῦ" ἐπὶ τέλους ἀπεφασίσθη, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ, νά "συνδύασωμεν τὸ τερπνὸν μετὰ τοῦ ὠφελίμου". Μετ' ὀλίγον ἐμέλλομεν ἀμφοτέροι νά μεταβῶμεν εἰς Γερμανίαν: νά γεινώμεν Γερμανοί. Καί ποῖος εἰμπορεῖ νά γείνη σωστός Γερμανός, πρὶν ἢ ὑποβαπτισθῆ μὲ τὸν ζῦθον; Ἀλλ' ἡμεῖς δέν ἐγνωρίζομεν ἀκόμη τί ἐστὶ τὸ περιαιρόμενον τοῦτο ποτόν, τὸ ἀπόβρασμα τῆς κριθῆς καί τῶν ἀχύρων, τὸ τείνον νά παραγκωνίῃ ἐν μέσαις Ἀθήναις τὸν ζωηφόρον οἶνον, τὴν εὐφροσύνην τῶν θνητῶν καί τῶν Μακάρων! Ἄς χαρῶμεν λοιπὸν διδασκόμενοι τί ἐστὶ ζῦθος. Ἄς συνδύασωμεν τὸ τερπνὸν μετὰ τοῦ ὠφελίμου! εἶπεν ὁ Πασχάλης.

Μετὰ πολλὰς καί δειλὰς περισκοπήσεις, παρεισθήλομεν εἰς τὸ ζυθοπωλεῖον τοῦ Μπερνιουδάκη, καταπόρφυρον ἀπὸ τήν ἐντροπήν μας.— Μόλις εἶχομεν ἀποφοιτήσει τοῦ γυμνασίου καί εἰσηρχόμεθα

κατὰ πρώτην τότε φοράν εἰς καπηλεῖον. Ὅταν ἐστρυμώχθημεν εἰς τὴν ἀπωτέραν γωνίαν τῆς βαρβαρικῆς ἐκείνης κρύπτης, ὁ Πασχάλης, ἐξαγαθὸν ἐκ τοῦ θυλακίου του, ἐμέτρησεν ἐξ δεκάρας: Ἦσαν τὸ πᾶν ὅτι εἶχε, ὅλη του ἡ περιουσία.

— Αὐτά, εἶπεν, εἰς τὸν βαθμὸν τῆς φιλίας! Ἄλλὰ πρόσταξε σύ, ποῦ τὰ καταφέρνεις καλῆτερα.

Μετ' ὀλίγον ὁ ὑπηρέτης παρέθηκεν ἐνώπιόν μας δύο ποτήρια ζῦθου. Ἐπὶ πολλῆν ὥραν τὰ ἐθεώμεθα σιγηλοὶ καί λίαν συγκινημένοι. Τέλος ἐκάμαμεν "τόκα" καί τὰ ἐγγίσαμεν εἰς τὰ χεῖρά μας. Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Πασχάλη, εὐρυθνήτες ἔξαφνα, ἀντήλλαξαν, ὡς ἐξ ὀρμεμφύτου, μετὰ τῶν ἐμῶν βλακῶδες, διαπορητικὸν βλέμμα. Παράδοξος μορφασμὸς ἀπροσδοκῆτον ἀπογοητεύσεως συνοφρῶσε τὸ πρόσωπόν του, μορφασμὸς, ὅστις ἐφαίνετο μᾶλλον ἀντανάκλασις πιστῆ τῶν συστολῶν καί διαστολῶν τοῦ ἰδικοῦ μου προσώπου: Τὸ χλιαρὸν καί κιτρινωπὸν ἐκεῖνο ποτὸν ἐνέπνευσεν εἰς τὰ γευστικά ἡμῶν νεῦρα ἰσχυρὰς ὑποψίας ὡς πρὸς τὴν καθ' αὐτὸ καταγωγὴν του. Ἄλλ' ἡ συγκίνησις μας ἦτο μεγάλη, καί κανεὶς ἐξ ἡμῶν δέν ἐξέφρασε τί ἐσκέπτετο τὴν σιγηλὴν ἐκείνην· ἀλλὰ θέσαντες τὰ ποτήρια πρὸ ἡμῶν, ἐβλέπομεν αὐτὰ πολλῆν ὥραν μετὰ σιγηλῆς λίαν τεταραγμένου καί δυσπιστίας. Ὅτε αἴφνης ἐγερθεὶς ὁ Πασχάλης λίαν τεταραγμένος, ἤρπασε τὸν πῖλον του, κ' ἔδωκεν εἰς ἐμὲ τὸν ἐδικόν μου. Τὸν ἔλαβον, ἐγερθεὶς κ' ἐγὼ μηχανικῶς. Ὁ Πασχάλης ἔθηκε τὰς δεκάρας ἀποφητὴ "ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς φιλίας", καί ἐχώρησεν, ὡς "βρεμμένη γάτα", πρὸς τὴν ἐξοδον, καταπόρφυρος καί κατησχυμένος. Ἐγὼ τὸν ἠκολούθησα χωρὶς νά ξεύρω ἀκόμη διατί. Ὅταν ἐξήλθομεν εἰς τὴν ὁδόν, τότε πρώτον ἔμαθον, ὅτι αἰτία ὄλης ἐκείνης τῆς ταραχῆς, καί τῆς οὕτω προώρου διακοπῆς τοῦ "γλεντιοῦ" μας ἦτον ἡ εἰς τὸ ζυθοπωλεῖον εἴσοδος τοῦ κυρίου Ν.! Ὁ κύριος Ν. ἦτον ὁ ὑπὸ τῶν τάξεων αὐτοῦ ἀνεξαίρετως χλευαζόμενος καί ἐκσυριττόμενος καθηγητῆς, πρὸ τοῦ ὁποίου καί τὸ ἔσχατον παιδάριον τοῦ γυμνασίου δέν τὸ εἶχε διὰ τίποτε εἰς τὴν ἐποχὴν μου νά καπνίσῃ τὸ τσιγαράκι του, ἐν αὐτῇ τῇ παραδόσει. Ὁ δὲ Πασχάλης ἦτο μέγας τότε, ἀναγνώστὰ μου, μὲ μυστακὰς ἐναμιλλωμένους πρὸς τοὺς τοῦ κυρίου Ν.! Ἄλλὰ φαίνεται, ὅτι ὁ Πασχάλης, ὡς πτωχὸς "τουρκομερίτης", εἶχε διδαχθῆ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων νά σέβηται τοὺς διδασκάλους του. Καὶ μὴ τὸν ἐκλάβης διὰ τοῦτο περιορισμένου νοδὸς ἄνθρωπον, παρακαλῶ. Ἡ χρηστοφεία δέν εἶναι εὐθήθεια. Ὁ δὲ Πα-

σχάλης ἦτον ὁ ἐξυπνότερος, ὁ πρακτικώτερος ὄλων ἡμῶν. Διότι ἐνῶ ἡμεῖς οἱ ἄλλοι μετ' ὀλίγον, ὡς φοιτηταί, ἤρχησαμεν νὰ σαταλῶμεν τὸν πολυτιμότερον τῆς ζωῆς ἡμῶν χρόνον ἀτακτοῦντες ἐν ταῖς πλατείαις καὶ ταῖς λεωφόροις τῶν Ἀθηνῶν, ἐκφωνοῦντες πολιτικούς λόγους, φωνασκοῦντες περὶ Φάλαγγος καὶ διὰ τοῦτο ψυχρολούομενοι διὰ πυροσβεστικῶν ἀντλιῶν, δερόμενοι ὑπὸ "τραμπούκων", μισθωτῶν τοῦ τότε ὑπουργείου, καὶ ἐπὶ τέλους ρεμβάζοντες ἐν ταῖς φυλακαῖς τοῦ Γκαρπολά, ὁ γνωστικός Πασχάλης, ἐνῶ ἦτον ἐλεύθερος νὰ μείνῃ δύο ἔτη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, ἐσπούδαζεν ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ἐσπούδαζε τὴν ἐπωφελεστέραν τῆ Ἑλλάδι ἐπιστήμην, τὴν ὀρυκτολογίαν καὶ μεταλλευτικὴν. Κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἐγγραφῆ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Φράιβουργ καὶ ἐκεῖθεν μοι ἔγραφεν ἔπαινων τὸ ἄλλως μικρὸν τοῦτο ἴδρυμα, ἐκθειάζων τὴν εὐκοσμίαν καὶ τῶν ἀτακτοτέρων φοιτητῶν εὐθὺς ὡς πατήσωσι τὸν πόνον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πανεπιστημίου, θαυμάζων τὴν δραστηριότητα καὶ φιλεργίαν τῶν καθηγητῶν· πρὸ πάντων ὁμῶς πανηγυρίζων τὴν καλοκάγαθίαν τῶν σοφῶν ἐκείνων διδασκάλων, οἱ ὅποιοι διὰ τῆς πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν συγχρωτίσεως καὶ συγκοινωνίας, εἴτε ὡς ἐπίτιμα μέλη τῶν σωματείων τῶν τελευταίων, εἴτε διὰ τῶν συνεχῶν ὑποδοχῶν καὶ φιλοξενήσεων αὐτῶν ἐν τοῖς κόλποις τῶν οἰκογενειῶν των, πραγματοποιοῦσι σιωπηλῶς τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἐξηθικέσεως τῆς φιλομάχου καὶ φιλοπότου ἐκείνης νεολαίας.

Ἄλλ' ἔτι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἔαρινου μου ἐξαμήνου ἐν Γοττίγγῃ ἤλθε καὶ ὁ Πασχάλης ἐκεῖ πλησίον ἐπὶ τῶν ὁρέων τοῦ Χάρτς. Διότι εὐθὺς ὡς διεδόθη, ὅτι ὁ σιδηροῦς Ἀρχικαγγελάριος τῆς Γερμανίας, ἐν τῇ συγκεντρωτικῇ μανίᾳ τῆς πολιτικῆς του, προτίθεται νὰ μεταβῆ εἰς Βερολίνον τὴν ἐν Κλάουσταλ ἀκαμίαν Ἀκαδημίαν τῆς μεταλλευτικῆς, ἔσπευσε νὰ μεταβῆ εἰς τὴν τελευταίαν, ὅπως, πρὸ τῆς καταστροφῆς, ὡς μοι ἔγραφεν, ἐπωφεληθῆ τοῦ διπλοῦ πλεονεκτήματος θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν σπουδῶν. Διότι περὶ τὴν Κλάουσταλ ὑπάρχουν, ἐξηρητημένα ἐκ τῆς Ἀκαδημίας, πολλὰ καὶ διάφορα μεταλλεῖα καὶ μεταλλουργεῖα, ἐν οἷς οἱ φοιτηταὶ δικαιωματικῶς ἐργάζονται, ἐξασκούμενοι ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν καὶ ὁδηγίαν τῶν σπουδαιωτέρων ὀρυκτολόγων καὶ μεταλλουργῶν τοῦ Κράτους. Καὶ κυρίως εἰπεῖν, ἡ μικρὰ τῆς Κλάουσταλ πόλις εἶναι γέννημα καὶ θρέμμα τῶν ἀνωτέρων καταστημάτων. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς δὲν συνίσταται, εἰ μὴ ἐκ τοῦ προσωπικοῦ τῶν μεταλλείων,

τῶν μεταλλουργικῶν ἐργοστασίων καὶ τῆς Ἀκαδημίας.

Πρὸς τὴν πόλιν ταύτην κατηυθινομένη δύο περιπὸν ὥρας ἀπὸ τῆς μετὰ τοῦ ἱατροῦ μου συνδιαλέξεως, καὶ μετὰ τινων ὥρων ταξείδιον διὰ σιδηροδρόμου ἐφθασα εἰς Ὀστερόδην. Ἐντεῦθεν ἢ πρὸς τὰ ἄνω πορεία γίνεται διὰ τῶν συνήθων τῆς Γερμανίας ταχυδρομικῶν ὀχημάτων, ὑπὸ τεσσάρων συρομένων ἵπων ἐπὶ τῆς ἀνηφορικῆς λεωφόρου. Ἡ Κλάουσταλ κεῖται ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ Χάρτς, πολὺ ὑψηλὰ· καὶ ἡ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἐλικοειδῆς πρὸς αὐτὴν ἀνάβασις, παρῆγεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ ὁδοιπόρου μαγικώτατα ἐναλλὰξ θεάματα τερπνοτάτων κοιλάδων, παχυσκίων δασῶν, χινοσκεπῶν ἐν ἀπόπτῳ κορυφῶν ὁρέων, φωτεινῶν ὄροπεδίων, ἀγρίων φαράγγων καὶ ἠλιβάτων πετρῶν, μὲ τοὺς κελαρισμούς τῶν χαμηλὰ κυλιομένων ρυακίων, τοὺς ρόχθους τῶν ἀφ' ὑψηλοῦ παφλαζόντων καταρρακτῶν, καὶ ὄλην ἐκείνην τὴν ποικιλίαν τῶν χρωμάτων, δι' ὧν ἡ χεὶρ τοῦ Φθινοπώρου, ἐφαπτομένη, ποικίλλει τὰ ἐνδύματα τῆς φύσεως, μικρὸν πρὶν ἢ τῆς ἀφαίρεση τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο. Ἐπειτα ἡ εὐδία τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἦτο κάτι τι σπάνιον ἐν Γερμανίᾳ! Ἐλαφοὶ ζέφυροι, βαλσαμωμένοι ὑπὸ τῆς εὐώδους τῶν πευκνῶν ρητίνης, ἔπαιζον σεῖοντες τὰ κυανᾶ τῶν θυρίδων τῆς ἀμάξης παραπετασμάτια, ζωογονοῦντες τὰς μορφὰς τῶν ὁδοιπόρων, ἀναγεννῶντες τὸ αἶμα ἐντὸς τῶν καρδιῶν καὶ τῶν πνευμόνων μας. Ὁ ἠλιοκαῆς ταχυδρόμος, μὲ τὰ λευκὰ τῆς τάξεώς του σήματα ἐπὶ τοῦ μελανοῦ σκυτίνου πῖλου, μὲ τὴν ἀδιακόπως πλαταγοῦσαν μαστιγὰ του, ὁσάκις προεφαίνετο χωρίον τι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἡμῶν, ἀπεκρέμα τὴν στιλπνὴν αὐτοῦ σάλπιγγα ἀπὸ τῆς μασχάλης, σαλπίζων ὀρεκτικώτατα μελωδικὰς τινὰς στροφὰς τοῦ δημῶδους τῶν ταχυδρόμων σαλπίσματος, ὅπως ἀναγγεῖλη τὴν προσέγγισίν του. Τὰ περικυκλοῦντα ἡμᾶς ὄρη ἀντήχουν θαυμασίως τοὺς τελευταίους φθόγγους τῶν στροφῶν του. Ἄλλ' ὁσάκις ἐπλησιάζομεν πλέον εἰς τὸ χωρίον, τότε τὴν ὑψηλὴν τὴν ἠχοῦς μουσικὴν τὴν ἀπεστομίζον ἐξαίφνης αἱ ἰσχυραὶ κραυγαὶ τῶν χηνῶν, αἰτίνες ἔσπευδον νὰ μᾶς ὑποδεχθῶσι μὲ ἀνοικτὰς πέτρυγας καὶ προτεταμένους λαίμους· οἱ γρυλισμοὶ τῶν χοίρων, οἵτινες ἐπροθυμοῦντο νὰ μᾶς παραχωρήσουν ἐλευθερὰν διάβασιν, ὑποχωροῦντες κατὰ πυκνάς φάλαγγας, μὲ ὑψηλὰ συνεστραμμένας οὐράς, δι' ὧν μᾶς ἐχαίρετῶν, ἐπὶ τὸ στρατιωτικώτερον· καὶ τέλος αἱ ζωηραὶ φωναὶ παιδρωτῶν παιδίων, τρεχόντων πρὸς συνάντησίν μας, τρεχόντων ὅπως κρεμασθῶσι πρὸς τὰ ὀπισθεν τῆς ἀμάξης. Ὡς καὶ οἱ

ἵπποι ἦσαν ἐνθουσιασμένοι. Ὅσφ ὑψηλότερον ἀνεβαίνομεν, τόσφ μᾶλλον ἐλαφροί, μᾶλλον θυμοειδεῖς ἐγίνοντο. Ἡ ἄμαξα εἶχε δέκα θέσεις· ἀλλ' ἐπιβάται δὲν ἤμεθα παρὰ τέσσαρες μόνον. Εἶχον λοιπὸν λόγους καὶ οἱ ἵπποι νὰ εἶναι εὐχαριστημένοι κατὰ τὸ ταξείδιον ἐκεῖνο.

Ἦδη πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τερνὸν καὶ δασοστεφές ὄροπέδιον, ἐν τῷ μέσφ τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ Κλάουσθαλ.

Καὶ μικρὸν πρὶν ἢ ἐξέλθωμεν τῶν καταπύκνων ἐκεῖνων δασῶν, βραδυπορούσης τῆς ἀμάξης διὰ τὸν ἀνήφορον, αἰφνης ὠχρά τις μορφή παρέκυψε διὰ τῆς ἀνοικτῆς θυρίδος, παρ' ἣν ἐκαθήμην θερμὴ καὶ τοῦτ' αὐτὸ πυρέσσουσα χεὶρ ἔσφιγξε νευρικῶς τὴν ἐδικήν μου. Ἦτον ὁ Πασχάλης, ἐλθὼν πρὸς προῦπάντησιν, συνειπία τοῦ ἐξ Ὀστερόδης τηλεγράφου μου. Ὁ Πασχάλης, μὲ τὴν στολήν τῶν μεταλλευτῶν, μὲ τὸ φοιτητικὸν αὐτοῦ "κασκέττον", ὑπὲρ τὸ σκιάδιον τοῦ ὁποίου ἔστιλβον χιασταὶ δύο μικραὶ ἀργυραὶ σφύραι· τὸ γενικὸν τῶν μεταλλευτῶν καὶ ὀρυκτολόγων σῆμα. Πρὶν ἔτι τὸν παρατηρήσῃ ὁ ἠνίοχος καὶ σταματήσῃ τοὺς ἵππους, ἐγὼ εὐρέθην ἐκτὸς τῆς ἀμάξης ἐντὸς τῆς ἀγκάλης τοῦ φιλάτου.

Εἶχον παρέλθει ὑπὲρ τὰ δύο ἔτη, ἀφ' ὅτου δὲν εἶδομεν ἀλλήλους. Καὶ ἦτο μὲν ὁ Πασχάλης ἀνέκαθεν ὑπόχλωμος καὶ ἀναιμικός, ὡς νέος ὅστις ὅσον φειδωλῶς περιποιεῖτο τὸ σῶμα, ἄλλο τόσον ἀφειδῶς κατεπόνει τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὸν εἶχον ἰδεῖ τόσον ὠχρόν, τόσον καταβεβλημένον. Μάλιστα ἐπὶ τῶν δροσερῶν ἐκεῖνων ὁρέων, ἐν μέσφ ἀναπαύσεων τώρα πλέον ἀσυγκρίτως ἀνθρωπινωτέρων ἀπὸ τὰς ἐν Ἀθήναις, καὶ ὕστερον ἀπὸ τὸσους διθυράμβους ὑπὲρ τοῦ κλίματος, ἐν ᾧ ἔζη, ἐπερίμενον νὰ τὸν εὕρω πλήρη ζωῆς καὶ δυνάμεως. Καὶ ὅμως αὐτοῦ ἐνώπιόν μου τὸν εἶχον, βωβὸν ἐκ συγκινήσεως, καὶ τὸν ἔσφιγγον ἐπανειλημμένως εἰς τὴν ἀγκάλην μου, καὶ φρίσσων ἤσθανόμην τὴν θερμὴν τῶν ξηρῶν αὐτοῦ χειλέων, τὸν πυρετὸν τῶν ἐφιδρωμένων χειρῶν του, ἐγὼ ὅστις, μ' ὄλην τὴν ἀσθένειαν καὶ τοὺς κόπους τοῦ ταξείδιου, ἐκινούμην ἐν τῷ μέσφ τῆς ζωογόνου ἐκεῖνης ἀτμοσφαιρας τόσον ἐλαφρῶς, τόσον δυναμωμένος!

— Ἀδελφέ μου, Πασχάλη, μὲ φαίνεται ὀλίγον ἀνήμπορος! τῷ εἶπον, μετὰ τὰς μακρὰς καὶ ἐπανειλημμένας ἡμῶν περιπτώξεις.

— Ἄ μπά! Δὲν ἔχω τίποτε. Εἶπεν ἐκεῖνος ἀδιαφόρως. Ἔτσι εἶμαι πάντοτε.

— Παράδοξον! Ἐπερίμενα νὰ σὲ ἰδῶ παχὺν παχὺν καὶ κόκκινον μέσα εἰς τὸν καθαρὸν αὐτὸν ἀέρα.

— ὦ! εἶπε τότε ὁ Πασχάλης μετὰ μελαγχολικοῦ μειδιάματος — περιμένεις πράγματα, τὰ ὅποια δὲν συνδυάζονται μὲ τὸ ἐπάγγελμά μας. Ὁ καθαρὸς ἀέρας εἶναι διὰ σέ, ὅστις ἔρχεσαι ἐπίτηδες νὰ τὸν ἀναπνεύσης, ὄχι δι' ἡμᾶς, ποὺ ζοῦμεν ὄλην τὴν ἡμέραν, ὡς τυφλοπόντικοι, μέσα εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, ἢ ἀναπνέομεν τοὺς δηλητηριώδεις ἀτμοὺς τῶν μετάλλων ἐν τῷς μεταλλουργείαις. Ἐπειτα εἶχον καὶ ὀλίγην ἀυπνίαν ἐσχάτως. — Ἦμην τόσον ἀνήσυχος — Σ' ἐπερίμενα καθ' ἐκάστην.

Ὁ ταχυδρόμος, ἅμα ἐξελθὼν τοῦ δάσους, ἤρχισε νὰ σαλπίζει τὰς γλυκυτέρας στροφάς τοῦ ἄσματος του, προφανῶς διότι ἀνήγγελε τὴν ἀφίξιν του ὄχι τόσον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Κλάουσθαλ, ὅσον εἰς τὰ τέκνα καὶ τὴν σύζυγόν του. Ἡμεῖς ἠκολουθοῦμεν τὴν ἄμαξαν μακρόθεν, κρατούμενοι ἀπὸ τῶν χειρῶν.

— Ἄφες τον νὰ πάγη. Εἶπεν ὁ Πασχάλης. Δὲν χάνεις τίποτε. Θὰ σοῦ φέρῃ τὰ πράγματά σου εἰς τὸ σπίτι μου. Ἐδῶ εἴμεθα ὅλοι γνώριμοι· ἄλλως τε ἔχω παραγγεῖλει εἰς τὸ ταχυδρομεῖον.

Μετ' ὀλίγον ἐξελίχθησαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, ὡς εὐρεῖς καὶ παχύτατοι χλοεροὶ τάπητες, οἱ περὶ τὴν Κλάουσθαλ λειμῶνες. Ὑψηλαὶ μεμονωμένοι καπνοδόχοι, ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐγειρόμενοι, προσεῖλκυσαν τὴν προσοχήν μου: ἀναμφιβόλως ἀνήκον εἰς τὰ μεταλλεῖα. Αἱ στέγαι τῆς πόλεως μόλις διεκρίνοντο ὡς ἀγροὶ κοκκινωπῆς γῆς νεωστὶ ὠργωμένων, ἐν τῷ μέσφ τοῦ ἀνοικτοῦ πρασίνου χρώματος τοῦ ὄροπέδιου. Ἄλλ' αἱ οἰκίαι δὲν ἐφαίνοντο ἔτι, διότι κεῖνται χαμηλότερον τῶν λειμῶνων, ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ καὶ ἐκατέρωθεν τοῦ διατέμνοντος τὴν πόλιν ποταμίσκου. Ὁ βασιλεὺς ἡλῖος ἐνεδύετο θαυμαστὴν μεγαλοπρέπειαν, ἐπιχρυσῶν τὰς κορυφὰς τῶν ἀπέναντι ὑψωμάτων· μακρυὴ ἀρμονία κωδῶνων, ὡς ἦχοι μουσικῆς ἐκπνεύσεως, ἀφικνεῖτο μέχρις ἡμῶν ἀπὸ τῶν πέριξ κλιτύων, ἐφ' ὧν διεκρίνοντο ἀμυδρῶς λευκαὶ ἀγέλαι βοσκημάτων, ἐπιστρεφόντων οἴκαδε. Εἰς ἔτι μακροτέρας ἀποστάσεις αἱ δασοσκεπεῖς τῶν ὄρεων πλευραὶ ἐχρωματίζοντο ὀλονὲν μελανώτεραι· λευκὴ ὀμίχλη ἤρχιζε νὰ αἰωρῆται ἐπ' αὐτῶν. Καὶ ὑπεράνω αὐτῶν ἡ ὑψηλοτάτη κορυφὴ τοῦ Χάρτς, ὁ "Χιονόσκουφος" κατὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου, καθίστατο ἀπὸ λευκῆς ἐρυθρὰ κ' ἐρυθροτέρα, ἀμιλλωμένη κατὰ τὴν ὠραιότητα τοῦ χρωματισμοῦ πρὸς τὴν γνωστὴν ἀνταύγειαν τῶν

“Αλπεων. Μετ’ ὀλίγον τὰ τιτυβίσματα τῶν πτηνῶν ἐσίγησαν· οἱ ἤχοι τῶν κωδῶνων ἐξέπνευσαν· οἱ ζέφυροι ἐκοιμήθησαν· οὐδὲ φύλλον ἐκινεῖτο. Παράδοξον αἶσθημα θρησκευτικῆς κατανύξεως συνείχε τὴν καρδίαν μου πρὸ τοῦ μεγαλείου τῆς φύσεως! Ἀπεριγραπτος συγκίνησις ἐδέσμευε τὴν γλῶσσάν μου. Ὁ Πασχάλης ἐσφιγγε διαρκῶς τὴν χειρά μου, καὶ με ἠτένιζε μετ’ ἐσωτερικῆς ἱκανοποιήσεως διὰ τὴν βαθεῖαν ἐντύπωσιν, ἣν ἐποίει ἐπὶ τῶν αἰσθήσεών μου ἡ σκηνογραφία. Ἐπὶ τέλους διέκοψε τὴν σιωπὴν:

Ἐπὶ πάντων τῶν ὀρέων
ἠσυχία βασιλεύει.
Ἐπὶ τῶν κλαδίσκων πλέον
οὔτε φύλλον δὲν σαλεύει.
Τὰ πτηνὰ ταῖρι ταῖρι
κοιμῶνται σιγὰ κ’ εὐτυχῆ—
“ὦ, καρτέρει, καρτέρει,
καὶ σὺ θὰ κοιμᾷς ἐν βραχεῖ!”—

Οἱ μελαγχολικοὶ οὔτοι τοῦ μεγάλου τῆς Γερμανίας ποιητοῦ στίχοι, ἀπαγγελθέντες ὑπὸ τοῦ Πασχάλη οὕτως, ἀπροσδοκῆτως, ἑλληνιστί, μετὰ βαθέος πάθους καὶ ἀληθοῦς συναισθήματος τῆς σημασίας αὐτῶν, δὲν ἠξεύρω πῶς μ’ ἐπροξένησαν τὴν γλυκεῖαν ἀνατριχίασιν, καὶ ἔφεραν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου τὰ δάκρυα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δὲν μοὶ συμβαίνουνσι συνήθως, εἰ μὴ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἀνεφίκτως ὑψηλῶν σκέψεων, ἀμετρήτως βαθέων αἰσθημάτων, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν μόνον ὅταν ἡ ψυχὴ μου τύχη νὰ εἶναι καταλλήλως διατεθειμένη.

—Ἐκεῖ ἐπάνω τοὺς ἔγραψεν. Εἶπεν ὁ Πασχάλης δεικνύων μοι τὴν χιονοσκεπῆ κορυφὴν τοῦ Βρούκ. — Βλέπεις τὸ μελανὸν ἐκεῖνο σημεῖον; Αὐτὸ εἶναι τὸ ξενοδοχεῖον, ὅπου διενυκτέρευσεν. Ἐπὶ τῶν τοίχων αὐτοῦ σώζεται ἀκόμη ἡ ἡμερομηνία καὶ τὸ ἰδιόγραφον ὀνομά του. Πρέπει νὰ ἦτο τοιαύτη τις ἐσπέρα, ὅταν ἔγραψε τοὺς στίχους. Τόσον εὐδία, τόσον γαληνιαία.

— Καὶ ἔχετε λοιπὸν συχνὰ τόσον μαγικὰς ἐσπέρας ἐπὶ τοῦ Χάρτς;

— Πολὺ συχνὰ ὄχι. Ἀλλὰ τώρα εἶναι ὁ καιρὸς τῶν. Ἀπὸ πινος ζῶμεν ἐνταῦθα ὡς ἐν Παραδείσῳ. Διὰ τοῦτο ἐπέμενον νὰ ἐπισπείσῃ; τὴν ἔλευσίν σου.

— Καὶ δὲν ἐφοβείσο μήπως σοῦ φέρω τὴν κακοκαιρίαν;

— Ὅχι τόσον, ὅσον μὴ δὲν προφθάσης τὴν καλοκαιρίαν. Δὲν ἔχεις ἰδέαν τί ἄλλοπρόσαλλος εἶναι ὁ γέρος ἐκεῖ ἐπάνω, με τὸν αἰωνίως λευκὸν σκούφόν του. Τί δύστροπος! Δι’ αὐτὸ κῦτταξε νὰ κοιμηθῆς ἀπόψε καλά, νὰ ξεκουρασθῆς ἀπὸ τὸ ταξεῖδι. Νομίζω φρόνιμον νὰ τὸν ἐπισκεφθῶμεν ἐνόσφ εἶναι στὰ καλά του.

— Τί! ἀμέσως αὔριον ἐννοεῖς;

— Ναί, ναί! Πρέπει νὰ τὸν καλοπιάσωμεν· εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ τὸν κάμωμεν νὰ παρατεῖνῃ τὴν εὐμένειάν του. Δὲν νομίζεις;

— Ἀμφιβάλλω! Εἶπον ἐγώ, ἀναφερόμενος ὄχι τόσον εἰς τὸν τρόπον, περὶ οὗ ὠμίλει, ὅσον εἰς τὰς δυνάμεις ἡμῶν ἀμφοτέρων.

— ὦ, βέβαια, βέβαια! Ἐξηκολούθησεν ὁ Πασχάλης, μετὰ πειρακτικῶν μειδιάματος. Ὅταν ἰδῆ, ὅτι ὁ νέος προσκνητῆς του δὲν ὁμοιάζει ἡμᾶς τοὺς βεβήλους καὶ βαναύσους, οἱ ὅποιοι τὸν ἀναβαίνομεν μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ λερώσωμεν τὴν σκούφιάν του, ὅτι ἐντὸς τοῦ ὄχρου τούτου μετώπου ἐγκυμονεῖται μία ὠδὴ πρὸς ἔπαινόν του, τότε βεβαίως θὰ μᾶς φερθῆ ὅπως πρέπει. Ὡς πρὸς τοῦτο ὁμοιάζει κι αὐτὸς ὅλους τοὺς “μεγάλους”. Ἐν τούτοις κάμε καὶ σὺ πῶς τὸν θαυμάζεις ἀπὸ τώρα· πῶς δὲν ἠξεύρεις πόθεν ν’ ἀρχίσῃς τὸ ἐγκώμιόν του. Καὶ τότε σὲ ὑπόσχομαι ἐπὶ τοῦ Χάρτς πολλὴν τέρψιν καὶ διδασκαλίαν.

— Λοιπὸν πάντοτε ὁ ἴδιος; Ἀνέκραξα ἐγὼ γελῶν. Πάντοτε τὸ τερπνόν, ἀχώριστον ἀπὸ τοῦ ὠφελίμου; Κ’ ἐλησμόνησας τὸ “φιάσκο” στὴν “μπιραρία” τοῦ Μπερνιουδάκη; Ἐδῶ ἐγελάσαμεν καὶ οἱ δύο ἀπὸ καρδίας.

— Ἐν τούτοις, εἶπεν ὁ Πασχάλης μετ’ ὀλίγον σοβαρῶς, τώρα τὸ πρᾶγμα διαφέρει. Τώρα δὲν πρόκειται νὰ πιθηκίσωμεν ἀπλῶς τοὺς ξενισμούς, νὰ μάθωμεν πῶς διαδραματίζονται αἱ κωμικοτραγικαὶ σκηναὶ γερμανικῆς μέθης, ἀλλὰ νὰ γνωρίσωμεν τὰς τοποθεσίας, ἐν αἷς ὁ νηφαλιώτατος δραματικὸς τῆς χώρας ταύτης ὑπέθεσε τὰς τόσον μαγικὰς καὶ φανταστικὰς σκηνὰς τοῦ “Φάουστ”.

— Ἀλήθεια λέγεις. Ἐλησμόνησα πῶς ἡ “Παραμονὴ τοῦ Μαΐου” διαδραματίζεται ἐπὶ τοῦ Χάρτς. Καὶ εἶναι λοιπὸν ἐδῶ κοντὰ τὸ μέρος;

— Νά! ἐκεῖ ἐπάνω ὑψηλὰ εἶναι τὸ ὄροπέδιον, ἐφ’ οὗ ἐσκηνοθέτησε τὰ ὄργια καὶ τοὺς χοροὺς τῶν Μαγισσῶν κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ Μαΐου· καὶ ἔμπροσθεν, κάτω, χαίνει εἰς καταπληκτικὸν βάθος τὸ βάραθρον, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἀκόμη ὀνομάζεται: “ὁ Λέβης

τῶν Στριγγλῶν". Πολὺ κοντὰ δὲν εἶναι· ἀλλὰ πάντοτε κοντήτερα δι' ἡμᾶς, παρὰ διὰ τοὺς Ἀμερικανούς, οἱ ὅποιοι διαπλέουν τὸν ὠκεανὸν πρὸς ἐπίσκεψίν του.

Οὕτω κατηγοροῦμεθα εἰς τὴν πρὸ ἡμῶν ἀποκαλυφθεῖσαν τῶρα πολίχνην, ἐγὼ μὲν ἀπερροφημένος ὑπὸ τοῦ περὶ ἐμὲ μεγαλείου, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους πότε πρὸς τὸ ἐν πότε πρὸς τὸ ἄλλο σκηνογραφικὸν θαῦμα, ὃ δὲ Πασχάλης χαιρετῶν τοὺς διαβάτας καὶ ἀντ' ἐμοῦ, ἀλλὰ πάντοτε μὲ τὸ κηδεμονικὸν αὐτοῦ βλέμμα ἐπ' ἐμοῦ, πρόθυμος νὰ μοὶ ὀνομάσῃ τὰς τοποθεσίας, ν' ἀριθμήσῃ τὰς εἰδικὰς μιᾶς ἐκάστης καλλονάς, ὡς ἐὰν μὴ ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν ὁρέων ἐκείνων σπιθαμὴ γῆς, ἐφ' ἧς νὰ μὴ ἐπάτησεν ὁ ποὺς του. Καὶ ὑπεδύετο τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ ξεναγοῦ τόσῳ μᾶλλον ἀσμένως, καθ' ὅσον, ἀνέκαθεν εἰς τακτικὴν ἀλληλογραφίαν διατελοῦντες, δὲν εἶχον, κατὰ τὴν συνάντησίν μας ταύτην, πολλὰ τινα ἰδιαιτέρα νὰ διακοινώσωμεν πρὸς ἀλλήλους.

Αἱ οἰκίαι τῆς Κλάουσθαλ, ἐκτὸς τῶν ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων, οὐτ' ἐπὶ μεγέθει οὐτ' ἐπὶ καλλονῇ διακρίνονται. Αἱ ὁδοί, δι' ὧν διερχόμεθα, ἦσαν ἀνάλογοι πρὸς τὰ ἐπ' αὐτῶν οἰκοδομήματα. Ἀνήφοροι καὶ κατήφοροι εἶναι πράγματα συχνὰ καὶ ἀναπόφευκτα διὰ τὴν ὄρεινὴν πολίχνην. Ἐν τούτοις πάντα ταῦτα ἦσαν ἀξιολόγως λιθοστρωμένα. Διότι μ' ὄλην τὴν ἀπροσεξίαν ἡμῶν, καὶ τὴν ἀμυδρότητα τῶν διὰ πετρελαίου παροδίων φανῶν, σπανίως προσεκρούομεν ἐπὶ ἐξοχῶν καὶ οὐδέποτε ἐπέσαμεν εἰς βόθρον τινά. Παράξενος μοὶ ἐφάνη καὶ πρωτοφανὴς ἡ προσαγόρευσις τῶν παριόντων. Διότι ἐν Κλάουσθαλ οὐδένα θὰ συναντήσητε καθ' ὁδὸν χωρὶς νὰ σᾶς προσαγορεύσῃ: "Glück auf"! καὶ ὅταν ἀκόμη τῷ εἰσθε ὄλους διόλου ἄγνωστος. Κατ' ἀρχὰς ἐνόμισα ὅτι προέφερον τὸ "Καλημέρα" τῶν Γερμανῶν τόσον ἰδιωματικῶς, ὥστε νὰ παραλλάσῃ μέχρι παρεξηγήσεως. Ὅταν ὁμως ἐπείσθην, ὅτι δὲν προσεφώνουν παρὰ "Ἐσο τυχηρός"! ἠρώτησα τὴν αἰτίαν.

— Αἱ! αὐτό, βλέπεις, ἐπακολουθεῖ εἰς τὸ ἐπάγγελμά μας. — Εἶπεν ὁ Πασχάλης μελαγχολικῶς.— Καλημέρα καὶ καληνύχτα, εἰς τὸν μεταλλορύκτην λεγόμενον, θὰ ἦτο σκληρὰ εἰρωνεῖα. Ἡμέρα δὲν ὑπάρχει διὰ τοὺς διανύοντας αὐτὴν ἐντὸς τῆς ἐρεβώδους νυκτὸς τῶν καταχθονίων, οὔτε νύξ διὰ τοὺς διάγοντας αὐτὴν ἐν ἐργασίᾳ ὑπὸ τὴν λάμπιν τῶν φανῶν καὶ τῶν λαμπάδων. Διὰ τοῦτο μὴ τοῖς εὐχηθῆς ποτὲ τοιοῦτόν τι, ἂν θέλῃς νὰ μὴ τοὺς ἐνθυμίσης τὴν δυστυ-

χίαν των. Εὐχου εἰς πᾶσαν περίστασιν καὶ εἰς ὄντιν' ἀπαντᾷς νὰ εἶναι τυχηρός. Ὅλοι ἐδῶ ἔχομεν ἀνάγκην τῆς εὐχῆς ταύτης.

— Ἀλλὰ τί σημαίνει λοιπόν, κύριε; ἠρώτησα ἐγὼ, γελῶν ἐπὶ τῇ σπουδαιότητι, μεθ' ἧς ὁ Πασχάλης ἤρξατο νὰ περιβάλλῃ τὸ ζήτημα.

— ὦ! εἶπεν ἐκεῖνος ἔτι μελαγχολικώτερον. — Ἡ εὐχὴ αὕτη δὲν σημαίνει, ὡς νομίζουσι πολλοί: Ἐσο τυχηρός ν' ἀνασκάψῃς κανένα ἀδάμαντα! Ἐσο τυχηρός ν' ἀνακαλύψῃς καμμίαν φλέβαν χρυσοῦ! ἀλλὰ σημαίνει διὰ τὸν πτωχὸν μεταλλευτὴν: Ἐσο τυχηρός νὰ μὴ πέσῃ κανεὶς ὑπόγειος θόλος καὶ σὲ πλακώσῃ! Ἐσο τυχηρός νὰ μὴ ἀναφθοῦν τὰ ἀέρια τῶν μεταλλείων καὶ σὲ καύσου! Καὶ οὕτω καθεξῆς.

Τοιουτοτρόπως ἐφθάσαμεν μέχρι τῆς οἰκίας του, καὶ — "Glück auf"! ἔχαιρετήσαμεν τὴν πρὸ τῆς θύρας προσδοκῶσαν οἰκοδέσποιναν. Τουτέστιν: Ἐσο τυχηρά, μήπως μετὰ μίαν στιγμὴν σοὶ ἀναγγεῖλουν, ὅτι εἶσαι χήρα, ὅτι ἠτεκνώθης! Ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ ὁ Πασχάλης εἶχε φροντίσει νὰ μοὶ παραχωρηθῇ κατάλυμα, ὄνομα καὶ πρᾶγμα ἀναπαυτικώτατον. Πρὸ πολλοῦ δὲν εἶχον κοιμηθῆ τόσον ἀναπαυτικά, τόσον χορταστικά, ὅσον κατὰ τὴν πρώτην ἐκείνην νύκτα ἐν Κλάουσθαλ. Ἴσως συνεισέφερε καὶ ἡ κόπωσις μου πρὸς τοῦτο. Διότι μόλις ἐδειπνήσαμεν καὶ τὸ "ἐπῆρα δίπλα". Τόσον ἦμην κουρασμένος ἀπὸ τὸ ταξεῖδιον.

Ἀλλὰ παραδόξως πῶς ἐχορτάσθην ὑπνον πολὺ πρὶν φέξῃ κυρίως ἡ ἡμέρα. Καὶ ἤκουον μὲν τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ πρὸ πολλοῦ ἤδη ἐγερθέντας καὶ κινουμένους, ἀλλ' ἀφοῦ ἦτον ἀκόμη τόσον σκοτεινά, ἐπροτίμησα νὰ μὴ σηκωθῶ. Ἐπὶ τέλους ἐκρούσε τὴν θύραν μου σφοδρῶς καὶ εἰσήλθεν ὁ Πασχάλης καταβεβρεγμένος ἄνωθεν ἕως κάτω.

— Βρέ, ἀδερφέ! — ἀνέκραξεν ἐκπεληγμένος — κοιμᾶσαι ἀκόμη; Εἶναι μεσημέρι! —

Ἀληθῶς εἶχον κοιμηθῆ βαθῶς ὄχι μόνον καθ' ὄλην τὴν νύκτα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἥμισυ τῆς ἡμέρας! Καὶ δὲν δυσαρεστήθην μὲν τόσον ἐπὶ τούτῳ, ἐξεπλάγην ὁμως δυσαρέστως, ὅταν ἀποσύρας τὰ παραπετάσματα τῶν παραθύρων, εὔρον ὅτι τὸ δαμάτιόν μου δὲν ἐφωτίζετο περισσότερο ἀφ' ὅσον μέχρι τοῦδε. Ἡ βροχὴ ἐπιπτεν ὡς ἀπὸ μυρίων κρουθῶν· πυκνὴ ὁμίχλη ἐκάλυπτε τὰ πάντα· ὁ οὐρανὸς ἦτο μαῦρος, πίσσα! Εὐρισκόμεθα ἐν αὐταῖς ταῖς νεφέλαις!

— Καὶ τώρα;! εἶπον πρὸς τὸν Πασχάλην, ἐκπεληγμένοι ἐκ τῆς ἀπροσδοκῆτου μεταβολῆς.

— Τώρα —“Ὁ Θεὸς ἐλεήσει ἡμᾶς καὶ οἰκτειρήσῃ ἡμᾶς!” — ἀπήντησεν ἐκεῖνος κρεμάσας τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν, ὡς ἀνθρώπος ἀηλιπισμένος. — Τί κρίμα νὰ μὴ ἔλθῃς ἐνωρίτερον! Ὅταν ἐβγῆκα ἐγὼ σήμερα πρωὶ νὰ πάγω εἰς τὸ μεταλλεῖον, δὲν ἐφαίνετο ἀκόμη τίποτε ὑποκτον. Καὶ διὲς τί κατάστασις πραγμάτων εἰς ὀλίγων ὥρων διάστημα!

— Λοιπὸν δὲν θ' ἀναβῶμεν σήμερον εἰς τὸν Χιονόσκουφον.

— Σήμερον; — Ἀνέκραξεν ὁ Πασχάλης, οἰκτειρῶν τὴν ἀφέλειαν τῆς ἐρωτήσεως. — Δὲν ἐρωτᾷς ἂν θὰ εἰμπορέσης νὰ βγάλῃς τὴν μύτη σου ἔξω ἀπὸ τὴν θύρα ἐδῶ καὶ καναδὸ ἐβδομάδας, μόνον συλλογιέσαι Χιονόσκουφον! Διατί νὰ μὴ ἔλθῃς ἐνωρίτερον!

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐνόμισα ὅτι ὁ καλὸς φίλος μ' ἐφοβέριζε, μᾶλλον ἀστεϊζόμενος, διότι δὲν ἤλθον ἐνωρίτερον, ὡς ἐπεθύμει. Τὸν ἔστειλα λοιπὸν νὰ ἐνδυθῇ στεγνότερα φορέματα, χωρὶς νὰ δώσω σημασίαν εἰς τὰς προρρήσεις του. Ἐν τούτοις τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν ἐβγάλαμεν τὴν μύτην μας οὔτε ἀπὸ τὸ παράθυρον. Τὴν ἐπιούσαν ἢ βροχὴ ἔπαυσεν, ἀλλὰ πυκνοτάτη λευκὴ ὀμίχλη ὑπερπλήρου τὴν ἀτμοσφαιρὰν ἀποκρύπτουσα ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ὡς καὶ τὰς ἀπέναντι στέγας. Ἦνοιξα ἐπὶ τινὰς στιγμάς τὸ παράθυρον, ἀλλ' ἠναγκάστην νὰ τὸ κλείσω πάλιν: ἡ ὀμίχλη εἰσδύσασα εἰς τὸ δωμάτιον, ἀπερροφήθη τόσον ταχέως ὑπὸ παντὸς ἐν αὐτῷ μαλλίνου ὑφάσματος καὶ ὑπὸ τῶν ἐνδυμάτων ἡμῶν, ὡς ἔαν τ' ἀντικείμενα ταῦτα εἶχον κατασκευασθῇ ὑπὸ τοῦ θαυματουργοῦ ἐκείνου πόκου τοῦ προφήτου Ἀαρῶν! Τὴν ὀμίχλην διεδέχθη βροχὴ μετὰ σφοδρότατου ἀνέμου, καὶ τὴν βροχὴν ὀμίχλη καὶ τὴν ὀμίχλην βροχὴ! Καὶ τοιουτοτρόπως ἐπὶ ὀκτῶ ἡμέρας ἢ προφητεία τοῦ Πασχάλῃ ἐθριάμβευεν. Ὁ καιρὸς ἐψυχράνηθ καθ' ὑπερβολὴν, κ' ἐγὼ ἤρρησα νὰ βῆχω σφοδρότερον παρὰ ποτε. Οὕτως, ὥστε ἐπὶ τινὰ καιρὸν δὲν ἐτόλμων νὰ προβάλω τὴν μύτην μου οὔτε διὰ τῶν παραπετασμάτων τῆς κλίνης.

Ἐν τούτοις ὁ Πασχάλης ἐξηκολούθει νὰ ἐξέρχεται τακτικὰ ἀνὰ πᾶσαν προμεσημβρίαν. Διότι, ἂν καὶ εἶχε διακοπὰς ὡς πρὸς τὰ μαθήματα, ὅμως διὰ τὴν πρακτικὴν του ἐξάσκησιν ἐδαπάνᾳ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς ἡμέρας, πότε μὲν ἐν τοῖς πλυντηρίοις καὶ χωνευτηρίοις τῶν μεταλλουργιῶν, πότε ὅμως ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐγκάτοις

τῆς γῆς, ἐμπεπιστευμένοι τὴν ἐπιβλεψιν τῶν ἐργασιῶν, ἢ σκάπτων καὶ αὐτὸς ὡς ἄπλους ἐργάτης. Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ ὅποιον φανταστικὴν ἐντύπωσιν μοι ἐνεποίει ὁσάκις τὸν ἐβλεπον ἐπιστρέφοντα ἐκ τῶν μεταλλείων. Μὲ τὸν ὄμοσκειπὴ αὐτοῦ σκουφον ἐπὶ κεφαλῆς, τὸν εἰδικὸν φανὸν τοῦ μεταλλευτοῦ κάτωθι τοῦ στήθους, μὲ τὴν σκυτίνην ποδιὰν περὶ τοὺς γλουτοὺς, καὶ τὴν ἀστράπτουσαν αὐτοῦ σφύραν ἐπὶ τοῦ ὤμου, μοι ἐφαίνετο ὡς ἐν τῶν ἀγαθοποιῶν ἐκείνων πλασμάτων τῆς γερμανικῆς μυθολογίας, εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὁπίων ὑποτίθεται ἐμπεπιστευμένη ἢ παραγωγή καὶ ἡ ἐπιτήρησις τῶν θησαυρῶν τῆς γῆς. Αἱ δασεῖαι ὄφρυς, τὸ μακρὸν καὶ πυκνὸν καὶ μελάντατον αὐτοῦ γένειον, ἡ ὠχροτάτη ὄψις, οἱ ἐκ τοῦ βάθους τῶν κοιλωμάτων αὐτῶν ζωηρῶς σπινθηροβολοῦντες ὀφθαλμοί, καὶ τὶς ὑπεράνθρωπος νευρικὴ δύναμις ἐμφαλοῦσα ὑπὸ τὴν διαφανῆ ἐπιδερμίδα τῶν ἰσχῶν καὶ μακρῶν αὐτοῦ δακτύλων, μοι ἐπερρώννουν συνεχῶς τὴν ἐντύπωσιν ἐκείνην μέχρι πραγματικῆς αὐταπάτης. Μόνον τὸ εὐτράπελον καὶ φιλοπαῖγμον καὶ πειρακτικὸν τῶν σκωπτικῶν τῆς μεταλλευτικῆς δαιμονίων ἐφαίνετο ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐκλείπον ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Πασχάλῃ. Ὅσον ἢ κακοκαιρία παρεῖνετο, τόσον μελαγχολικώτερος, τόσον σιωπηλότερος καθίστατο ἐκεῖνος.

Ἐπὶ τέλος τὸ κακὸν ἔξω ἐδεινώθη τόσον, ὥστε ἀκριβῶς τὴν δεκάτην πέμπτην Αὐγούστου, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν λοιπῶν Κλαουθαλιῶν, ἐθέσαμεν τὰς θερμάστρας εἰς ἐνέργειαν. Πληκτικωτέρας ἡμέρας δὲν ἐπέζησα ἀκόμη! Ἡ βροχὴ ἐμάστιζεν ἀκαταπαύστως τὰ παράθυρα ὁ ἄνεμος ἐσύριζε λυσσωδῶς ἀπειλῶν ν' ἀνατινάξῃ τὴν στέγην τῆς οἰκίας· καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπέπιπτε τόσον ἐξαφνικὰ, τόσον λάβρος κατὰ τῆς καπνοδόχου, ὥστε ὁ καπνὸς ἐπέστρεφεν ὅλως διὰ τῆς θερμάστρας, πληρῶν τὸ δωμάτιον καὶ τοὺς ὀφθαλμούς μου. Καὶ ἐνθυμούμην ἐγὼ τότε μετὰ δακρύων τὸ “ἴεμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι” τοῦ ὀμηρομαθοῦς ἱατροῦ μου, καὶ μετενόουν πικρῶς, διότι τὸν παρήκουσα. Ἐπειτα ἤρχοντο αἱ νύκτες. Ἀγριώτερον πρῶγμα δὲν εἰμπορεῖ νὰ φαντασθῇ κανεῖς. Ἡ οἰκία μας ἦτον ὠκοδομημένη ἐπὶ τῆς κατωφερείας ὑψώματος τινος, ἐφ' οὗ ἠγείροντο ὑψηλαί τινες δρυὲς ἐν συμπλέγματι καὶ δύο τρεῖς γηραιαὶ πεῦκαι παρ' αὐτάς. Ἡ ἀνεμοζάλῃ εἶχεν ἄλλοτε καταρρίψει, θραύσασα τὴν μίαν ἐκ τῶν δρυῶν τὸ τεθραυσμένον μέρος — περίπου δύο τρίτα τοῦ δένδρου — συνεχόμενον ἐτι μὲ τὸν ἀρχικὸν κορμόν, καὶ ἀποτελοῦν μετ' αὐτὸν ὀξείαν γωνίαν ἐξέτεινε τοὺς

ἀκραιμόνας του μέχρι τῆς οἰκίας ἡμῶν, ψαῦον διὰ τῶν ξηρῶν αὐτῶν φύλλων τὴν στέγην, ἀκριβῶς ὑπεράνω τῆς κλίνης μου. Ὄταν αἱ καταγιγίδες ἐμυκῶντο, συρίζουσαι διὰ τῶν βελονοειδῶν φύλλων τῶν πευκῶν, βοῶσαι διὰ τῆς πυκνῆς τῶν δρυῶν κομώσεως, θροοῦσαι διὰ τῶν ξηρῶν κλάδων τοῦ καταπεσόντος δένδρου, ἠκούοντο, ἐπ' αὐτῆς τῆς στέγης μου, ὡς φρενήρεις σατανικαὶ συναυλῖαι, τόσον ἀγρίαί, τόσον φρικαλέως φανταστικάί, ὥστε, εἶμαι βέβαιος, οὐδ' ὁ πλεόν ἠλίθιος ἄνθρωπος, δὲν θά ἠδύνατο νὰ τὰς ἀκούσῃ χωρὶς νὰ χάσῃ τὸν ὕπνον του. Καὶ ὅταν χάσῃ τις τὸν ὕπνον του ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις, ὅποσαι ἄλλοπρόσαλλοι ἰδέαι δὲν ἔρχονται νὰ ἐπαυξήσουν τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς του! Ἐγὼ δὲν ἠδύναμην νὰ λησμονήσω τὰς "Στρίγγλας" καὶ τοὺς "Καλλικαντζάρους" καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ δαιμόνια, δι' ὧν ὁ ἐν Γοττίγγη καθηγητῆς μ' ἐφοβέριζεν, ἐὰν ἤθελον ἀναβῆ πολλὸ ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ Χάρτς. Καὶ ὅμως ἐκεῖ πλησίον μου εἶχον τώρα τὸ ὀροπέδιον, ἐφ' οὗ τὰ τερατώδη καὶ βλοσυρὰ ἐκεῖνα ἐκβράσματα τοῦ Ἄδου ἐτέλουν τὰ φρικαλέα τῶν ὄργια! Ἐκεῖ πλησίον μου τὸν "Λέβητα", περὶ ὃν αἱ εἰδεχθεῖς καὶ ἡμίγυμοι Στρίγγλαι ἐχόρευον, μὲ τὴν πιναρὰν κόμην ἐσκορπισμένην εἰς τοὺς ἀέρας, ρίπτουσαι εἰς αὐτὸν πότε μίαν καρδίαν νεάνιδος ἀτμασθείσης, πότε τ' ἀσπαίροντα μέλη ἀρτιγεννήτου βρέφους!

Ἐπειτα οἱ τρυγμοὶ τῶν ξηρῶν φύλλων ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς μου ἠκούοντο ὡς ὄνυχες νεκρικῶν φασμάτων προσπαθούντων νὰ παραμερίσωσι τὰς κεράμους τῆς στέγης, ὅπως εἰσβάλλωσιν εἰς τὸν σκοτεινὸν κοιτῶνά μου! καὶ μ' ἐγγίσωσι μὲ τὰ ψυχρά, τὰ βρεμμένα τῶν σάβανα.

Καὶ ἐταράσσετο λοιπὸν ἡ καρδία μου, καὶ ἔτεινον τὴν ἀκοήν, χωρὶς νὰ τὸ θέλω, καὶ προσεῖχον εἰς τοὺς δούπους καὶ θορύβους τῆς βροχῆς, τοὺς συριγμοὺς καὶ μυκηθμοὺς τῶν καταγιγίδων, καὶ συνεχῶς ἐνόμιζον, ὅτι διὰ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης βοῆς τῶν πρὸς τὰ δένδρα παλαιόντων ἀνέμων, διέκρινον ἀναμιξὴ στοναχὰς πνιγόμενων ἀνθρώπων, ὀλολυγμοὺς βιαζομένων γυναικῶν, κλαυθμηρισμοὺς ἐκτεθειμένων παιδιῶν καὶ ὑπεράνω πάντων τούτων τοὺς σαρκαστικούς γέλωτας, τοὺς ὀξεῖς ἀλαλαγμοὺς, τὰς στρηνιῶδεις ὠρυγὰς ὄλων ἐκείνων τῶν ἐνσαρκωμένων παθῶν, ὅσα ἦσαν οἱ χαιρέκακοι αἴτιοι τῶν ἐν τῷ σκότεινῳ τελουμένων!... Τὸ διηγοῦμαι μετὰ παρέλευσιν τῶσων ἐτῶν, καὶ ὅμως —παράδοξον πρᾶγμα!— νομίζω ὅτι βλέπω τὰς σκιηνάς, ἀκούω τὰς φωνὰς ἐκ νέου, καὶ κρυερὰ φρικίασις διατρέχει

τὰ νεῦρά μου ἀπὸ ἄκρου ἕως ἄκρου!...

Ὁ Πασχάλης, κατ' ἀρχάς, κατέβαλλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως καταστήσῃ τοῦλάχιστον τὰς ἐσπέρας ἡμῶν εὐχαρίστους. Ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ αὐτοῦ εἶχεν, ἐπιμελῶς κατατεταγμένην, μικρὰν, ἀλλ' ἐκλεκτὴν συλλογὴν ὀρυκτῶν καὶ μετάλλων. Κατεγίνετο λοιπὸν ὥρας ὀλοκλήρους, ἐξηγῶν μοι προθύμως τὰς αἰτίας τῶν λαμπροτάτων αὐτῶν χρωμάτων, τὰς ἀφορμὰς τῶν παραδόξων σχημάτων τοὺς μαγνητικούς ἢ ἠλεκτρικούς λόγους τῆς διαθέσεως τῶν κρυστάλλων ἐνὸς ἐκάστου, τὴν χημικὴν σύνθεσιν, τὴν φυσικὴν τάξιν καὶ πάσας τὰς λοιπὰς αὐτῶν ιδιότητας, μετ' ἀπαραιμίλου εὐχερείας καὶ χάριτος, ὅπως συνδυασθῇ κἂν ἐνταῦθα, ὡς ἔλεγε, τὸ τερπνὸν μετὰ τοῦ ὠφελίμου. Ἄλλ' ὅσον συνεπληροῦντο τὰ μαθήματα ταῦτα, καὶ ἐξηγελούοντο πλεῖστα συνομιλίας θέματα, ὁ δὲ καιρὸς ἐξηκολούθει χειροτερεύων, τόσον ὁ Πασχάλης ἀπέβαλλε, καθὼς εἶπον, τὴν εὐκινήσιαν καὶ φαιδρότητα τοῦ πνεύματος.

Προφανῶς ἡ ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ καὶ σκοτεινὴ ἐκείνη ἀτμοσφαῖρα ἐπηρεάζε τὰ νεῦρα αὐτοῦ περισσότερο τῶν ἐμῶν, καὶ περισσότερο παρ' ὅ,τι τὸ πρῶτον ὑπέθεσα. Διότι ἀπὸ τινος ὄχι μόνον διὰ τὰς μεταλλευτικὰς αὐτοῦ ἀσκήσεις δὲν ἐξήρχετο, ἀλλὰ καὶ παρεδόθη ἀνεπιφυλάκτως πλεόν εἰς ἓν εἶδος σκυθρωπότητος καὶ μελαγχολίας τόσον σιωπηλῆς, ὥστε ἤρχισε νὰ μ' ἀνησυχῇ. Ἡ οἰκοδόμοίνα μου μοὶ παρίστα τὸ πρᾶγμα ὡς σύνθηες αὐτῷ, καὶ με διαβεβαίου, ὅτι θά τοῦ περάσῃ, εὐθὺς ὡς ὁ καιρὸς βελτιωθῇ. Ἐν τούτοις ἡ κακοκαιρία ἐξηκολούθει, ἡ βροχὴ ἐπιπτεν ἀμείλικτος. Ὁ Πασχάλης ἐφαίνετο πάσχων ἐκ φοβερῶν ἀυπνιῶν καὶ ἠγείρετο τὴν ἐπιούσαν, καὶ τῆς ἡσυχωτέρας νυκτός, ἔτι μᾶλλον καταπεπτωκῶς, ἔτι μᾶλλον ἀηλιτισμένος, παρ' ὅτι ἦτο τὴν πρωΐαν τῆς προτεραίας! Πολλάκις προσεπάθησα νὰ τὸν ἐπασχολήσω ὡς καὶ πρότερον, δι' ἀνεκδότων, διηγήσεων, ἢ ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, ἀλλ' εἰς μάτην τώρα πλεόν! Ἐκεῖ ὅπου τὸν ἐνόμιζες προσέχοντα μετὰ μεγίστης ἐντάσεως, ἐκεῖ ἐφορᾶτο, ὅτι ἐρρέμβαζεν, ἀφηρημένος ἐκ σκέψεων καὶ φαντασιῶν, περὶ ὧν ἀπέφευγε νὰ ὀμιλήσῃ.

Μίαν ψυχρὰν, ἀλλ' ὀπωσὸν ἀτάραχον ἐσπέραν, μετὰ τὸ δεῖπνον, ἀφοῦ ἐστουπώσαμεν ἐπιμελῶς καὶ τὰς τελευταίας χαραγματίας τῶν παραθύρων διὰ χαρτίου παλαιῶν ἐφημερίδων, ἐκαθήμεθα κατὰ τὸ σύνθηες εἰς τὸ δωμάτιόν του, ἐκεῖνος μὲ τὸν καστανὸν θυσανωτὸν κοιτωνίτην του ρεμβάζων ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, ἐγὼ παρὰ τὴν θερμά-

στραν και πλησίον τῆς λυχνίας, φυλλομετρῶν τὴν νέαν ἔκδοσιν τῆς "Γεωλογίας" τοῦ Carl Vogt καὶ σκεπτόμενος πόσον θά μ' ἐπιπλήξῃ ὁ ἐν Γοττίγγη ἰατρός μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς σημερινῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς μου. Ἐκεῖ ἐνθυμήθην, ἀγνωθὶ διὰ τίνος συνειρμοῦ ἰδεῶν, τὸ παλαιὸν τοῦ Πασχάλη πάθος πρὸς τὴν θυγατέρα τῆς πλύστρας του ἐν Ἀθήναις, καὶ ἠπόρησα πρὸς ἑμαυτόν, πῶς δὲν μοὶ ἐπήλθε μέχρι τοῦδε νὰ τοῦ ὀμιλήσω περὶ τούτου. Ὅχι διότι ὑπώπτευον, ὅτι ὁ ἀτυχὴς ἐκεῖνος ἔρωσ ἤμποροῦσε νὰ ἔχῃ σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν παροῦσαν τοῦ νέου κατάστασιν, ὅχι ἀλλὰ διότι ἦτο καταλληλότατον θέμα νὰ ἀστείθωμεν, νὰ γελάσωμεν, νὰ φαιδρυνθῶμεν ὀλίγον. Ἐν τούτοις μ' ἐπαραξένευσε συγχρόνως καὶ τὸ ὅτι αὐτὸς ὁ Πασχάλης δὲν μοὶ ἀνέφερε μέχρι τοῦδε τίποτε περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, οὐδ' ἐν αὐταῖς ταῖς ἀρχαιότεραις ἐπιστολαῖς του. Οὐχ ἦττον, χωρὶς νὰ ὑψώσω τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τῶν εἰκόνων τοῦ ἀνα χειράς μου βιβλίου:

— Ὡς τόσο, εἶπον, Πασχάλη, δὲν μοὶ εἶπες τίποτε πλέον περὶ Εὐλαλίας...

— Ἄς πᾶ στ' ἀνάθεμα! — διέκοψεν ἐκεῖνος πρὸς ἐκπληξίν μου, ἀνατιναχθεὶς ἐπὶ τῆς θέσεώς του, καὶ παραιτήσας τὸν ἐρυθρόν τοῦ κοιτωνίτου θύσανον, μεθ' οὗ ἐνησχολεῖτο συνήθως ὡσάκις ἐρρέμβαζεν. Ἐπειτα, ὡς ἄνθρωπος συνερχόμενος ἐκ βαθέος ὄνειρου, προσηλώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εὐρεῖς ἐπὶ τῶν ἰδικῶν μου:

— Πῶς! ἀνέκραξε. — Ποῦ σοῦ ἦλθε καὶ σὲ εἰς τὸν νοῦν αὐτὴ ἡ παληό...!

— Δὲν ἤξεύρω. — Εἶπον ἐγώ, προσπαθῶν νὰ κρύψω τὴν ἐκπληξίν μου. Περιεργάζομαι ἐδῶ τὰς παλαιοντολογικὰς εἰκόνας τοῦ βιβλίου. Πόσον εἰδεχθῆ καὶ τερατώδη ἦσαν τὰ ὄντα τ' ἀπολαύσαντα τὴν παρθενικὴν τῆς Δημιουργίας καλλονήν, τὸ πρῶτον τῆς Φύσεως σφρίγος, πρὶν ἢ προφθάσῃ νὰ τὰ χαρῆ ἢ εὐγενῆς τοῦ ἀνθρώπου καρδία, δι' ἣν καὶ μόνην ἦσαν προωρισμένα!

Δὲν θά λησμονήσω ποτὲ τὴν ταραχὴν μου, ὅταν, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τοῦ βιβλίου, ὅπως ὑποδεχθῶ τὴν καθυστεροῦσαν ἀπάντησίν του, εἶδον τὸν Πασχάλην! Ἡ στάσις τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἡ θέσις τῶν χειρῶν, ἡ ὠχρότης τοῦ προσώπου, ἡ πελιδνότης τῶν χειλέων, καὶ πρὸ πάντων ἡ ἔκφρασις τῶν ὀφθαλμῶν παρίστανον ἀβοήθητον ἄνθρωπον, ὅστις, πληγείς ἐξαίφνης θανασίμως, καὶ ὑπὸ τὸ κράτος διατελῶν τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ δέους, ἀμηχανεῖ πῶς νὰ προ-

λάβῃ δεῦτερον, θανατηφόρον κτύπον!

— Μὴ χτυπᾶς! — ἀνέκραξε μετὰ μακρὰν ἀγωνίαν. Μὴ χτυπᾶς αὐτὴν τὴν χορδήν!

Καὶ ἡ φωνὴ του εἶχεν ἐκραγῆ οὕτως, ὡς ἐὰν ἀπεσύρθη αἰφνης ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ του ἢ σιδηρὰ χεῖρ, ἥτις τὸν ἐπνιγεν! Τὸ βιβλίον ἔπεσεν ἀνειπισθῆτως ἀπὸ τῆς χειρὸς μου· ἀφήκα τεταραγμένος τὴν θέσιν μου καὶ, προσελθὼν, ἐκάθησα παρ' αὐτῷ ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου. Καὶ λαβὼν τὴν πυρέσσουσαν αὐτοῦ δεξιάν ἐντὸς τῶν χειρῶν μου:

— Ἀδελφέ, Πασχάλη, μ' ἐκπλήττεις! — τῷ εἶπον τρυφερᾶ τῇ φωνῇ. — Τί ἔχεις;

— Πονῶ! Πονῶ αὐτοῦ ὅπου μ' ἐγγισες, σκληρῆ! Ἀπάνθρωπε! Τί μὲ τὸ λέγεις ἐν παραβολαῖς; Τάχα δὲν εἶναι φανερόν; Δὲν τὸ ξεύρω; Τὸ ξεύρω! Ὅπως ἡ νεόπλαστος Δημιουργία, οὕτως ἦτον ἡ καρδία μου: Πλήρης παρθένου καλλονῆς· πλήρης ἀκμῆς καὶ σφρίγους. Ἀλλὰ ποῖος τ' ἀπήλαυσε; Ποῖος τὰ ἐχάρη; Τὸ βδελυρόν, τὸ τερατώδες ἐκεῖνο πλάσμα! Καὶ μήπως ἤξευρε νὰ τὰ ἐκτιμήσῃ; Ὅχι! Ἐνετρώφισε κτηνωδῶς ἐντὸς τῶν τρυφερωτάτων συγκινήσεων, τῶν θειοτάτων αἰσθημάτων τῆς καρδίας μου, καὶ ὅταν ἐχορτάσθῃ, τὴν ἐμίανε μὲ τὸ δηλητήριόν της, τὴν ἐβορβόρωσε μὲ τὴν διαγωγὴν της! Ἐκυλίσθη ἐπ' αὐτῆς ὡς ἀκάθαρτος χοῖρος! Τὴν ἐξουθένωσε! τὴν κατέστησεν ἀνάξιον ἐνδιαίτημα τοῦ εὐγενοῦς, τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ ὑψηλοῦ, δι' ἃ ἦτο προωρισμένη!

— Ἀλλά, δι' ὄνομα Θεοῦ! — εἶπον ἐμβρόντητος ἐγώ — περὶ τίνος τὰ λέγεις ὅλα ταῦτα; Περὶ τῆς Εὐλαλίας; Θὰ ἔβαζα τὴν κεφαλὴν μου, ὅτι ἡ παλαιὰ ἐκείνη ἱστορία παρήλθε πλέον ἀνειπιστρεπτή!

— Ὡ! — εἶπεν ἐκεῖνος μετὰ τινὰ δισταγμόν. Ἡ "παλαιὰ ἱστορία" παρήλθεν· ἀλλ' αἱ "συνέπειαι" — παρέμειναν!... — Καὶ τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις ἐπρόφερε μετὰ τοσαύτης ἀπελπιστικῆς θλίψεως, ὥστε δὲν ἀμφέβαλλον πλέον, ὅτι αἰτία τῆς τωρινῆς αὐτοῦ καταστάσεως ἦτον ἡ ἔρωτικὴ ἐκείνη δυστυχία. Ἀλλὰ πῶς! Ἡ καταστροφὴ εἶχε συμβῆ πολὺ πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ διὰ Γερμανίαν, καὶ, ὅσον τρομερὸς καὶ ἂν ὑπῆρξεν ὁ κλονισμὸς τῆς καρδίας αὐτοῦ, ὁ Πασχάλης τὸν ὑπέστη μετὰ γενναιότητος καὶ ἀξιοπρεπείας θαυμαστῆς καθ' ὄν χρόνον ἢ πληγῆ του ἦτον ἀκόμη πρόσφατος. Πρὸς τοῦτο, εἶναι ἀληθές, συνετέλεσα κ' ἐγὼ οὐκ ὀλίγον, συνειθίσας αὐτὸν νὰ περιφρονῇ τὸ ποταπὸν καὶ ἀνάξιον ἐκεῖνο γύναιον, πρὸ πάντων διότι

ἐνόμιζον, ὅτι τοιοῦτοτρόπως θά τὸν ἔκαμνον ν' ἀνακύψῃ ταχύτερον ἀπὸ τῆς ψυχικῆς ἐκείνης καταπτώσεως καὶ ἀθυμίας, εἰς ἣν ἡ πρώτη ὀρμὴ τῆς συμφορᾶς τὸν εἶχε κατακρημνίσει. Τὸ ἐνόμιζον, καὶ τὸ κατάρθωσα. Διότι ὁ Πασχάλης ὄχι μόνον κύριος ἐαυτοῦ ἐγένετο μετ' οὐ πολὺ, ἀλλὰ καὶ ὅταν, κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του, προπέμπων αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου, τὸν ἠρώτησα ἀστεϊζόμενος ἐν τῷ μέσῳ τῶν παραγγελιῶν αὐτοῦ: Τί δὲ ἀφήνεις διὰ τὴν "λεγάμενην" ὀπίσω; — Τὴν περιφρόνησίν μου, εἶπεν ἐκεῖνος, πικρῶς καὶ χλευαστικῶς γελάσας. Ἡ περιφρόνησις αὐτῆ μοὶ παρουσιάζετο σήμερον εἰς μέγιστον ἠῤῥωμένη βαθμόν. Καὶ ὅμως ἡ ἠθικὴ του κατάπτωσις καὶ ἀπελπισία ὄχι μόνον δὲν ἐξουδετεροῦτο ὑπ' αὐτῆς, ἀλλ' ἦτο τώρα τόσοσιν μεγάλη, τόσοσιν ἀσύγκριτος πρὸς τὴν πρώτην ἐκείνην, ὥστε, μέχρι πρὸ μιᾶς στιγμῆς, οὔτε νὰ φαντασθῶ θὰ ἠδυνάμην, ὅτι ὁ νῦν Πασχάλης εἶχε σχέσιν τινὰ πρὸς τὸν ἄλλοτε, ἦτον ἡ ἐντεταμένη συνέχεια τοῦ ἄλλοτε. Καὶ τίς ἦτον ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐντάσεως ταύτης; καὶ ὅποιαί τινες εἶναι αἱ "παραμείνασαι συνέπειαι τῆς παλαιᾶς ἱστορίας"; Μήπως ὁ Πασχάλης δὲν ἐξηγέρθη ἐκ τῆς, ἐφ' ἧς ὠλισθησεν, ἰλύος, τόσοσιν ἄγνός καὶ καθαρός, ὅσον τὸν ἡλιζόν; Μήπως ἐν τῷ προῶρῳ ἐκείνῳ ἔρωτι δὲν διετέλεσε τόσοσιν σῶφρον, ὅσον τὸν ἐνόμιζον; Ἄορίστοι, φοβεραὶ ὑπόνοιαι ἐξήπτον τὴν ταραχὴν τῆς φαντασίας μου διάττουσαι ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην, εἰς τοὺς σκοτεινοὺς μυχούς τοῦ ἐγκεφάλου μου!

Ἐν τούτοις ὁ Πασχάλης ἐσίγα, ταπεινὸς καὶ ἐξουθενημένος, ὡς ὁ ἔλεινότερος κατάδικος τοῦ κόσμου. Πικρά τις μετάνοια ἐζωγραφεῖτο τόσοσιν εὐφραδῶς ἐπὶ τῶν χαρακτήρων τοῦ προσώπου του, ἐλάλει τόσοσιν ἐκφραστικῶς διὰ τῶν δακρυοπληθῶν ὀφθαλμῶν του, ὥστε ἡ θεὰ του συνεχίνει βαθέως τὴν καρδίαν μου.

— Πασχάλη, τῷ εἶπον ἐπὶ τέλους, — καὶ δὲν ἠξεύρω διατί ἐτρεμεν ἡ φωνή μου— ἀδελφε Πασχάλη, μήπως μοῦ ἀπέκρυψες τίποτε ἀπὸ τὴν ἱστορίαν σου; Διατί μὲ κάμνεις αὐτὸ τὸ ἄδικον; Πί μυστικὸν εἶχον ἐγὼ ποτὲ καὶ δὲν σοῦ τὸ ἐνεπιστεύθη ἀνεπιφιλίκατος ὀλόκληρον; Καὶ πῶς θέλεις νὰ μετᾶσχω τοῦ πόνου σου, νὰ λάβω τὸ ἀνῆκόν μοι μέρος ἐξ αὐτοῦ, ἐνόσω δὲν τὸν γνωρίζω; Ἐλα! μὴ εἶσαι τόσοσιν μεταδοτικὸς τῶν εὐτυχιῶν σου. Ὅριστε; Ἄλλως θὰ ὑποθέσω, ὅτι οὐδὲ τῆς χαρᾶς σου μετέσχον μέχρι τοῦδε πάσης, καθὼς ἐδικαιούμην ὡς φίλος, ὡς ἀδελφός σου. Διότι ἡμεῖς πλέον πρὸ πολλοῦ εἶμεθα ἀδελφοί. Δὲν εἶμεθα, Πασχάλη;

Ὁ Πασχάλης κατ' ἀρχὰς ἐφάνη ἐνδοιάζων, ἀλλὰ συγκινηθεὶς κατόπιν ἐκ τῶν λόγων ἐρρίφθη μετὰ λυγμῶν καὶ δακρύων περὶ τὸν τράχηλόν μου. Τὸν ἐσφιγξα περιπαθῶς εἰς τὴν ἀγκάλην μου, καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐκλαίωμεν σιωπηλῶς. Ἐπὶ τέλους ἀποσπασθεὶς καὶ ἀναπνεύσας:

— Ὡ συγγνώμη! Συγγνώμη, διὰ τὴν μικροψυχίαν μου! — Εἶπεν. — Τόσον καιρὸν ἠγωνιζόμην νὰ σ' ἐλκύσω πλησίον μου· τόσοσιν καιρὸν σὲ προσεδόκουν νὰ ἔλθης, μόνον καὶ μόνον διὰ τοῦτο: Νὰ σοῦ ἀνοίξω τὴν καρδίαν μου, νὰ ἰδῆς τὴν αἰμάσσουσαν πληγὴν τῆς. Καὶ εἶχον τόσοσιν θάρρος, τόσοσιν ἐμπιστοσύνην, ἐνόσω δὲν σὲ ἐβλεπον. Ἀλλὰ τώρα, πού ἤλθες, πού σ' ἔχω καθ' ἐκάστην πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου, δὲν ἠξεύρω τί μὲ κάμνει τόσοσιν δειλόν, τόσοσιν μικροψυχόν! Ἴσως ἡ ἐκ τῆς κακοκαιρίας ἐπιταθεῖσα νευρικότης, ἀλλ' ἴσως ἴσως τὸ μέγεθος τῆς ἐνοχῆς μου!... Καὶ ὅμως, ἄλλον πνευματικὸν δὲν ἔχω ἐδωτέρα. Πρέπει νὰ γενῆς πνευματικὸς μου! Τίς ἠξεύρει; Αὔριον ἴσως θὰ εἶναι πολὺ ἀργὰ πλέον. Βλέπεις τὰς δυνάμεις μου πῶς ὑποχωροῦν καὶ φθίνουν ὑπὸ τὸ καταπληκτικόν τῆς συμφορᾶς μου βάρος. — Δῶσε μου συγχώρησιν. — Μία ἀκατάσχετος ἐπιθυμία, μὲ κυριεύει, ἐπιθυμία ἀναπαύσεως καὶ ἡσυχίας. Εἶμαι κουρασμένος, εἶμαι κατάκοπος πλέον. Ποθῶ ὑπνον, ὑπνον, ὑπνον. Ἀλλὰ τὸν ὑπνον πρὸ πολλοῦ δὲν τὸν ἐγεύθη. Οἱ ἄνεμοι τοῦ οὐρανοῦ ἡσυχάζου· τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἀναπαύονται· μόνον ἐγώ, μόνον ἐγὼ δὲν εἰμπορῶ νὰ κοιμηθῶ! Ἄπορεῖς. Ἐκπλήττεσαι. Δὲν θαυμάζω. Ἄκουσε καὶ κρίνε.—

Καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν, ὡς ἐὰν προσεπάθει νὰ συγκεντρώσῃ τὰς ἀναμνήσεις του, ἐσιώπησεν ἐφ' ἱκανὴν ὥραν. Ἐπειτα, χωρὶς νὰ ὑψώσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του πρὸς ἐμέ:

— Ἐνθυμείσαι, εἶπε, πόσῃν πικρίαν καὶ χολὴν ἔφερον ἐντὸς τῶν στηθῶν μου ἀπερχόμενος ἐξ Ἀθηνῶν;

— Μάλιστα, εἶπον ἐγώ, ἐνθυμοῦμαι ὅτι δὲν εἶχες καταπραῦνθῆ ὄλας διόλου, ἀλλ' ὅμως...

— Γνωρίζεις, διέκοψεν ἐκεῖνος, ὅτι ὑπὸ τὰ στέρνα μου δὲν ἐπαλλε πλέον ἡ τολμηρά, ἡ εὐελπις τοῦ νεανίου καρδία, ἀλλ' ἐν ποδοπατημένον σκύβαλον· ἐν αἱματοφύρτον ράκος, μόλις καὶ μετὰ βίας διασωθὲν ἐκ τῶν ρυπαρῶν ὀνύχων μιᾶς υἱάνης.

— Αὐτὰ εἶναι αἱ μεγάλοι ὑπερβολαὶ τῶν σημερινῶν σου ἐκφράσεων, εἶπον ἐγώ. Τὸ κατ' ἐμέ, οὔτε τότε, οὔτε τώρα παραδέχομαι,